

N:o 37, med förslag till allmänna vilkor och stadganden i afseende på de statsbidrag, som under denna riksdag beviljas för väganläggningar och vägförbättringar, hamnanläggningar och vattenkommunikationer, äfvensom för sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag;

skolande, enligt Kammarens derom nu fattade beslut, dessa ärenden sättas främst till föredragning i morgondagens sammanträde.

§ 5.

Ledighet från Riksdagsgöromålen erhöilo:

Herr *Bäcklin* från den 2 April under 14 dagar,
 Friherre *Koskull* från den 3 April under 7 dagar,
 Herr *Witt* från den 6 April under 14 dagar,
 Herr *Kjellberg* från den 6 April under 14 dagar, och
 Herr *Lyttkens* från den 6 April under 14 dagar.

§ 6.

Herr Staaff anförde: Jag anmäler och anhåller att få till protokollet antecknadt, att jag, i anseende till inträffade sorgliga familjeförhållanden, ej kunnat eller kan begagna den ledighet från riksdagsgöromålen, som den 22 nästlidne Mars blifvit mig af Kammarern beviljad.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Lördagen den 2 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Öfverläggningarne leddes äfven denna dag af Herr vice Talmannen; och fördes i anseende till sjukdomsförfall för sekreteraren, protokollet af undertecknad, notarie hos Kammarern.

§ 2.

Justerades protokollet för den 26 Mars.

§ 3.

Föredrogs ånyo och bordlades andra gången Stats-Utskottets Utlåtanden och Memorial N:is 33—37.

§ 4.

Herr Statsrådet m. m. C. G. Berg aflemnade följande Kongl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående åtskilliga frågor rörande postväsendet;
- 2:o) angående bemyndigande för Kongl. Maj:t att till uppförande af ett nytt posthus i Stockholm använda erforderligt belopp af postverkets öfverskottsmedel för innevarande och nästföljande år;
- 3:o) angående beviljande åt storbritanniske undersåterne Audley C. Gossling och Hugh C. Smith af vissa förmåner i och för jernvägsanläggnings mellan Frövi och Ludvika;
- 4:o) om öfverlåtelse under full eganderätt åt Stockholms stads och läns kurhusinrättning af den till samma inrättning upplåtne egendom å Kungsholmen;

samt Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse:
angående uppskof med behandlingen af det från sistlidne riksdag hvilande förslag till ny Föreningsakt emellan Sverige och Norge.

Herr vice Talmannen emottog dessa nådiga Propositioner och Skrifvelse under förklarande, att Kammaren skulle åt desamma egna grundlagsenlig behandling.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets Betänkande N:o 18, i anledning af Andra Kammarens återremiss af första, andra och tredje punkterna i Lag-Utskottets Utlåtande N:o 10, angående skyldighet att bygga prestgård och tiondelada.

Lades med godkännande till handlingarne.

§ 6.

Vid föredragning af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 19, i anledning af väckt motion om tillägg till Kongl. Stadgan den 9 November 1866 angående skiftesverket i riket, anförde

Herr Hægermark: Utan att yrka hvarken bifall eller afslag å det föredragna Betänkandet, anhåller jag dock att få till protokollet antecknad det jag med motionen ingalunda afsett sådana förseelse och ansvarspåföljder, som omförmälas uti de af Lag-Utskottet bland motiven för motionens afstyrkande åberopade kapitel i strafflagen, utan endast åsyftat införandet i skiftesstadgan af en derstädes nu saknad föreskrift, rörande

skiftesförrättares skyldighet att utan ersättning rätta *alla* de misstag, han under förrättningen kan hafva begått. Utskottet anför visserligen, såsom ett bevis att dylik skyldighet redan skall vara skiftesförrättare ålagd, föreskrifterna uti 109 och 133 §§ af skiftesstadgan; men dessa paragrafer handla endast om skyldigheten att svara för kostnad och skada som kan uppkomma genom fel i uträkningen vid skiftet, eller der landtmätare öfvertygas att hafva vid egomätningen begagnat biträde af dertill obehörig person; hvaremot skiftesstadgan ingenstädes talar om landtmätares skyldighet, om han af misstag felar emot andra skiftesstadgans föreskrifter, såsom t. ex. 80 §, hvilken innefattar ett ganska viktigt stadgande derom att, till undvikande af egoblandning, den afrösningsjord, som ligger emellan inrösningsjorden, skall tilläggas det hemman, inom hvars lott i inrösningsjorden den blifver liggande; likasom att på enahanda sätt skall förfaras, der inegostycken ligga å afrösningsjorden. Med kännedom om de ganska dryga omkostnader, som jordegare emellanåt fått vidkännas för skiftesförrättares förbiseende af *dessa* enkla föreskrifter, ansåg jag mig verkligen ega skäl till min motion, hvarmed meningen var att söka erhålla ett förtydligande af skiftesstadgan, hvilken torde böra innehålla allt hvad som i afseende på egoskiiften, kan vara af vikt för jordegaren att känna, och hvilket, om det finnes intaget i andra lagrum eller författningar, svårligen kan för större delen af den jordbrukande allmänheten vara bekant, ett förhållande som äfven, i likhet med mycket annat obestämdt och inveckladt i vår lagstiftning, gifvit och säkerligen skall komma att gifva anledning till en icke obetydlig mängd tvister och rättegångar; och hvilka anledning jag trott det vara Riksdagens och dess Lag-Utskotts pligt att i dess mån så mycket som möjligt undanröjda.

Greive Sparre: Lag-Utskottet har ej, på sätt den värde motionären förmenat, inskränkt sig till att som motiv för sitt afstyrkande af bifall till den väckta motionen hänvisa till 109 och 133 §§ i skiftesstadgan, utan Utskottet har derjemte påpekat att uti 25 kap. strafflagen jemfördt med 1 § 6 kap. i samma lag enahanda stadgande redan förefinnes med det af motionären åsyftade, nemligen att landtmätare skall ansvara för de fel, som af honom vid skiftesförrättningen begås, samt ersätta den skada som dervid tillskyndas den enskilde. Vid sådant förhållande och då det sålunda är uppenbart, att skiftesförrättaren redan nu är underkastad det laga ansvar, hvilket motionären med sitt förslag åsyftat, har Utskottet funnit skäligt hemställa, det ifrågavarande motion ej ma till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vidare anfördes ej. Den af Utskottet gjorda hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 20, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition angående ändringar i §§ 45, 46 och 47 af Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 8.

Förekom till afgörande Lag-Utskottets Utlåtande N:o 21, i anledning af väckta motioner åsyftande förändringar i gällande författningar om kommunalstyrelse:

och yttrade dervid öfver

Punkten 1.

Herr Ehrenborg: Ehuru jag vunnit erfarenhet om att Kammarens tålmod är tenligen begränsadt, nödgas jag dock på förhand och med ledsnad förklara, att ämnets beskaffenhet jemte det förhållandet att jag ej varit i tillfälle bereda mig till ett mera koncist anförande föranleder mig att vid denna punkt för åtminstone $\frac{1}{2}$ timma taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Till en början går jag att villigt erkänna ett par misstag, hvartill jag i min motion gjort mig skyldig. När Utskottet velat uti mitt förslag "att rösträtt må tillkomma hvarje välfrejdad medlem som till kommunen erlägger utskylder" se en utsträckning af denna rösträtt äfven till utländingar, så har sådant alls icke varit min mening, men jag har förglömt att i punkten intaga bestämmelsen om "svensk undersäte". Vidare har jag, då det i samma punkt yrkade förslag framställdes, utgått från den utsträckning af rösträtten nedåt som egt rum till och med 1868, nemligen till strecket af 6 fyrkar, och med förbiseende af den derefter inträdda utsträckning till alla efter andra artikeln bevilning skattskyldige. Till följd af detta mitt förbiseende har jag inom Utskottet ansetts vilja genom mitt förslag i första punkten utsträcka rösträtten till dem, som till kommunen erlägga endast *personela* utskylder, och detta mitt förmenade yrkande har vunnit understöd af en reservant, Friherre Åkerhjelm. Tacksam till honom härför, kan jag dock icke gå så långt, så mycket mindre som: det nära samband, hvartill kommunalförfattningen stod till bevilningsstadgan, man skulle sakna all grund för det röstetal, hvartill de blott personelt skattskyldiga skulle i röstlängden uppföras. Jag har således, under vidhållande af de öfriga bland de fem punkterna, länge sedan afstått från den första, emär hvad som der yrkats, redan är vunnet. Slutligen får jag villigt erkänna att uttrycket "ekonomisk rätt" var oegentligt. Då Utskottet emellertid säger sig hafva förstätt min mening, så har jag blott att tacka för erinringen, samt hoppas att hos hvar och en, som kau skilja sak från person, förslagen i hufvudpunkterna icke skola i Kammarens opinion nedsättas genom bristerna i motionärens uttryckssätt.

Hvad nu angår de fyra återstående punkter, som jag önskat skulle läggas till grund för en omarbetning af kommunallagarne, så har Utskottet underkänt det väsendtliga deraf, nemligen dels sjelfva hufvudyrkandet, eller särskiljandet af den kommunala röstgrundens två olika sidor, dels den i sammanhang dermed föreslagna utsträckningen af den omedelbara beslutanderätten jemte bestämmandet af röstöfvervigt, äfven efter hufvudtal, för samma rätts öfverlåtande åt fullmäktige, och dels slutligen förslaget om en allmän revision. För att först undångöra den sistnämnda, jemfö-

relsevis mindre vigtiga frågan, så ber jag få erinra att på samma gång jag icke ansåg erforderligt att framställa mer än *ett* exempel på i förättningen förekommande otydligheter, så trodde jag "känd sak vara så god som vittnad", och vill i detta hänseende nu anföra ett vittnesbörd af representationens äldsta medlem, Friherre Sprengtporten, som år 1869 i Första Kammaren, Band 2, pag. 437 säger: "Efter mitt förmenande bör en förändring icke annorlunda komma i fråga än i sammanhang med en allmän revision af kommunallagarne, hvilka, såsom de nu äro uppställda, hafva det felet att lemna ett öppet spelrum för de mest godtyckliga och utsväfvande beslut, då de tillerkänna en kommun och framförallt ett lands-ting rättigheten att för hvilket obestämdt ändamål som helst, till hvad belopp som helst, och efter hvilka bevillningsgrunder som helst, beskatta kommunen eller länet, en magtfullkomlighet, som kan bliwa förmärmande, icke blott för den enskildes rätt, utan till och med för Statens. Vore nu frågan, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig anhållan, det tacktes Kongl. Maj:t låta verkställa en granskning af kommunallagarne och derefter till Representationen framställa nådigt förslag om de ändringar af samma lagar, som kunna finnas erforderliga och lämpliga, så skulle jag för min del ej motsätta mig en sådan åtgärd."

Hvad dernäst vidkommer särskiljandet af dessa tvenne röstberäkningsgrunder, så finner man, så vidt man eljest söker sätta sig in i mitt åskådningssätt af saken, att mot detsamma följdriktiga verkställande uppställa sig äfven hos Utskottet tvåne väsendtliga svårigheter, den ena att den i sammanhang med särskiljandet nödvändiga utsträckningen af den omedelbara beslutanderätten i de större städerna skulle vara förbunden med oöfvervinnerliga olägenheter, och den andra, att landstingsmans- och stadsfullmäktigsvälsens hänförande till den allmänna röstgrunden skulle hafva ett betänkligt inflytande på Första Kammarens sammansättning. Kunde dessa betänkligheter häfvas, vore äfven reformen lätt att genomföra; men just för dessa svårigheters skull är det som jag föreslagit att i ämnet aflåta en underdånig anhållan, att Kongl. Maj:t tacktes taga saken om hand. Hvad särskildt svårigheten för de större städerna beträffar att utöfva den omedelbara beskattningsrätten, yttrar Utskottet: "då en betydlig del af rikets städer innehåller en folkmängd större än att dess röstberättigade medlemmar lämpligen skulle kunna sammankallas till ofta förekommande rådpläningar i stadens ärenden, är den representativa formen för dessa städer en nödvändighet, och det är derföre som denna form för den kommunala själfstyrelsen blifvit ovilkorligen bestämd för hvarje stad med öfver 3,000 innevånare". Enligt detta stadgande äro efter 1868 års folkmängd af 89 städer 35, eller från och med Stockholm och Göteborg till och med Borås, tvungna att försaka sin omedelbara kommunala beskattningsrätt och att se den utöfvas af stadsfullmäktige, under det att deremot enligt mitt förslag endast 16 städer, från Göteborg till och med Wisby, skulle behöfva till sådan delegation afstå sin rösträtt, enär endast uti dessa städer, hvilka utgöra $\frac{1}{3}$ å $\frac{1}{6}$ af alla Sveriges städer, folkmängden öfverstiger 6,000 innevånare. Man kan nu först och främst fråga, om detta flertal af mindre städer nödvändigt böra afstå denna omedelbara beskattningsrätt endast af den anledning, att densamma icke utan svårighet kan utsträckas till det fåtal af städer som äro folkrikare. Visserligen kan den

siffran jag härvidlag uppställt anses godtycklig, men måne talet 3,000, då det bestämdes, var mindre godtyckligt! Nu, liksom då, är det endast erfarenheten, som kan vittna om hvad som är utförbart och lämpligt, och endast genom enskild erfarenhet kan man bedöma huruvida städerna varit nöjda med sitt tvång eller icke. Hvad jag med bestämdhet tror mig veta är, att af de städer, som hafva mindre än 3,000 innevånare, helt få begagnat sig af rättigheten att öfverlåta sin beslutanderätt åt stadsfullmäktige. Enahanda är förhållandet äfven inom landsortskommuner, hvilka, ehuru de hafva rätt att utse kommunalfullmäktige, så vidt jag kunnat utröna, aldrig begagnat sig deraf, oaktadt medlemmarnes antal uti många landtkommuner icke blott öfverstiger 3,000, utan, såsom t. ex. i Leksand, m, fl. socknar, uppgår ända till 10 å 12,000.

Utskottet säger vidare, att det är ytterst vanskligt, för att icke säga oriktigt, att antaga det högst en tredjedel af de röstberättigade skulle deltaga i allmänna rådstugans förhandlingar. Jag må härvid först erinra att min uppgift om att i allmänhet endast 11- 12 procent af folkmängden äro röstberättigade, stöder sig på officiella källor, och dernäst att uppgiften om tredjedelen visserligen icke stödjer sig på några data som kunna styrkas, men dock eger grund åtminstone i *min* erfarenhet af förhållandet, såväl i en småstad som i en större landtkommun, der det varit svårt att äfven i de mest brännande frågor få tillsammans mera än en tredjedel af de röstberättigade. Hvad vidare de största städerna beträffar, så har jag för dem ifrågasatt en undantagslagstiftning och antydt, att de smärre ärendena skulle kunna öfverlemnas åt en efter den allmänna röstgrunden vald delegation, som till smärre löpande utgifter hade till sin disposition medel beviljade efter den ekonomiska röstgrunden, men att likväl i dessa större samhällen den omedelbara beskattningsrätten kunde bibehållas i anslagsfrågor, hvarvid rösträtt efter skattegrund skulle utöfvas på det sätt, att de skattskyldige kretsvis öfverlade och afgåfve röster öfver dem förelagda propositioner, ett sätt hvilket jag för min del icke finner mindre utförbart än då, t. ex. de omedelbara riksdagsmannavalen eller stadsfullmäktigeval kretsvis försiggå och rösterna sedermera sammanräknas. Då Utskottet vidare förklarar, att de kommunala angelägenheteterna vårdas sorgfälligare i städer med stadsfullmäktige än i de städer der denna institution ej blifvit införd, samt att den kontinuitet, som stadsfullmäktiginstitutionen med sin fastare organisation garanteras, icke står att finna hos en församling sådan som den allmänna rådstugan, så finner jag väl deraf att Utskottet fortfarande är en varm vän af stadsfullmäktige, men deremot kan jag ej inse hvarföre de af mig föreslagna delegationerna inom de större städerna skulle komma att sköta sitt uppdrag och uppfylla kontinuitetens fordringar sämre än t. ex. de som äro delegerade för Riksbankens och Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning och dock icke fått någon magt att å sina principalers vägnar bevilja anslag. Hvad för öfrigt beträffar Utskottets påstående att lagens nuvarande stadganden i afseende å det röstetal som fordras för beslutanderättens öfverlåtande åt fullmäktige i de kommuner, som i detta hänseende ega valfrihet, innebära tillräckliga garantier mot magtmissbruk, så bestrider jag detta, i synnerhet som för närvarande icke finnes något absolut maximum af röstantal för en och samma

person. Olämplig är redan den olikhet som förefinnes i detta fall emellan bestämmelserna för stad och för land, nemligen om två tredjedelar af de *närvarandes* röstetal för stad, och mer än hälften af *kommunens* röstetal för landtkommun. Man skulle lätt kunna ställa en, vare sig stads- eller landtkommun, under fullmäktige endast genom tvänne eller några få personers röster. Jag har för icke längesedan sett exempel på hurusom 243 röstberättigade medlemmar i en kommun förlorade i en vigtig expropriationsfråga en votering, emot omkring 30 medlemmar, hvilka sednare naturligtvis skulle, med någon förstärkning, lätt kunna sätta kommunen under fullmäktige och äfven då dominera valet i sitt syfte. Om sådant icke inträffat, så är de åtminstone icke lagens förtjenst. Utskottet fortsätter vidare, att någon klagan hittills icke i dessa afseenden försports. Ja, då ingen olaglighet begåtts, så är ej lönt att klaga; men jag ber dock att Utskottet må anse det förslag jag framställt såsom en klagan öfver det missförhållande som härvid lag förefinnes.

Hvad sedermera angår den andra stöttestenen, hvarpå mitt förslag om röstgrundens delning vill stranda, så framhållas äfven denna af Utskottet, då det talas om att den lika rösträttens utsträckning till landstingsmans- och stadsfullmäktigeval skulle medföra en betydlig rubbning i grundvalen för Första Kammarens bildande och minska den karaktersskilnad som blifvit uppdragen emellan de begge Kamrarne. Denna i grundlagen bestämda skilnad kan ingen vara större vän utaf än jag; ty, så vidt jag läst historien rätt, så är en sådan ett grundvilkor för vår frihets bestånd och sunda utveckling, en garanti mot omstörtning och despotism. Vissserligen framstår den faktiska karaktersskilnaden, icke många dagar tillbaka, grufiligen stark; men hvad den är *för* stark, härrör efter mitt omdöme alldes icke af den kommunala rösträtten, liksom jag vågar hoppas att Första Kammarens medgörlighet i anslagsfrågor och omedgörlighet i andra frågor kommer att efter hand undergå någon minskning äfven utan att kommunallagen behöfver för *sådant* ändamål ändras. Icke är det den rösträtt efter skattegrund, med hvilken landstingsmanselktorerne utses, som innebär garantien för Första Kammarens mera orörliga karakter, utan denna är fullt tillräckligt betryggad genom de många bestämmelserna om dubbel medelbarhet i valsättet, val för längre tid, högre ålder, saknad af arfvode och valbarhetscensus. Äfven i detta hänseende kan jag återopa mig på en äldre ledamot af just Första Kamraren. Herr Faxe, hvilken vid 1868 års riksdag yttrade följande: "Då man litet hvar genom samtal med representanter från olika orter erfor, att det öfvervägande röstetal, som inom särskilda kommuner tillkom en eller annan individ, var af ganska ringa vigt och inlytande vid valen af ledamöter i landstingen, och följaktligen äfven i fråga om Första Kammarens bildande; då man såg att, oaktadt en sådan de högre beskattades öfvervigt i rösträtt inom vissa kommuner, just desse, eller hvad man kallat den mera bildade klassen, sinåningom uteslötos från landstingen, trodde man att, om än verkan af en förändring kunde i politiskt afseende på några få ställen blifva märkbar, den deremot i allmänhet blefve ganska ringa eller ingen. Hade jag ej äfven för min del hyst denna öfvertygelse, skulle jag icke heller gått in på att förändra en enda bokstaf i kommunalförfattningarne; men

öfvertygad som jag var, att den vigt och betydelse, man i detta afseende tillägger kommunalförfattningarne, saknar all grund, och att både rättvisa och klokhet bjuda vidtagandet af en förändring, måste jag jemväl gifva min röst dertill“.

Detta är fullt tillämpligt på nu förevarande förslag. Utskottet säger vidare att förslaget är förkastligt derföre att det förer oss in på grundlagens område. Jag *vill* icke in på detta område; och om alla vore så utan fruktan, som jag, för förslagets inverkan på representationen, så behöfde jag ej röra vid grundlagen. Nu har jag deremot, af respekt för andras betänkligheter, ifrågasatt att gifva Kongl. Maj:t anledning söka lösa frågan. Bäst vore utan tvifvel, om vi vore utaf med landstingets egenskap att vara en politisk elektorskorps. Våra kommunala hushållsangelägenheter göra sannerligen ingen vinst på detta samband med politiken. Må jag äfven i detta fall få från Första Kammaren anföra några ord. Herr Landgren säger der år 1868: "Jag kan ej annat än anse det för en stor olycka att lagen för de politiska valen är inflätad i de allmänna kommunalförfattningarne. Följden häraf är nemligen den, att vid hvarje hugg, som rigtas mot kommunallagarne, yxan äfven rigtas mot sjelfva hjertat i vår statsförfattning. Jag anser att detta bör ändras och att alla bestämmelser i kommunallagarne, som röra riksdagsmannaval, böra utbrytas och sammanföras i en särskild författning, och detta utan att någon förändring af de sakförhållanden, som nu äro antagna, må tillåtas. Sedan detta skett, blir frågan om den kommunala rösträtten vida lättare att lösa, än den är nu. Det är klart, att den strid om nämnda rösträtt, som nu börjat, måste återkomma vid hvarje riksdag, ända till dess att den pågående agitationen vunnit sitt syfte. Måhända kan, genom den olyckliga sammanblandning af politisk vallag och kommunala bestämmelser, som finnes i kommunallagarne, denna agitation, om den drifves till sin yttersta spets, framkalla förhållanden, på hvilka vi för närvarande minst af allt äro beredde." Utskottet ogillar att en fråga af underordnad vigt skulle föranleda en ändring af grundlagen. Jag tror att en god lösning af rösträtsfrågan *icke* är af underordnad vigt. Men just för svårigheternas skull, har jag önskat se saken till Kongl. Maj:t hänskutas.

I sammanhang med svårigheterna vill jag säga ett ett ord till de med mig i hufvudsak liktänkande, hvilka helt lätt framkasta förslag om lika rösträtt endast "vid val till kommunala befattningar". Det är ju klart att om dervid *undantages* val till landstingsman och stadsfullmäktig, så kvarstår det origtiga i att personligt omdöme skall graderas efter skattegrund vid dessa val. Men om man åter *innefattar* de nyssnämnda valen under den lika rösträtten, utan att på samma gång utsträcka den omedelbara beslutanderätten i ekonomiska frågor, så uppstår ju den orimligaste skilnad, i afseende på skattegrundens inflytande på de ekonomiska ärendena, emellan de kommuner, der fullmäktige finnas och dem der de icke finnas. Således måste vi, för att icke trassla bort frågan, få svårigheterna häfda före eller samtidigt med den lika rösträttens införande, och denna konsekvent utsträckt till alla ärenden som icke äro af beskattnings- eller bolagsnatur.

Nu ett ord om hufvudfrågans betydelse. I den nuvarande rösträtten ingår *en* skatte- och bolagsgrund och *en* personlighetsgrund, dock båda under förutsättning af kommunaldelaktighet och skattskyldighet. Det är dessa två som är så svåra att förena. Man har visserligen försökt på mångahanda sätt genom förstärkt majoritet, genom graderade skalor, uppgjorda med förenadt afscende på de båda sidorna, o. s. v. Det förslag i detta hänseende, som af Herr Ribbing vid 1868 års riksdag afgafs, var verkligen i sitt slag så vackert, att jag deraf höll på att fångas, men nödgades afstå derifrån, då jag fann, att äfven i detta gjorde sig godtycklighet gällande i afseende på hänförandet af personer näst ofvan eller näst nedanom hvardera af de streck, som afdela skalorna. I stället att sålunda genom skalor sortera *personerna*, har jag velat sortera *ärendena*. Men nu säger Utskottet, det vanliga att, "med högst få, om ens några undantag, de angelägenheter, hvilka utgöra föremål för kommunens omvårdnad, äro direkt eller indirekt af ekonomisk natur." Ja, *indirekt*, om detta ords betydelse utsträcket, kan man visst påstå att näppeligen torde ens någon lagstiftningsfråga finnas, som icke indirekt kan anses vara af ekonomisk natur. Men Utskottet säger äfven, att det skulle vara fråga om "*understöd*" till dessa af mig i motionen uppräknade föremål för kommunens så att säga lagstiftningsbeslut. Så är icke alltid förhållandet. De kunna föranleda, föranledas af och stå i samband med, men behöfva deremot ej *medföra* beskattning eller gemensam egendoms förökande eller förminskande. Den som vill kan om kommunala ärendens egenskap af lagstiftningsfrågor läsa en ganska tydlig framställning af Herr Ridderstad, hvilken vid 1868 års riksdag, (se Andra Kammarrens Protokoll Band. 3 sid. 513), härom yttrade sig. *Hvar* t. ex. sockenbibliotek skall hafva sin plats, hvilkens opinion i en fråga skall uttalas, hvilket förslag till roteindelning skall godkännas, eller till förläkningsreglemente, hvilken mening skall framställas om flyttning af marknadstid. m. m. äfven om alla personval, sådant är rätteligen föremål för de skattskyldige kommunalmedlemmarnes personliga och lika rösträtt; men t. ex. det anslag, hvilket skall lemnas till den efter lika rösträtt utsedda kommunalnämndens disposition, detta måste efter intressentskap i kommunen, eller efter den ekonomiska rösträtten bestämmas. Jag har noga genomgått en stor mängd af olika kommunalärenden, enligt öfver sådana upprättade register, och vill gerna stå examen i fråga om till hvilkendera kategorien det ena och andra skall hänföras. Ja, jag vill till och med gifva mina motståndare vapen i händerna, genom att anföra något, hvarom jag varit tveksam, t. ex. hundskatten. Man finner lätt, att hundskatten, ehuru en skatt, hörer till den lika rösträtten; ty afgiften utgår per hundhufvud till lika belopp af hvarje hundegare och icke efter skattegrund. Men i fråga om det ändamål, för hvilket skatten skall uppbäras, så beror det på om detta är någon kommunens gemensamma kassa eller icke. Är det till ett främmande ändamål, t. ex. en hela häradets skarpskytteförening, då afgöres beslutet här om efter lika rösträtt. Gäller åter propositionen att lägga den med lika rösträtt beslutade hundskatten till en kommunens efter skattegrund gemensam fond, t. ex. dess boksamlingskassa, då inträder den ekonomiska rösträtten. Må man gerna säga, att tillämpningen fordrar rediga hufvuden såsom kommunalstämмо-ordförande, och att vi ej äro mogna därför,

men må man icke säga, att sådana frågor saknas. Jag ber äfven få anföras ett exempel på de orimligheter, hvartill nuvarande rösträttsförhållande kan i verkligheten leda. På en egendom bor en femtioåtta års man, filosofie doktor, riddare af Nordstjerneorden och f. d. embetsman. När han bosatte sig på egendomen, var han 48 år gammal, men lednade 9 år derefter vid jordbruket och utarrenderade egendomen till en 25 års man, hvars hela bildning bestod deruti, att han genomgått folkskolan och en rättareskola. Egendomsegaren fortfor att bo på egendomen, dock icke såsom ett inlagsfä, utan han hade full sysselsättning med provinsens och kommunens angelägenheter, ehuru han endast lät betala sig för ett af sina många uppdrag med 400 R:dr om året. För denna inkomst är egendomsegaren uppförd till 40 fyrkar, under det arrendatorn, som af egendomen har i eget bruk så mycket som motsvarar 100,000 R:drs taxeringsvärde, är därför uppförd till 600 fyrkar. Jag frågar nu, kan denna arrendatorns femtondubbla rösträtt emot egaren försvaras såsom rättvis? Ja, i de ekonomiska ärendena, der han femtondubbelt med egaren är intressent och der lika mångfaldigt hvarje utskyld drabbar honom, i jemförelse med egaren. Men eger manne arrendatorn äfven ett femtondubbelt så godt omdöme i öfriga kommunala frågor som egaren?

I afseende å nödvändigheten, att icke öfverse med bristerna i våra kommunallagar, ber jag slutligen få anföras en auktoritet, som Lag-Utskottet svårigen läser kunna jäfva. Vid 1868 års riksdag yttrade sig nemligen den man, som för närvarande är Lag-Utskottets ordförande härom på följande sätt:

”Här har blifvit sagdt, att erfarenheten af den nuvarande lagstiftningen ej visat några skadliga verkningar i politiskt afseende, och att det derföre ej vore skäl att förändra lagen. Men, mine Herrar, vi tyckas glömma, att de kommunala institutionerna hafva andra bestämmelser än att vara politiska valkorporationer. Det är ju endast medelbart de äro det; och icke skola vi väl vilja försaka rättvisa i den kommunala rösträtten blott och bart derföre, att kommunallagarne medelbart bidraga till bildande af Första Kammarne. Man har här varnat för alla förändringar, emedan, när vi antogo vår nuvarande Riksdagsordning, detta skedde i den öfvertygelsen, att dess grundval — kommunallagarne — ej skulle förändras. Jag beklagar dem, som hyste denna tanke. Hvar funnos de lagar, som ej, med afseende på förändrade tidsförhållanden, eller möjligen befunna nisstug, erfordrat någon ändring? Hafva vi föreställt oss en sådan fullkomlighet i lagstiftningen, så att vi ej någon gång skulle behöfva ändra lagen? För min del är det just en omtanke om dessa lagar, som förmått mig att tillstyrka en obetydlig ändring.”

Här finnes, enligt min tanke, två utgångspunkter, likasom två utvägar, att välja emellan för frågans slutliga lösning: den ena är att dela ärendena på sätt jag föreslagit, samt söka undanröjda de deremot mötande svårigheter; och den andra, det mera radikala sättet, är att, såsom det äfven på många möten uttalats, gifva lika rösträtt äfven i ekonomiska frågor åt alla, som till kommunen erlägga utskylder; ty då alla skatta efter förmögenhet, så vore detta, säger man, detsamma som om alla skattade lika. Men detta sednare är en sofism större än den som säger, att alla äro *lika rika*. Den sistnämnda satsen skulle nemligen möjligen

knna försvaras dermed, att för den, som anses såsom rikare, blir dock vanligen intet öfver, sedan hans behof blifvit fyllda och de anspråk, man på honom har, blifvit tillfredsställda. Men satsen om att den *så kallade* förmögenhetsskatten är för alla lika, grundar sig på stora förbiseenden. Det är nemligen för fastighetsegaren icke den verkliga eller nettoförmögenheten, utan den mer eller mindre, ofta till hela värdet graverade fastigheten, som utan skuldafråg beskattas; och om man häremot vill invända, att alla fastighetsegare böra antagas vara relativt lika skuldsatta, så återstår ju alltid, att den för tjenstelön eller annat arbete beskattade, *icke*, i brist på realhypotek, har tillfälle att i förhållande till *sitt* produktiva bruttokapital, hvilket består i hans tjenst eller arbetsförmåga, skuldsätta sig i någon med fastighetsegaren jemförlig grad. Emellertid torde det icke vara skäl att låta den nämnda origtiga uppfattningen öfvervældiga oss, ty då hafva vi ingenting annat att göra, än att vid hvarje riksdag mottaga nya yrkanden, svara att vi ej ännu äro mogna och efter beständiga prutningar och smärre medgifvanden, ändtligen lemna rum för möjligheten af ett despotiskt förtryck nedifrån i de ekonomiska ärendena. Bättre då att från början få saken klar genom det särskiljande jag yrkat.

Om jag nu, på grund af hvad jag haft äran anföra, skulle framställa något yrkande, så vore det att denna punkt skulle till Utskottet återremitteras i det syfte, att en skrifvelse måtte aflåtas till Kongl. Maj:t angående revision af kommunallagarne samt med begäran om införande af nya bestämmelser i enlighet med de fyra sednare bland de fem af mig i motionen anförda punkter. Då jag dock icke har den förmätenheten att tro, att Utskottet, som utgöres af så upplysta män, skulle genom en återremiss komma att rubbas i den uppfattning af frågan, som det redan hyser, så afstår jag för min del från ett sådant yrkande. Jag har likväl ansett mig böra med detta mitt anförande söka komplettera min motion, på det att det ena eller andra möjligen må kunna för framtiden lemna något bidrag till frågans lösning. Mitt anförande har således endast varit ett s. k. liktal; dock vill jag heldre kalla det en vaggvisa, ty jag antager såsom troligt, att detta ännu späda förslag om röstgrundens delning skall snart åter resa sig upp och låta höra sin röst, såsom jag hoppas, då utstyrdt genom skickligare hand och framburet på kraftigare armar än mina.

Herr Ribbing: Den värde motionären har genom vidlyftiga och noggranna specifikationer i flera afseenden sökt gendriva de skäl Utskottet uppställt för afstyrkande af bifall till den föreliggande motionen. Jag kan icke neka, att det i någon mån kunde vara frestande nog att närmare granska denna hans vederläggning; men jag vågar dock icke så länge taga Kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk, och detta så mycket mindre som jag anser, att den praktiska och rättsliga sidan af hans motion kan på en kortare väg, ur vissa allmänna synpunkter, skärskådas och bedömas.

Inledningsvis tillåter jag mig en anmärkning af mera formel natur, angående hvad den värde motionären yrkat om sättet att behandla hans förslag: eller att detta skulle föranleda till en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Den ärade motionären har likväl i sitt anförande erkänt, att så stora svårigheter förefinnas för genomförande af hans förslag, att det vore för honom åtminstone och möjligen för Riksdagen snart sagdt olösliga, och har visst uti denna omständighet trott sig finna anledning att formulera detta till yrkande af en skrivelse till Kongl. Maj:t för att på denna väg få samna svårigheter lösta. Det synes mig dock vara en smula obilligt att, derest svårigheterna icke på annat sätt anses lösbara, likväl hemställa till Kongl. Maj:t, det han täcktes lösa dem; ty, med all vördnad för Kongl. Maj:t, är han dock icke mer än en människa, och hvad som är olösligt för hvarje annan, torde väl vara det äfven för honom. Sjelfva motionen sönderfaller i tvänne hufvudmoment: 1:o att alla frågor af ekonomisk natur skola afgöras genom primärförsamlingar och sålunda icke dragas inför en kommunens representativa församling till dess behandling; och 2:o att kommunalrösträtten skall, när det är fråga om andra kommuners angelägenheter än dem, som äro af ekonomisk natur, utöfvas per capita. Sistnämnda yrkande söker den ärade motionären bevisa ur tvänne synpunkter: rättens och ändamålsenlighetens. Rösträtten i kommuner, då fråga ej är om afgifter, skall, säger han, utöfvas per capita, emedan rösträtten vid alla andra ärenden, synnerligen vid dem, der frågan är om att välja män till kommunala förtroendebefattningar enligt hans förmenande och uttryckssätt vore en allmänt menlig statsborgerlig och förthy för alla lika personrätt, som tillika vore en kommunalrätt. Utan att mer än blott i förbigående vilja, vid den tvåfald af kommunal rösträtt, motionären tror sig hafva funnit påpeka det besynnerliga och vilseledande i uttrycket: "ekonomisk" rättighet, må jag erinra, att med allmänt menliga rättigheter menar man sådana, som tillkomma hvarje statsborgare såsom människa och för att såsom sådan kunna vara till, t. ex. tanke- och samvetsfrihet, rättighet att kunna förvärfa egendom för att subsistera o. s. v. Med allmänna statsmedborgerliga rättigheter åter förstås vidare, sådana som tillkomma hvar och en för att kunna existera och verka såsom medborgare i ett samhälle, t. ex. skydd af lag o. s. v. Nu är frågan: är rättigheten att välja förtroendemän inom kommunen en sådan allmänt menlig eller allmänt statsborgerlig rättighet? Den är hvarken det ena eller det andra, hvilket bevisas redan deraf, att vi ju under en lång tid af vår historia lefvat utan både de nu gällande kommunalförfattningarne och de af kommunen valda förtroendeembetsmännen, och jag vågar tro, att vi ändå varit både människor och statsmedborgare; liksom ju ännu i dag i kommunen finnas många, som ej äga rösträtt inom densamma, men äro människor och medborgare det oaktadt. Ja, den värde motionären har i detta hänseende vederlagt sig sjelf, då han säger, att de ifrågakommande, af honom så kallade allmänt menliga statsmedborgerliga rättigheterna, det oaktadt, vore kommunalrättigheter; är en rättighet allmänt menlig eller statsmedborgerlig, då är den icke en kommunalrättighet, det är en sådan, för hvars befintlighet jag behöfver ega en viss ställning i kommunen och omvändt behöfver jag ej lenna den allmänt menliga eller statsmedborgerliga rättigheten, äfven utan den kommunala, enär jag ju kan vara människa utan att hafva den ställning inom kommunen, som nedgifver mig kommunalrösträtt. Detta var nu den *rättsliga* grund, mo-

tionären anført, för att bevisa, att alla förtroendeval liksom alla icke-ekonomiska ärenden skola genom per capita omröstning afgöras.

I afseende på ändamålsenligheten och lämpligheten åter af denna per capita omröstning anför motionären att, så ofta det är fråga om personliga val, det hos den väljande fordras "personligt omdöme" och att det måste anses vara en, såsom hans ord fölla. "obestridlig sanning", att detta personliga omdöme omöjligen kan efter skattebidrag graderas, utan måste tillerkännas i lika mått hvarje skattskyldig kommunalmedlem. Äfven jag erkänner, att det personliga omdömet fordras för att utse förtroendemän; men en helt annan fråga blir den om obestridligheten af den sanning, att detta omdöme hos alla kommunens medlemmar skulle vara lika och att hithörande rätt alls ej borde graderas efter skattebidrag. Man har vid frågan härom icke att utgå från föreställningen om, huru saken kunde och borde gestalta sig i ett idealiskt samhälle, med idealiska medlemmar; man måste, i fall man vill komma till reda med frågan, se densamma från den praktiska sidan af samhället och dess medlemmar sådana båda för det närvarande förefinnas och detta i *vårt* land, ty om lagar för detta är här fråga. Väljer man denna syupunkt för sakens bedömande, då vågar jag påstå, att den "obestridliga sanningen" af att alla gradationer för rösträtt, när det är fråga om utseende af förtroendemän inom kommunen, böra försvinna och göras oberoende af skattebidragen, jätvas af den mest handgripliga erfarenhet, och det så väl hos oss som hos andra folk. Jag påminner mig i detta afseende några ord af den berömde och *liberale* engelske statsmannen Macaulay, hvilken härom yttrat sig ungefär sålunda: om arbetslönerna ständigt vore höga och tillfällena att få arbete rikliga samt lefnadskostnaderna alltid låga, då vore de väsendtliga hindren mot den allmänna rösträtten undanröjda; tryckande ekonomiska omständigheter åter verka äfven hos de förståndiga och bildade, långt mera hos de mindre kunniga, retlighet, obillighet, lättrogenhet, medför ett brinnande begär efter ögonblickliga förändringar utan afseende på dessas aflägsnare följder, och gör benägen att sätta tro till det, som smickrar, men misstro det som verkligen gagnar; hvadan, tillägger Macaulay, icke blott för landet i dess helhet, utan äfven för de minst bemedlade klasserna sjelfva fördelen af rösträttens bestämmande efter förmögenhet är klar. Låt mig härtill lägga ännu en anmärkning och på samma gång förklaring: den, hvars lefnadsyrke består i kroppsligt arbete inom en inskränkt krets, hindras deraf från att taga notis om eller bilda sig insigt uti kommunala affärer, och är likaledes ej i tillfälle till vidsträcktare personliga bekantskaper d. v. s. saknar just de båda slags insigter, som tillsammans äro vilkor för att riktigt välja sådana personer, som skola sköta kommunens angelägenheter, saknar i och med detsamma det goda stödet för ett riktigt handlingssätt, som ligger i närvaron af egen klar öfvertygelse. Den deremot, hvars verksamhet är i någon mån af mera andlig art: en embetsman, en industri- eller fabriksidkare, o. s. v. föres redan genom beskaffenheten af sjelfva sitt yrke till insigt och bildning i angelägenheter, hvilka stå närmare kommunen, liksom han både har större ledighet och i sin verksamhet en anledning till större beröring och bekantskap med flera personer och flera allmänna förhållanden inom kommunen. Men just dessa samma äro ock de, som efter regeln betala de högre skattebidragen. Detta

är nu det skäl, som kan anföras för att man tagit beskattningen till måttstock vid beräkningen af rösträtten. Jag vill härmed icke säga, att detta är det bästa eller alldeles klanderfria sättet att bestämma denna rösträtt, men det vågar jag påstå vara en följd af faktiskt gifna förhållanden att det är bättre att så bestämma grader i nämnda rätt än att helt och hållet borttaga sådana. Det kan allt för väl hända att en bemedlad person är rå och okunnig, att han ärft förmögenhet, men icke derjemte förvärfvat bildning, — sådant hör dock till undantagen. Att deremot gifva rösträtt åt den person, som *enligt regeln* icke förstår att rätt begagna densamma, och att stifta lagar, om hvilka man på förhand kan veta att de lemna makten i händerna på dem som icke kunna väl utöfva densamma, det anser jag ändamålsvidrigt och oriktigt. Låtom oss blott se till hvad följden af en sådan lagstiftning i själfva verket skulle blifva. Redan de gamle visste, att en obegränsad demokratisk författning redan är en dold och beslöjad despotism, som leder till en obeslöjad sådan. Detta är ock helt naturligt. Bland hela folkmassan finnes en mängd personer, som icke kunna bedöma de förhållanden, om hvilka de skola afgöra, och som derföre, i saknad af en egen stark öfvertygelse, af naturliga skäl söka stöd i andras, och, utan förmåga att bedöma värdet af de råd, dem gifvas, låta sig ledas af och falla i händerna på den, som bäst förespeglar guld och gröna skogar. Vill man i praxis vinna den minst kostsamma och besvärliga, den mest enkla och sanna tillämpning af denna allmänna rösträtt, i den betydelse och beskaffenhet, den i verkligheten eger, så vore det simpla sättet att stadga, det en person på kommunalsammankomst egde rätt att afgifva så många röster, som han kunnat förskaffa sig fullmakter. Det behöfdes då i sanning ej att så många ginge dit, utan kommunens angelägenheter skulle af ganska få skötas. Men också finge man sålunda helt öppet — hvad man i själfva verket fördolt redan eger med allmän lika rösträtt, — ett fåmannavälde, som, med någon ovanligare öfvertalningsförmåga, snart öfverginge till envælde. Den värde motionären intygade ju sjelf att han bevittnat sådana företeelser som att, oaktadt budkaflars kringsändande, endast en tredjedel af de röstberättigade infunnit sig vid kommunalstämman. Är det vid sådant förhållande verkligen skäl att än vidare utsträcka denna så litet begagnade rösträtt? Jag vågar påstå att, för att kunna rätt använda denna rättighet, det äfven erfordras en allmän bildning för ett riktigt bedömande både af ekonomiska frågor samt af allmänna värf och af de personers lämplighet, som skola handhafva dessa; men att i jemförelse mellan dessa båda slags angelägenheter behovet af allmän bildning, alltså ock nödvändigheten af en delad röstskala, äro *större* beträffande personliga val än beträffande afgifter. Nu skulle någon kunna påstå, att jag härmed uttalat allt för aristokratiska åsigtter och visat stor ringaktning mot dem som sakna förmåga att kunna och böra ega inflytande på de kommunala ärendenas behandling. Sanningen är att jag med deras uteslutande från deltagande i dessa angelägenheter öfver dem uttalat ett beröm. För mig utgör måttstocken för bedömande af icke menskligt eller medborgerligt värde ingalunda förmågan och skickligheten i att t. ex. välja en rådman eller landstingsman, utan menskligt och medborgerligt värde tillkommer, enligt

enligt min åsigt hvar och en, som på ärligt sätt sköter det lofliga och nyttiga kall, han förstår, och detta värde ökas än mer, om han ej går ifrån den nyttiga verksamhet han begriper för att utöfva en rättighet i det som han ej begriper.

En särskild svårighet uppstår dessutom, hvad angår tillämpningen af motionärens yrkande om per capita omröstning i alla icke ekonomiska ärenden, graderad i alla ekonomiska, derutiinnan, att svårt eller omöjligt är att skilja de ärenden som äro af ekonomisk natur från dem som icke äro det. Utskottet har härvid mycket riktigt erinrat, att högst få, om ens några af kommunens angelägenheter finnas, hvilka icke afse besparingar eller utgifter, och hvilka följaktligen icke äro af ekonomisk natur. Motionären har sökt vika undan för detta skäl genom att säga att, om man vill påstå, att alla kommunala frågor åtminstone "indirekt" — såsom Utskottet uttryckt sig, äro att anse såsom ekonomiska frågor, så kunde man på sådant sätt bevisa nästan hvad som helst, men att han för sin del med fränskiljande från de ekonomiska frågornas antal af dem, som ej vore sådana, afsett organisationsfrågor och förslag, hvilka väl till sina följder kunna komma att medföra en utgift, men ej vore frågor om sådan, och hvilka han velat hänföra till dem för hvilkas afgörande enligt hans förslag per capita-omröstning borde användas. Detta hans förslag till distinktion fruktar jag dock vara så oklart, att man vid försök att tillämpa det, skulle finna det rent impraktikabelt. Skulle man med motionären säga, att man till ekonomiska ärenden borde räkna sådana, vid hvilka det endast är fråga om utgifter eller icke, och till andra ärenden sådana som väl i framtiden kunna medföra utgifter, men för hvilkas afgörande det personliga omdömet i synnerhet är väsendtligt, så må jag väl fråga: kan det väl någonsin förekomma, att en kommunalförsamling helt enkelt fattar följande beslut: nu skola vi uttaxera en utgift af 100 R:dr? Att sålunda bestämma en utgift endast för utgiftens skull och utan att angifva det ändamål hvartill dessa medel skola användas, detta, påstår jag, förekommer aldrig på någon kommunalstämma; utan frågan vid hvarje sådan blir den, om man för ett visst ändamål eller företag vill gå in på en utgift: denna, penningarne, blir medel, det som dermed skall utträttas åter, det ändamål, om hvilket man egentligen och i första hand, visserligen tillika med afseende på hvad dess uppnående skulle kosta, beslutar och af hvars verkställande utgiften blir en följd. Men vore nu, enligt den värde motionärens förklaring, icke ekonomiska ärenden just sådana, som anginge annat än penningar, om ock en utgift af dem blefve en följd, så visar sig alltså, att båda slagen af ärenden i de flesta fall falla ihop, eller på sin höjd skiljas genom att utgifter kunna af den beslutade saken följa mer direkt eller "indirekt" — hvarmed detta Utskottets af motionären klandrade uttryck torde få anses rättfärdigadt: — det visar sig med andra ord, att hela den distinktion af två slags kommunala ärenden, hvarpå motionären bygger en af grundpåståendena i sin motion, i de flesta fall är rent imaginär eller åtminstone i tillämpningen skulle gifva anledning till ändlösa tvister.

Jag öfvergår nu till den andra hufvudpunkten i motionen, den nemligen att, enligt motionärens åsigt, den representativa utöfningen af kom-

munens makt i allmänhet borde vara blott en nödfallsåtgärd och åtminstone ej förekomma vid frågor utaf ekonomisk natur, hvilka fastmer borde af primärförsamlingar afgöras. För detta andra hufvudyrkande finnes i motionen icke, såsom vid det förra, någon rättsgrund anford, utan motionären har i stället endast talat om detsamma såsom i och för sig billigt och önskvärdt. Jag skall icke heller inlåta mig på noggrannare analys af yrkandet sjelft från rättslig synpunkt, utan nöja mig med dess pröfvande derigenom, att jag ser efter, hvilka de följder äro, som motionären sjelf erkänt såsom med nödvändighet framgående utaf detta hans förslag, och påstående, det billighet och önskvärdhet fordrade, att allt representativt utöfvande af kommunens beslutanderätt borde betraktas endast som en nödfallsåtgärd. Dessa af motionären sjelf angifna följder äro tre, hvilkas giltighet och nödvändighet alltså vore gifven, ifall grunden vore giltig. Den första af dessa är den att för möjligheten att erhålla en primär församling, hvars tillvaro och beslutande verksamhet i alla ekonomiska frågor skall vara det enda billiga, motionären nödgas förutsätta, att högst en tredjedel af de i den röstberättigade skola vara närvarande och begagna sin rätt — ty, säger motionären, kommer mer än en tredjedel till samlingsplatsen, så är det omöjligt att få en sådan tillräcklig att rymma de tillstådesvarande och ordna dem till ett beslutande helt. Nu frågar jag: kan det vara troligt eller tänkbart att något verkligen vore af billighet fordradt, hvars verkställande är omöjligt, om de, denna billighet afser, vilja verkligen komma i åtnjutande af densamma, eller här i afseende på den kommunala sjelfstyrelsen, att *det* vore den enda med billighet enliga anordning deraf, som förutsatte att ej mer än en tredjedel begagnade den rätt, som lagen tillerkänner dem, men att, om alla ville begagna sig af denna sin rättighet, sådant är ogörligt — kan det rätta och dess förverkligande vara något omöjligt?

Den andra och tredje följden af motionärens åsigt i förevarande punkt är, såsom han ock sjelf erkänner, att dels landstinget, med sin beslutande rätt äfven i frågor om utskylder, dels Riksdagen; med samma rätt, skola, i utöfvande af nämnda sin rätt, såsom representativa, hvila på ett undantagsförhållande — från hvad som är fordradt af billigheten, hvilket undantagsförhållande allena har sitt "berättigande" i möjligheten att annorlunda ordna dessa församlingar. Undantag från det billiga är det obilliga; en rättighet, för hvars giltighet man endast kan anföra omöjligheten att annorlunda se den till godo, är egentligen det *orätta*. Det skulle således egentligen vara orätt, att vi sitta här och besluta såsom Svenska folkets representanter, och detta orätta blott har grunden till sin pretenderade giltighet deruti, att det är omöjligt att få hela folket tillsammans. Kan det, jag frågar, kan det vara möjligt, att *den* åsigt är riktig, af hvilken följer att hela det representativa statskicket är stridande mot billighet, är orätt? Och skulle, om så vore, vi vilja och böra mottaga och utöfva representantkallet? Eller äro ej fastmera *sådana* följder af den värde motionärens grundsats alldeles tillräckliga för att upphäfva och såsom alldeles ohållbar visa denna grundsats sjelf? Nej, säger motionären, ty detta undantagsförhållande mot det billiga och rätta, som eger rum vid riksdagsmannaskap, bevisar blott, att detta riksdagsmannaskap är det högsta af medborgerliga förtroenden, liksom landstingsmannaskapet det

näst högsta. Detta yttrande, att ett uppdrag, hvilande på *undantag* från rätt och billighet, just *derigenom* blefve det högsta, har, jag erkänner det, alltid förefallit mig besynnerligt ifrån den första gången jag läste motionen. Men *om* det vore riktigt, då kunde man ju alldeles på samma sätt försvara det representativa forum äfven för beslutanderätt inom den mindre kommunen; man behöfde ju blott fortsätta och säga: den representativa rösträtten måste finnas äfven inom kommunen, ty kommunalfullmäktigskapet är den *tredje* graden af de högre förtroendeposterna. Jag vågar alltså antaga, att den representativa sjelfstyrelseformen inom kommunen, hvad angår rätt och billighet, ej blott utgör ett undantagsförhållande, utan fastmer ett uttryck och en form af förverkligande af båda. För öfrigt är detta representativa utöfvandet af beslutanderätten *tillika* föranledt deraf, att sålunda ett jemförelsevis mindre antal af samhällets medlemmar utväljas att besluta i dess angelägenheter, derföre att de af det väljande samhället betraktas såsom de kunnigaste, förståndigaste och i öfrigt mest lämpliga för denna uppgift. Ett sådant utöfvande af beslutanderätten genom färre, mera sakkunniga medlemmar leder — åtminstone är det sannolikt — till riktigare beslut och medför äfven hos hvar och en medlem en känsla af större ansvar. Vi behöfva ju blott påminna oss de gamla sockenstämmorna. Huru var det med dem? Vanligen kommo tre eller fyra personer tillstädes än på den ena, än på den andra stämman och fattade beslut. Det var brist på kontinuitet och brist på allsidighet, och hvarför? Jo derföre att det var så många som skulle besluta och så många som icke togo reda på och förstodo de frågor, hvori de skulle besluta, icke heller kände särdeles ansvar för försumlighet, just derföre att de delade detta ansvar med så många andra. Jag anser hela vår kommunalförfattning, sådan den är, vara ett högst väsendtligt framsteg i folkets utbildning till sjelfstyrelse, icke blott derföre att den tillförsäkrar Svenska folket större rättighet att sjelf fatta beslut i kommunala angelägenheter, utan lika mycket derföre att den ordnar denna sjelfstyrelse så, att den finnes i *sak* hos kunniga, förståndiga och om sitt ansvar medvetna medlemmar och icke, såsom ofta nog förut var händelsen, endast på *papperet*.

Men jag anser, just derföre, ock, att motionärens förslag att, öfverallt der det är möjligt, återföra kommunens beslutanderätt på primärförsamlingar innebära ett tillbakaskridande och ett nedrifvande af hvad vi kunna hafva vunnit i verklig allmänanda och kommunalbildning under den tid vi haft kommunalförfattningarne och enligt dem varit i och för kommunens angelägenheter verksamma.

Jag skulle kunnat vara vidlyftigare i detta rikhaltiga ämne, men jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, utan får blott i korthet, på grund af det anförda förklara, att några rättsgrunder för omröstning per capita icke äro af motionären anförda, några lämplighetsgrunder visserligen, men hvilka bevisa motsatsen af hvad de skulle bevisa. Några rättsgrunder åter för borttagande af den representativa utöfningen af beslutanderätten inom kommunen har han icke ens omnämmt, och hvad han härutinnan anført för lämpligheten af sitt förslag håller icke streck. Blott ännu några ord vill jag tillägga om ett yttrande på 10 sid. i motionen, der det såsom skäl, hvarför Riksdagen och landstinget skulle vara

representativa men icke kommunalstyrelsen finnes andraget, att emellan landstingets och den särskilda stads- och landtkommunens taxeringar skulle förefinnas den väsendtliga skilnad, att, då inom kommunen föremålet för den ekonomiska rösträtten vanligen helt och hållet låge inom samma kommun och förthy kunde af hvarje skattskyldig bedömas, så skulle deremot landstingets taxeringar vara afsedda för ett större, utom kommunmedlemmens synkrets liggande och med Riksdagens mera jemförligt område. Jag finner detta påstående mindre klart. Det kan nemligen helt naturligt hända, att äfven inom en kommun flera föremål finnas, som ligga utom många kommunmedlemmars synkrets, liksom af landstingets och Riksdagens föremål flera, som ligga inom andra kommunalmedlemmars synkrets: således i intetdera fallet *alla* föremål hvarken inom eller *utom alla* kommunalmedlemmarnes synkrets.

Jag anhåller om bifall till Lag-Utskottets förevarande hemställan.

Herr Ola Jönsson: Då jag begärde ordet, skedde det i afsigt att först yttra mig i afseende å föredragnings sättet af detta Betänkande. Jag hade nemligen önnat anhålla, det de tre första punkterna finge gemensamt föredragas och diskuteras, enär de med hvarandra ega ett närmare sammanhang; men då andra talare redan före mig anhållit om ordet och diskussionen öfver första punkten nu en stund pågått, måste jag från ett sådant yrkande afstå, likväl anhållande att i mitt yttrande få beröra alla de tre nämnda punkterna, af hvilka man knappt kan tala om den ena utan att äfven ingå på den andra.

Denna fråga är visserligen icke ny. Den har här flera gånger förut varit under behandling, liksom ock de skäl, Lag-Utskottet anfört för sitt afstyrkande af de i ämnet väckta motionerna, icke heller äro nya. Samma skäl hafva af Utskottet blifvit förut andragna mera än en gång, och jag vågar tro mera än en gång vederlagda. Den förste talaren har derjemte redan underkastat Utskottets motiver en temligen kritisk granskning, och det skulle således vara öfverflödigt att än vidare dermed fortsätta, om han icke förbigått åtskilligt, som kan vara förtjent af uppmärksamhet.

Utskottet påstår i Betänkandet, liksom ock den siste talaren sökt bevisa samma sats, att "den kommunala rösträtten betingas af egenskapen att vara medlem af en viss kommun, och den kan följaktligen icke vara hvarken en allmänt mensklig eller en statsborgerlig rättighet." Jag medgifver gerua, att, strängt juridiskt taget, detta påstående kan försvaras, men jag skulle likväl tro det icke kan vara orätt att anse denna rösträtt såsom en allmänt mensklig och statsborgerlig. Mensklig, därför att den, som har att deltaga i kommunens angelägenheter, också har att bestämman öfver sina fattiga medmenniskors till och med lifsuppehälle — och det vore väl bra besynnerligt om icke en sådan rättighet finge anses allmänt mensklig — statsborgerlig — därför att den, som har att deltaga i kommunalstämman beslut, också är berättigad deltaga i val af elektor i och för val af landstingsmän, hvilka sedermera hafva att välja ledamöter i Riksdagens Första Kammare.

Utskottet säger vidare, att, "anledningen dertill att i gällande kommunalförfattningar rösträtten blifvit bestämd efter skattegrund och ej per capita bör väl sökas hufvudsakligen i den grundsats, som bjuder att rät-

tigheter och skyldigheter skola motsvara hvarandra." Den förste talaren har redan försökt bevisa, att den lika rösträtten icke skulle grunda sig på lika rättigheter och skyldigheter, men jag har tillåtit mig säga förut och upprepar det nu, att, då man skattar efter förmögenheten, man icke allenast skattar lika, utan att till och med den mindre bemedlade skattar mera än den förmögne ty det måste väl vara klart, att den, som har en ringare förmögenhet, har vida svårare att komma ut med en proportionerlig skatt, än den hvars tillgångar äro större, och det är väl äfven af denna anledning som man i andra länder ifrågasatt eller infört det progressiva skattesystemet. "Men" fortsätter Utskottet i fråga om grunden till den nu gällande rösträtten, "äfven till någon del i den högre upplysning i förening med större intresse för de kommunala angelägenheterna, som i allmänhet torde kunna förutsättas såsom en följd af den oberoende ställningen och den mera omfattande verksamheten." Jo, vill man påstå, att den mera omfattande verksamheten alltid antyder en mera oberoende ställning, tror jag man ställer sig på en temligen ohållbar grund, ty det har man mer än en gång sett, att den, som egt den mest omfattande verksamheten, varit närmast sitt fall och undergång. Man vet nemligen, att en sådan der storartad verksamhet ofta nog medför oberäkneliga förluster, så att den som ena dagen anses vara ofantligt rik kan den andra, till följd af inträffade olyckliga konjunktioner, befinnas ruinerad.

Ytterligare utlåter sig Utskottet: "Det ligger i sakens natur, att i den mån man förmår bereda sig en säker ekonomisk ställning och utveckla en större verksamhet hvilken icke är inskränkt uteslutande till det materiela arbetet med egna händer för vinnande af en nödorttig bergning för dagen, i samma mån vidgas synkretsen och skärpes omdömesförmågan, likasom deraf ock i regeln måste betingas ett ökad intresse för det allmänna." Männe denna sats verkligen håller streck? För min del skulle jag snarare tro, att den, hvars ställning är sådan, att han är fullkomligt fri från materiela bekymmer, den som t. ex. ärft en betydlig förmögenhet och aldrig behöfver hafva omsorg om sin ekonomiska ställning, jag skulle tro, säger jag, att denne kan vara lika oerfaren och opraktisk och ega lika liten omdömesförmåga som hvilken annan som helst. Vi se ju också personer finnas, som ega stora egendomar och jordagods, som de icke själfva kunna sköta, utan måste öfverlemlna åt andra, hvilka i vissa fall äro dem underlägsna men förstå sig på jordbruk; de kunna icke ens ordna byggandet af ett litet hus, utan måste anlita andra att uppgöra ritning; ja många sådana finnas, som icke ens kunna föra sina egna räkenskaper. Och dock vill man påstå, att sådana företrädesvis äro dugliga i kommunala värf. Det är i sanning att sätta den duglighet, som i dessa värf erfordras, bra lågt.

Sedermera tillägger Utskottet följande: "Härmed vill Utskottet ej hafva sagt, att förmögenhetsförhållandet eller skattebidraget utgör någon säker mätare af de egenskaper, hvilka tagas i anspråk i och för värden af kommunala angelägenheter" -- och häri har Utskottet verkligen rätt -- "men någon och säkrare måttstock, som på samma gång tillfredsställer rättvisans, billighetens och klokhetens fordringar med hänseende till beskattningen, eller den ekonomiska sidan af saken, har man hittills icke hos oss lyckats utfinna." Nej, det har man verkligen icke, och af det

helt naturliga skäl, att man icke velat det. Men jag tror, att, om man vill söka utfinna en sådan måttstock, man nog skulle påträffa en säker, ja den säkraste af alla, nemligen den som ligger i personligheten. Och vill man icke ens söka denna, så finnes det dock annat som kan läggas till grund för den kommunala rösträtten än den simpla penningen och förmögenheten; ty ehuru icke jag just vill förorda det, så vore dock i detta hänseende en viss bildning, ett visst kunskapsmått en bättre och lämpligare grund än förmögenheten. Deri skulle ligga åtminstone någon rinlighet, men att en menniska, därför att hon t. ex. lyckats ärfva en stor förmögenhet, skall ega företrädesrättigheter framför andra, det är den orimligaste af alla grunder att bygga på.

Vidare andrager Utskottet, att "det stöd för införande af den lika rösträtten i afseende på kommunala frågor, som man velat hemta af den omständighet att grundsatsen af jemnlighet och likaberättigande vunnit tillämpning vid val till ledamöter i Riksdagens Andra Kammare, icke håller stånd, då i betraktande tages, att Riksdagsordningen från valrätt utesluter en betydlig del af dem, hvilka ega rösträtt i kommunens angelägenheter." Ja, det är visst sannt, att grundlagen utesluter en betydlig del af dem, som ega rätt att deltaga i kommunalstämmans förhandlingar från valrätt och valbarhet till riksdagsman. Men här är dock ett streck uppdraget och ofvanom detta hafva alla samma rättigheter, hvilken princip dock icke finnes i våra kommunalförfattningar antagen. Nu vill man kanske framhålla, att många personer finnas, som stå under detta streck, men likväl hafva kommunal rösträtt; men jag frågar: hvilken fördel är det väl för dessa under strecket stående att ega en sådan kommunal rättighet? Den är ju så ringa för dessa, som ega så liten förmögenhet, att jag är säker att ingen utaf dem skall särdeles hålla på densamma.

Utskottet fortsätter: Och för öfrigt må erinras, att, om Riksdagsordningens föreskrifter i fråga om val till ledamöter i Andra Kammaren kunna åberopas såsom bevis för lämpligheten af den lika rösträtten i kommunala frågor, så innebär samma grundlag genom bestämmelsen om Första Kammarens bildande ett lika kraftigt bevis till förmån för rösträtt efter skattegrund." Jag kan dock icke fatta, hvad egentligen detta förhållande skall innebära för bevis till förmån för rösträtt efter skattegrund. Man har velat lägga en särdeles stor vikt derpå, att en förändring af kommunallagarne, i ändamål att utsträcka rösträtten, skulle rubba den karaktersskilnad, som blifvit uppdragen mellan Första och Andra Kammaren. Den förste talaren har redan vidrört detta, och jag ber blott att till hans yttrande få tillägga, att det, efter mitt förmenande, är absolut omöjligt att genom någon ny kommunallag rubba denna karaktersskilnad, så länge i grundlagen kvarstår stadgandet om den höga census, som nu erfordras för valbarhet till Första Kammaren. Det är i sanning icke många, som ega dertill behöriga förmögenhetsvilkor, och ätven om det funnes ett större antal, skulle icke många vara så särdeles hugade att åtaga sig uppdraget, så länge de icke hafva arvode eller traktement såsom Andra Kammarens ledamöter.

Ytterligare säger Utskottet, att någon klagan öfver det bestående icke har försports. Hvad Utskottet härmed egentligen menar, är ganska svårt att fatta, då det nemligen är tydligt och klart, att när inga formfel eller

lagöfverträdelser blifvit begångna, icke någon klagan kunnat komma i fråga. Men hade Utskottet sagt, att något missnöje icke försports, då skulle jag förnekat sanningen af Utskottets ord, ty ett missnöje finnes, och det ganska stort, med den nu gällande kommunala rösträtten.

En ledamot af Lag-Utskottet anförde, såsom bevis mot den lika rösträtten eller mot en utsträckning af den närvarande, ett yttrande af en engelsk statsman. Men för min del må jag bekänna, att jag icke kan betrakta detta yttrande såsom ett absolut bevis för den sak han dermed ville förfäkta, ty denne statsman uttalade blott sin individuella åsigt, och det är väl icke gifvet, att den var den riktiga, då ju lika förståndiga och praktiska män kunna finnas, som hysa en motsatt åsigt.

Vidare har samme talare sagt, att i de gamla, demokratiska staterna det var den lika rösträttens införande, som röjde vägen för despotismen. Derpå vill jag svara, att tvärtom i alla gamla republikanska stater det visat sig, att, först då man velat lägga penningen till grund för medborgarnes förhållande till hvarandra, dessa stater gått sin undergång till mötes. Sådant var förhållandet med Greklands republiker, liksom ock med den väldiga republiken, sedermera kejsardömet Rom. De störtade, när det blef praxis, att de, som hade den betydligaste förmögenheten, skulle ega det öfvervägande inflytandet på samhällets angelägenheter. Samma förhållande är ock med hvarje annan stat: vill man der bygga de medborgerliga rättigheterna på penningen, så skall staten förr eller sednare ramla. I fråga om republikanska stater ber jag att få fästa uppmärksamheten på världens nuvarande största republik, Nord-Amerikas förenta stater. Der har det visat sig, att, oberoende utaf all förmögenhet, den simple arbetaren kunnat uppstiga till statens högsta värdighet; och som exempel derpå vill jag blott anföra presidenterna Lincoln och Johnson. Sådant kan gå an i en sådan stat, ty der bygges en persons medborgerliga ställning på personligheten sjelf, men icke på hans förmögenhet. Det är icke särdeles länge sedan Lag-Utskottets högt aktade ordförande här i Kammaren hade ett anförande, hvori han uttalade sin stora ömhet om den svenske arbetaren. Hvad han den gången yttrade, fann jag så riktigt, sannt och sundt, att jag ville, såsom jag också tog mig friheten tillkännagifva, underskrifva hvartenda ord. Han nämnde att man måste göra något till förmån för den svenska arbetaren, för att man icke skulle mista den dugligaste delen af denna klass genom dess utvandring; och jag beklagar, att icke Lag-Utskottet kommit att tänka på denna sak äfven vid behandlingen af denna fråga. Det är nemligen denne arbetare icke nog att han får sitt bröd, han är icke nöjd blott dermed att hans hunger stillas. Eller tro herrarne verkligen, att alla dessa, som lemna Sverige, för att söka sig ett hem på andra sidan Atlanten, göra det endast i hopp att erhålla en säkrare utkomst? Vill man döma af de många skrivelser från utvandrade Svenskar, som sändts till deras härvarande anhöriga, skall man finna icke synnerligen mycket beröm öfver deras nya ekonomiska ställning; de flesta rosa sannerligen icke marknaden derute. Man kan tydligt se, att deras arbete är ganska ansträngande, men de säga sig vara lyckliga, derföre att de befinna sig i ett land, der icke penningen sättes såsom måttstock för deras värde såsom människor och medborgare.

Jag har vid flera än en riksdag tillkännagifvit, att jag i afseende å den kommunala rösträttens utsträckning skulle vilja gå vida längre än reservanten här gjort; ty jag skulle icke ett ögonblick tveka att låta den lika rösträtten utsträckas i alla frågor till alla dem som nu vid kommunalstämman ega rösträtt, men då motståndet mot hvarje reform i denna väg är så stort, måste jag nöja mig med hvad Friherre Åkerhjelm i sin reservation föreslagit, nemligen att den lika rösträtten åtminstone måtte tillämpas vid kommunala val. Deremot har man anmärkt, att, ifall man ville besluta lika rösträtt i afseende å val till kommunala befattningar, så måste man undantaga valen till kommunalfullmäktige och landstingsmän. Hvad då angår val af kommunalfullmäktige, så tror jag att, då fråga är om lika rösträtt vid alla andra val, landskommunernas inbyggare med största benägenhet och nöje skola afstå från denna rättighet. Beträffande åter val af landstingsmän, har jag derom förut yttrat mig, så att det torde vara onödigt att vidare i den vägen orda.

På grund af den tillåtelse jag tror mig hafva erhållit att nu beröra alla de tre första punkterna af föreliggande Betänkande, vill jag med afseende på hvad Utskottet föreslagit i tredje punkten endast säga, att jag icke finner detsamma innebära någon synnerlig förbättring af hvad som i detta afseende nu är stadgadt. Utskottet föreslår, att ingen må utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar mot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden. Det är visserligen möjligt, att denna bestämmelse kunde verka till något gagna i afseende å de mindre kommunerna på landet, men att den icke kan göra det i afseende å de större, vill jag nu söka bevisa. Om jag antager, att en kommun har ett röstetal af tjugtuusen fyrkar — den förste talaren uppgaf till och med en kommun på öfver tretio tusen — så är det gifvet, att en tiondedel af den förstnämnda summan är två tusen, och ett par personer med hvardera detta antal fyrkar skulle således i allmänhet vara hvad som behöfdes för att öfverrösta dem, som kommit tillstådes vid kommunalstämman. Det är nemligen i allmänhet flera personer inom en församling, som hafva mindre än hundra fyrkar, ä. de som hafva ett större antal. Dock finnes merendels inom hvarje kommun någon person, som har betydligt stor rösträtt. Då behöfves det således tjugtu personer, hvardera skattande för hundra fyrkar, för att uppväga den ende som har två tusen, och om två finnas, som skatta hvar och en efter två tusen fyrkar, och de äro eniga, så erfordras ej mindre än fyrtio personer med hvardera hundra fyrkar för att kurna motväga dessa begge. Och sällan inträffar det, att fyrtio personer komma tillsammans på kommunalstämman. Det råder nemligen i detta afseende en viss likgiltighet hos befolkningen, hvilken har sin grund i sjelfva lagstiftningen, och man hör icke sällan personer säga: hvad skall jag på kommunalstämman att göra, jag har ju der ingenting att betyda! Och äfven om denna likgiltighet icke förefunnes, är det naturligtvis i de aldra flesta fall omöjligt för alla, som ega rösträtt, att komma till stämman, och därför händer det, att en eller två personer med högre röstbelopp öfverrösta dem, som kommit dit.

Såsom jag förut tagit mig friheten nämna, skall jag förena mig i hvad reservanten Friherre Åkerhjelm hemställt; men då det icke är möjligt att så här på stående fot formulera ett lagförslag — ty här är det

verkligen frågan om att formulera ett lagförslag, enär Kongl. Maj:t der-
utaf icke får ändra ett enda ord -- synes det mig vara bäst att åter-
förvisa till Utskottet såväl denna första punkt som de båda följande,
hvarom jag också hos Herr vice talmannen utber mig proposition.

Grefve Sparre: Det lifliga intresse, som den ärade motionären
hyser för denna fråga, och den värma, som han i allmänhet vet att icke
blott sjelf inlägga i sitt föredrag, utan jenväl meddela åt andra, gör att
jag för min del gerna vill underkasta mig den allvarsamma kritik, han
anställt öfver Utskottets Utlåtande i förevarande punkt, i den förhopp-
ning, att Kammaren likväl skall finna, att detsamma är afgifvet efter
bästa förstånd och samvete.

Det föreliggande ämnet -- frågan om den lika rösträtten i kommunala
angägenheter -- är ett ibland dessa, som väl lämpa sig för längre och
utförligare föredrag, och det har också sedan lång tid tillbaka med myc-
ken skicklighet och skärpa samt temligen allmänt exploiterats. Allt se-
dan år 1789, således en tidrymd af nära hundra år, har denna fråga
inom de europeiska staterna varit föremål för ett grundligt debatterande,
och hvad särskildt vårt land beträffar, så har snart ett tiotal af år för-
gått, under hvilken tid vi till en början hvart tredje och nu sedan år
1866 hvart enda år fått höra vid riksdagarne samma thema, med föga
variationer. Ty icke blott samma tankar, utan till och med samma ord
och uttryck återkomma år från år, och det må förlätas oss, som under
den föregående tiden deltagit i Representationens förhandlingar, om frå-
gan för oss icke har samma fraicheur som för den ärade motionären,
hvilken, nu ledamot af Riksdagen för första gången, med allvar och ifver
gripit saken an. Jag skall emellertid taga mig friheten söka följa den
värde talaren något litet i hans tankegång och upptaga några af hans
yttranden till besvarande.

Till en början vill jag då anmärka, att i en tidpunkt sådan som
denna, med en så bestämd, så obestriddlig tendens för demokratiens, det
är helt naturligt att frågan om den lika rösträtten ofta skall tränga sig
fram och vilja göra sina anspråk gällande. För min del är jag också
icke den, som bäfvar tillbaka för denna företeelse, och jag har redan för
flera år sedan, ehuru jag då blef fullkomligt misskänd, uttalat den åsigt,
att jag erkänner denna friska ström, som nedifrån upptränger till de
högre regionerna af samhällskroppen. Jag har heisat den med glädje
och med glädje sett, huru den vunnit allt större och större utbredning.
Jag erkänner också, att jag icke skall börja striden mot de idéer den
för med sig, utan snarare till och med kämpa för deras realiserande,
men på samma gång kan jag icke för mig dölja, att den, liksom allt
annat menskligt, har så väl sin starka, sin goda, som ock sin svaga, sin
mindre goda sida. Dess starka sida är den friskhet, det mod, den konse-
quens, hvarmed den angriper det gamla och kämpar för det nya, och
dessa dygder hyllar, älskar och beundrar jag. Men dess svaga sida är
den tillböjlighet för ytterligheter, de kastningar från det ena målet till
det andra, hvartill den stundom gjort sig skyldig, samt den afund och
missundsamhet mot olika tänkande, som den vid en och annan votering
kan hafva låtit uppenbara.

När vi emellertid vilja bedöma denna sak, kan det måhända vara förmånligt att sträcka blicken något utom vårt eget land. De nyligen inom Franska Kammaren passerade förhandlingarne angående agitationerna vid de sednaste representantvalen och de derigenom i dagen lagda, förskräckliga, ja skändliga missbruk, hvartill man i afseende å rösträttens utöfning gjort sig skyldig, innebära visserligen för oss en varning och väckelse. Vi kunna således icke biunda för de vådor och faror, som den lika rösträtten i nyssnämnda land haft i släptåg, ty denna sednaste tidsperiod af tjugo år i Frankrikes historia har mer än tydligt bevisat, att just denna allmänna rösträtt, medgifven i dess yttersta konsekvenser, icke blott kan missbrukas, utan under ett tio-, ett tjugotal af år, då den icke ledes af den allmänna bildningens ljus, blifva ett lättledt verktyg till och med i despotismens starka hand. Således, under det jag icke på något sätt vill bestrida befogenheten af det yrkande, som här blifvit framställt i afseende å den allmänna rösträtten, vill jag erinra, att ett folk med den urgamla frihet, som det Svenska folket eger en — frihet, som icke lätt bör kunna rubbas af despotismen — då det går vidare framåt i demokratisk riktning, bör göra detta med den omsigt och den varsamhet, att det icke riskerar att en vacker dag få göra ett baksteg och sålunda skjutas ned långt tillbaka i tiden till samma lägre ställning som det tiotal af år förut iutagit. Vi ega för stor erfarenhet om vådorna, äfventyren och olyckorna häraf. Det är märkvärdigt, mine Herrar, att läsa icke blott förhandlingarne i den franska lagstiftande korpsen, då frågan om den lika rösträtten der debatterats, utan också alla de författare, som på sednare tiden yttrat sig i detta ämne, och af hvilka man väl får sätta i första rummet Prévost Paradol, som man dock ej kan förneka tillhöra den demokratiska skolan. Han har i den ena afhandlingen efter den andra sysselsatt sig med att försöka upptäcka de gränser och korrektiv, som kunde vara att finna mot missbruket af denna rösträtts yttersta utsträckning, och dervid kommit att vidröra, hvad som nu föreligger oss till afgörande, nemligen den begränsning som bör sättas för rösträtt efter skattegrund. Han säger: "man måste åt hvarje person gifva en rösträtt, afvägd efter det mått, som hans personliga ställning i samhället kräver". Men, efter att hafva vidlyftigt omnämnt än den ena, än den andra utvägen som man skulle kunna försöka i detta hänseende, säger han, att alla dessa bemödanden måste strandas mot den princip, den grundsats, som är så rotfastad hos det franska folket, att hvarje försök att rubba densamma skulle misslyckas, nemligen den absoluta jemlikhetens grundsats, och han misströstar således att kunna utfinna något, som kunde utgöra en begränsning af den allmänna rösträtt efter skattegrund. Men vi, mine Herrar, som från uråldriga tider, från första början af vår historia, haft en graderad rösträtt, skulle vi, just då i andra länder en längtan uppstår att erhålla en sådan rösträtt, kasta densamma öfver bord för att i stället taga ett spöke, som icke motsvarar det ideal man förespeglat oss? Eller är det icke för oss klokar under närvarande förhållanden att fasthålla den skilnad i afseende å denna rösträtt, som vuxit så tillsammans med hela vår nationela utveckling, med alla våra medborgerliga förhållanden? Är det verkligen skäl att lemna allt detta å sido för att omfatta en drömbild, hvilken äfven den, har sina ganska svaga sidor?

För min del är jag, såsom jag vid föregående tillfällen yttrat, öm om den Svenska arbetarens rätt, och jag vill göra allt för att afhålla honom från den bedröfliga emigrationen till Amerika, genom hvilken han åderlåter vårt land på både arbetskraft och penningar. Jag önskar således lemna honom en röst i kommunens alla angelägenheter; men jag tror, att en sådan endast på det vilkor kan lemnas åt dessa, som befinna sig på de lägsta graderna af samhällsskalan, att jag låter de öfriga medborgarnes röster gälla mera, allt i förhållande till deras ekonomiska ställning, deras erfarenhet och insigter, den tid och håg de kunna hafva att egna åt allmänna angelägenheter. De böra på grund af sin större omsigt, större vana, större kännedom bättre kunna bedöma, hvad som för kommunen kan vara godt och gagneligt, och jag tror ej, att det kan anses såsom annat än en rättvis gård åt dessa att, då jag medgifver äfven den, som står lägst i samhället, en röst i dess angelägenheter, jag på samma gång gifver en större rätt i detta hänseende åt dem, som, till följd af sin personliga ställning, måste förutsättas ega större lämplighet för allmänna värf. Jag kan således för min del icke deruti finna någon orättvisa, då jag dermed blott afser att skaffa ett nödigt korrektiv mot de missbruk, som lätt kunna uppkomma af en lika rösträtts meddelande åt alla; och jag vill således icke — jag upprepar det ånyo — öfvergifva den grade-rade röstskalan för att famla efter ett tomt spöke.

Jag har, innan jag ingår i bedömande af den ärade motionärens förslag, måst kasta en blick på den allmänna rösträtten, emedan jag anser förslaget bestämdt syfta derhän. Med all skyldig och förtjent aktning för hans intresse för saken, för hans goda omdöme, för hans skarpa blick, måste jag oförbehållsamt erkänna att denna skarpa blick icke fullkomligt gjort sin tjänst, då motionären tror sig kunna, under det han medgifver alla en lika rösträtt i en mängd saker, förvägra ett stort flertal af dem en sådan rätt i afseende å andra. Eller föreställer han sig verkligen, att en lag i längden skulle kunna bestå, enligt hvilken en person tillerkändes en s. k. "allmänt mensklig rösträtt", i flera ärenden, på samma gång han i andra icke gällde mera än t. ex. en tiondedel i jemförelse med sina likar? skulle icke dessa, som väl egde den allmänt menskliga eller statsborgerliga rösträttigheten i en mängd frågor, men en betydligt nedsatt rösträtt uti en stor mängd kommunens angelägenheter, uppbjuda alla medel att söka få borttagen denna skilnad; och tror motionären, att man verkligen i längden skulle kunna motstå dessa murbräckor endast genom att säga: vi skola skilja emellan hvad som är en allmänt mensklig och hvad som är en ekonomisk rättighet? Jag tror det icke. Det synes mig tvärtom, att af dessa båda röstlängder, som man hade att upprätta och af hvilka än den ena än den andra måste tillämpas, snart nog en skulle blifva rådande och den andra kastas öfver bord. Förr eller senare måste sådant inträffa, och min öfvertygelse är att, långt ifrån att det försök motionären gjort att begränsa rösträtten i ekonomiska frågor, skulle lägga hinder i vägen för den lika rösträttens utsträckning äfven till dem, det samma skulle påskynda verkställigheten af en sådan idé, så att inom ett årtionde, eller ett lustrum, ja måhända redan nästa riksdag, man pockade på — och det med framgång — att steget skulle tagas fullt ut. Ty det är nu en gång så, att det allmänna sunda förståndet eger framför allt

förmågan att draga alla konsekvenser af det bestående. Har man en gång etablerat en grundsats, så drager detta allmänna förstånd med oeftergiftig ihärdighet alla följderna af denna grundsats och ler och hoppar djerft öfver alla skrankor, som från ena eller andra hållet resas upp deremot. Således kunna vi icke försvara en graderad röstskala; kunna vi icke försvara, att den, hvars verksamhet, hvars samhällställning satt honom i tillfälle att förvärfva en högre bildning, mera praktisk erfarenhet och bättre kännedom om samhällets verkliga behof och intressen, bör vara berättigad till mera inflytande på bestämmandet af kommunens förhållanden, låtom oss då med ens öfvergå till per capita rösträtt i alla samhällsangelägenheter, men försök om icke, att, då vi öfvergifva den graderade röstskalan såsom princip, qvarhålla den i tillämpningen på ett eller annat undantagsfall! För min del har jag alltid, då jag funnit en grundsats god och riktig, hållit fast vid densamma, och sökt tillämpa den i alla detaljer; skulle jag ej finna den värd att bibehållas, nå väl, då kastar jag bort den helt och hållet och tager en ny. Vankelmod och svaghet har jag nemligen aldrig kunnat fördraga.

Hufvudsumman häraf blir således den, att, om jag kan blifva öfvertygad, att man här vill acceptera den lika rösträtten i alla dess konsekvenser, jag också skall antaga denna grundsats; men jag vill ingen halfhet, hvilket det dock skulle vara att bibehålla en grundsats såsom undantag, men icke tillämpa dess följder. Jag tror att den högre rösträtten i kommunala angelägenheter kan försvaras, äfven sedan man uppgifvit den i fråga om val till riksdagsman; ty vi veta att i fordnade tider äfven vid en del af dessa sednare val den graderade rösträtten blifvit använd. Man jemföre rösträtten per capita vid val till riksdagsman. Det är likväl, såsom Utskottet redan nämnt, en stor skilnad emellan de frågor, som på riksdagen och vid kommunalstämma förekomma. Riksdagen upptages af en mängd ärenden, som äro af en helt annan natur, en helt annan omfattning, t. ex. lagstiftnings och andra åtgärder, under det att inom kommunen frågorna, i allmänhet taget, inskränka sig till kommunens hushålls- och ordningsangelägenheter; och motionären må säga derom hvad som helst, i alla dessa sednare frågor ingår det ekonomiska i större eller mindre grad. Jag kan således icke, med all aktning för motionärens skarp-sinniga definition, gilla den distinktion han emellan det ena och andra slaget af ärenden uppdragit, ty enligt min åsigt förefinnes alltid ett samband dem emellan; och, äfven om en sådan distinktion vore möjlig att emellan alla frågor till följd af deras beskaffenhet uppdraga, tror jag sådant vore med våda förenligt.

Jag vill taga ett så rent socialt förenål som t. ex. inrättande af ett sockenbibliotek. Jag föreställer mig, att den majoritet inom kommunalstämma, som enligt motionärens förslag skulle hafva att i denna del besluta, lemnar till den gjorda framställningen sitt bifall, men att detta beslut otvifvelaktigt skulle leda till en utgift, öfver hvilken således måste särskildt fattas beslut. Då uppträder en *annan* majoritet och förklarar: "nej, vi bevilja icke detta". Hvilka slitningar måste icke uppstå inom ett samhälle genom en så beskaffad delad majoritet, då den ene uppträder i strid mot den andre, uti en och samma fråga! Eller — jag medgifver lika rösträtt åt alla kommunens medlemmar, t. ex. vid val af själasörjare. Han är vald; men

då fråga sedermera uppstår att göra i ordning hans bostad, kommer en annan majoritet och vägrar medel till detta ändamål. Jag tror med ett ord, att denna fördelning af den kommunala rösträtten — hvilken, enligt min öfvertygelse otvifvelaktigt i sina konsekvenser, måste omsider leda till absolut lika rösträtt — äfven om den kunde städse bibehållas, strängt begränsad, icke kan undgå att framkalla missnöje, tvister och olägenheter. Men jag vill gå ett steg längre. Jag vill söka att försvara den olika rösträtten mot de anfall, som mot densamma riktats här i dag. Temligen gifvet och klart torde det väl vara, mina Herrar, att den, som är bosatt inom en ort, skulle med en viss försigtighet underkasta sig utgifter, hvilka äro af beskaffenhet att betunga kommunens budget för en längre tid. Antagom deremot, att jag medgifver lika rösträtt åt alla medlemmar inom kommunen och följaktligen äfven åt den mängd lösare personer, hvilka flytta in till en ort i dag och flytta derifrån i morgon. Om jag sålunda åt dem inrymmer rättighet att, angående de kommunala angelägenheterna, fatta beslut, genom hvilka de kunna betunga kommunen med en skatt, som skulle trycka den under en tid af 20 eller 30 år; månne icke den egentligen bofasta befolkningen derigenom lede orätt. Och månne icke man i *allmänhet* någorlunda träffar det rätta, då man lämpar rösträtten efter förmögenheten eller skattebidraget. Att en dylik grundsats i tillämpningen *kan* misslyckas och gå till öfverdrift, vill jag emellertid icke förneka och därför har äfven Utskottet i en följande punkt sökt att fixera en viss gräns för utöfvandet af den kommunala rösträtten på landet till en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden såsom maximum. Anser man dock, att Utskottet härigenom icke lyckats att skipa rättvisa och medla mellan de olika elementerna, nå väl, försökom då, att nedsätta denna gräns, men förkastom icke sjelfva grundsatsen. Jag tror, att den är riktig och man bör vara försiktig vid uppgifvandet af sådana grundsatser.

Jag kan vara ganska kort i fråga om motionärens öfriga anmärkningar och särskildt hvad beträffar det representativa styrelsesättet. Jag tror mig med stöd af redan vunnit erfarenhet kunna påstå, att denna form för förvaltningen af de kommunala angelägenheterna visat sig i städerna verka ganska välgörande, och det skulle efter min öfvertygelse vara en olycklig stund, då den upphäfdes. Jag ber att härvid få bemärka — enär man med exempel från landskommunerna velat under denna öfverläggning hemta stöd för en motsatt åsigt — att en väsentlig olikhet i dessa fall eger rum emellan städerna och landsbygden. Det är en ofantlig skilnad, mine Herrar, emellan de polisätgärder och de anordningar i öfrigt för trefnad, snygghet och bekvämlighet som erfordras i ett stadssamhälle och en landtkommun; och en så stor nytta har den representativa formens införande i städernas kommunalstyrelse redan ådagalagt, att jag i sanning icke tror, att de städer, som deraf kommit i åtnjutande, skulle vara benägna att derifrån afstå. Det är ju ock autagligt, mine Herrar, att desse fullmäktige, på grund af medborgerligt förtroende beklädda med ett fortfarande uppdrag, skall med större nit sköta detsamma, än en tillfälligt sammankommen massa af flera hundra personer, hvilka utan att vara närmare förtrogna med de ärenden, som föreligga och utan att förut hafva deltagit i deras behandling, icke ega någon möjlighet att iakttaga

koseqvens i sina beslut. Jag föreställer mig dock, att det är en *sådan* kommunalförvaltning, der förmåga finnes af samverkan och kontinuitet, som vi önska.

Den värde motionären har vidare föreslagit, att i städer, hvilka ega att representera sig genom fullmäktige, den omedelbara beslutanderätten likväl skulle bibehållas i anslagsfrågor och de skattskyldige för sådant ändamål indelas i kretsar, inom hvilka de skulle "öfver förelagda propositioner" öfverlägga och besluta. Jag tycker i sanning, att det skulle taga sig mycket väl ut, om, då frågan om en utgift för stadens nytta står på dagordningen, densamma skulle debiteras i kretsar, så att den i dag behandlades i en krets, i morgon i en annan, och beslutet i dessa olika kretsar utfalla olika. Hvilket sammanhang skall väl ega rum i dessa kretsvis fattade beslut? Jag kan icke begripa, huru man på allvar kan vilja påyrka en lagförändring af denna beskaffenhet.

Man har slutligen tagit exempel af Riksbankens styrelse genom bankofullmäktige. Detta trodde jag just utgöra ett bevis för den representativa formens företräde, eller tror väl motionären, att det vore bra, om vi här på tvänne Kamrar skulle omedelbart styra banken eller Riksgäldskontoret i stället för att öfverlåta deras förvaltning åt fullmäktige, enligt gifven instruktion. Säkerligen icke. Jag tror, att detta så kallade bevis endast ådagalägger, att beslutanderätten i dessa förvaltningsärenden icke kan lämpligen utöfas genom primärförsamlingen och vi torde väl dock i allmänhet tillerkänna oss större kontinuitet än en tillfälligt sammankommen majoritet kan åstadkomma.

Jag har måhända redan alltför länge upptagit eder tid, mina Herrar, men då det är första gången jag i denna fråga yttrar mig inom denna Kammare, har jag önskat att redogöra för mina åsigtter i ett sammanhang. Jag tillåter mig blott med anledning af den siste talarens anmärkningar erinra, att, då han framhöll, hurusom det vore en allmänt mensklig rätt att bestämma om fattiga likars underhåll, jag visserligen vill erkänna detta såsom princip, men tillämpningen beror väl dock uppå, *hvar* medlen tagas. Lemnas de icke af alla kommunens medlemmar utan blott af vissa kategorier utaf dem, kan det väl icke vara ligkiltigt för dessa, som släppa till medlen, att veta, huru de disponeras, och det kan väl icke förtänkas dem eller anses oriktigt, att de om användandet på det *rätta* sättet och för det *rätta* ändamålet vilja hafva en något större bestämmelserätt än de andre, hvilkas kassa icke beröras af hvilket beslut som helst. Visserligen har man häremot invändt, att bildning och kuuskaper skulle utgöra en säkrare mätare af de egenskaper, hvilka tagas i anspråk i och för vården af kommunala angelägenheter, än förmögenhetsförhållandet enligt skattebidraget. Men om denna upplysta allmänhet skulle underkastas examen och få kompetensbetyg, fruktar jag, att det ena skulle visa sig vara icke mycket bättre än det andra. Jag tror derföre, att vi böra behålla den grund för rösträtten, som vi ega. Jag vill dermed icke hafva sagt, att den är den bästa möjliga, men jag anser, att den icke bör öfvergifvas förr, än vi finna en annan, som på förhand kan antagas absolut bättre uppfylla ändamålet. Jag tillstyrker för den skull bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Hjelm: Då jag nu går att yttra mig uti denna för landet viktiga fråga, vill jag för tids vinnande, att jag häruti icke vidare behöver begära ordet, yttra mig öfver alla tre punkterna, enär de stå i näraste samband med hvarandra. Tvenne talare, en mot och en med, hafva från allmän rättslig synpunkt framhållit frågan; jag finner skäl vara, att den äfven ses från fosterländsk sida. Vid Riksdagens början anförde jag i Riksförsamlingen följande: "Af gällande lagar torde icke någon förorsakat eu så allmän missbelåtenhet hos det stora flertalet af landets innevånare, som den närvarande kommunala röstbestämmelsen för landet." Under Riksdagens fortgång har jag haft tillfälle att från de mest skiljda delar af landet ännu mera öfvertyga mig om, att förhållandet allmänt verkligen är sådant, som jag uppgifvit. Jag anförde likaledes: att "en betänklig likgiltighet för det allmänna gör sig allt mera gällande, hvilket är en naturlig följd af den vanmakt, som kommunallagen försatt flertalet uti. Härigenom hämmas helsosam och nyttig utveckling, sparsamhet åsidosättes och sjelfva den vördnadsbjudande fosterlandskärleken, svenskheten, den inre meningen för individen, att, i hvad på honom ankommer, understödja Staten och vara landets värn, förslappas genom saknad uppmuntran från det mindre, kommunen, och dermed undergräfvades en stor del af landets styrka, både materiel och moralisk. Det inbördes förtroendet rubbas mellan de olika samhällsklasserna: öfversitteri och förakt å ena sidan, ovilja och misskännande å den andra, intaga de rum som böra tillhöra människokärleken, förtroendet, högaktningen och tacksamheten". Lag-Utskottet har äfven på sätt och vis vidgått detta, då Utskottet å sidan 10 af betänkandet förklarar, att "det fortfarande synes Utskottet ganska naturligt," att under dylika förhållanden ett af kommunalinstitutionens viktigaste syften — väckandet och underhållet af intresse för kommunens gemensamma angelägenheter — i väsendtlig mån måste förfelas. Men oakadt Lag-Utskottet sålunda erkänner olägenheterna af den nuvarande röstberäkningsgrunden inom kommuner på landet och fastän Utskottet äfven nu anser en lagförändring vara af behovet påkallad, har Utskottet likväl i detta hänseende icke kommit längre än nästlidne års Lag-Utskott. Jag anser att Utskottet befinner sig, gent emot det mest trängande behof och den allmänna opinionen i landet, uti ett stillestånd, och det sådant att massan af nationen i sjelfva verket föres tillbaka på den väg som heter människokärlek, fosterlandssinne, förnöjsamhet o. s. v. Den närvarande 11 § i kommunallagen för landet är en väsendtlig orsak till den allmänna andans tillbakagående, fattigdomens och brottens tilltagande hos befolkningen.

Utskottet har vidare sagt: "Det är naturligt, att maximum inom kommunerna på landet måste sättas vida lägre än inom städerna, der folkmängden i allmänhet är större, der näring och rörelse drifves i större skala och dit kapitalerna företrädesvis söka sig samt der bevillningsbeloppet och i följd deraf sammanlagda röstetalet är i de flesta fall betydligt större än inom landskommunerna." "Detta", säger Utskottet vidare, "gäller företrädesvis vid landskommunernas jemförande med de större städerna, och som ofvanberörda absoluta röstmaximum egentligen är afsedt för dessa, synes en så beskaffad röstbegränsning, med afseende på de å landsbygden rådande förhållanden, mindre behöflig. Utskottet hyser således

den åsigt, att förändringen, åtminstone för närvarande, bör inskränkas till bestämmande af ett relativt maximum. Om detta framdeles skulle visa sig otillfredsställande till sina verkningar, torde tiden först då vara inne, att med erfarenheten till ledning uppställa jemväl ett absolut maximum för landtkommunerna“. Mine Herrar, jag svarar härpå, att ett röstmaximum, som passar för de stora städerna, bör, med hopp om erkännande från nationens sida, äfven kunna tillämpas på landet; men hvad Utskottet nu föreslagit är föga bättre än det närvarande; ty dervid måste tagas med i beräkningen — något, som Utskottet icke synes hafva fäst sig vid — först och främst *afståndet på landet* och vidare, att der i hvarje kommun blott finnes *en eller annan person* som erlägger en högre bevilning; ock dessa sednare, de större fyrkegarne -- om jag får kalla dem så -- bo vanligast nära den plats, der kommunens stämmor hållas och hafva sålunda lätt att der infinna sig, då deremot allmogen är spridd på ett område af flera, ja tiotals kvadratmil deromkring. Den har härigenom svårare att bevista kommunens sammanträden och härtill kommer dessutom ett skäl, som just icke är eguadt att förmå folket till mycket omak för detta ändamål. Man resonerar nemligen så: "Hvad är det värdt, att vi begifva oss till kommunal- och kyrkostämman. Det tjenar ju ingenting till; vi hafva på den, snart sagdt, ingen röst, ty der finnas ju de, som öfverrösta oss alla, vore vi ock flere hundra". Och att denna föreställning hos folket onekligen är öfverensstämmande med samma förhållandet, äfvensom att det relativa maximum Utskottet tillstyrkt icke är svårare mot behofvet, derpå är jag i tillfälle att anföra bevis från den kommun jag tillhör. Den innefattar en jordyta af 40 å 43 kvadratmil, och på denna yta äro bosatte 1,876 personer, hvilka hafva ord och rösträtt på våra kommunal- och kyrkostämmor, men helt nära till det rum, dessa stämmor hållas, bor en fyrkegar, som sjelf eller genom meddelande af fullmakt åt annan person, t. ex. haus inspektor, kommenderar en tiondedel eller derinnetot af samtliga röster inom kommunen. Härtill kommer, att det finnes flera andra personer, som hvar för sig kunna öfverrösta tillstädeskommande allmoge. Under sådana förhållanden kan det nu föreslagna icke afhjelpa det onda, och efter mitt förmenande, just icke heller synnerligen uppmuntra de små jordbrukarne att komma der tillstädes. De gälla ju med sin röst -- att jag så må säga -- i sjelfva verket ingenting. I städerna deremot kunna alla utan större tidsförlust infinna sig vid stämmorna och derjemte äro de, som erlägga en högre bevilning, der flera, så att motvigt kan uppkomma.

Men så är det icke på landet, der är det ofta en enda, som, sjelf eller genom sin tjenare, utöfvar enväldets makt i de gemensamma angelägenheterna och der alla måste böja sig derunder. Hundradetalens och tusentalens väl eller ve kan ju sålunda der stå i beroende af det subjektiva godtycket. Hvad Utskottet för dylika omständigheter här tillstyrkt är sålunda efter min öfvertygelse icke af natur att ändra det närvarande nedslående och menliga förhållandet.

För min del anser jag, att lagstiftningen i denna fråga bör åt hvarje kommunalmedlem, som råder öfver sig och betalar sin skatt, inrymma ett erkännande af hans betydelse såsom samhällsmedlem, på det att de sanna samhällsdygderna,

samhällsdygderna, hvilka skapa belåtenhet, trefnad och välstånd, må uppmuntras, men icke förqväfvas. Vår religions urkund bjuder oss att taga de svage upp; må vi då icke stöta dem ifrån oss, utan tvärtom, räcka dem handen, att endrågten må stärkas och i sinnena skärpas en lag, som säger: fäderneslandets väl vare allas vårt mål. Gent häremot tror jag mig hafva funnit, att en stor del af folket just genom känslan af saknad kommunalrätt föres från omtanken på eget och allmänt väl och dermed från gagnande verksamhet, ja från samhälle och land, hvilket sker på trenne vägar. Den första leder till fattighusen; den andra till rikets fångvårdsanstalter och slutligen den tredje till det stora landet i den aflägsna vestern. De statistiska uppgifterna gifva och vid handen, att de, som på dessa vägar lemna oss, blifva årligen allt flere. Riket mattas derutaf. Hvar är vändpunkten i detta olyckliga förhållande? Undanröj orsaken till missnöjet! Lemna folket fullt medborgerliga rättigheter och mycket skall blifva annorlunda! För min del anser jag och tror för visso, att tiden är inne, att vi gifva landets befolkning i kommunalförvaltningen åtminstone samma utsträckning i rösträtt, som för närvarande är de större städerna beviljad. Derigenom skulle icke uppstå sådana vådor, som här förespeglats af en aktad talare från Wenersborg, ty svenska bönder och förstadsbefolkningen i Paris hafva vidt åtskilda sinnelag. Jag är öfvertygad, att nationen i sin helhet börjat alltmera uppnå den grad af bildning och medborgerlighet, att den är mogen för en större andel i besluten uti sina egna kommunala angelägenheter, än som för närvarande är den förunnad.

Jag yrkar derföre återremiss på såväl första som andra och tredje punkterna af betänkandet under förhoppning, att Utskottet må tillstyrka Riksdagen att gifva arbetet en större rätt och ett högre erkännande inom det kommunala lifvet, än det nu åtnjuter, eller hvad tillstyrkt är och jag tror, att den sanningen kommer allt mer och mer till heders, att det dock är *arbetet*, som är *vetenskapens* och *konstens* lika väl som *kapitalets* moder.

Friherre Åkerhjelm: Då jag i min Utskottets betänkande vidfogade reservation haft tillfälle att yttra min mening i förevarande fråga, skulle jag icke nu upptagit Kammarens tid, som måhända redan nog mycket tagits i anspråk, derest icke en ärad talare från Skåne behagat upptaga min reservation och lemna den sitt understöd. Jag ber, jemte det jag betygar honom min tacksamhet härför, dock tillika få nämna, att jag icke kan i allo gå in på hans motivering i fråga om rösträtten i kommunala angelägenheter.

Då jag nu närmare ber att få utveckla min reservation, torde jag i mitt yttrande behöfva beröra icke blott den föredragna första punkten, utan äfven den andra och tredje, mot hvilka i ett sammanhang reservationen är uppställd. Jag hoppas således att Herr vice talmannen icke måtte ogilla att jag yttrar mig, likasom Herr Ola Jönsson redan gjort det, om alla de trenne punkterna, ehuru väl jag naturligtvis icke skall djerfvas framställa något yrkande omfattande mera än den första punkten.

Jag har såsom grundtanke i min reservation uppställt den åsigten,

att lika rösträtt i kommunala angelägenheter är det mål hvartill lagstiftningen bör sträfvä, men det är min öfvertygelse att man, för att utan ryckningar och med hopp om framgång söka uppnå detta mål, icke bör taga steget fullt ut på en gång. Dock tror jag icke att man kan hinna detsamma på den väg af partiel förändring Utskottet föreslagit, nemligen genom införande af ett röstmaximum. Man måste först och främst söka att väcka intresset för kommunala angelägenheter, med ett ord väcka allmänandan, och detta anser jag lämpligast kunna ske derigenom, att vid *val* till kommunala befattningar *lika* rösträtt tilldelas hvarje välfredad medlem af kommunen, som till densamma erlägger utskylder. Detta är hvad man efter min tanke redan *nu* skulle kunna göra. Det är nemligen vid fråga om val till kommunala uppdrag som jag trott mig finna det mesta intresset; det är ock vidare i sådana frågor penningens inflytande är minst berättigadt. Skulle man efter en sådan förändrings genomförande finna, att folket, i följd af den medgifna lika rösträtten i fråga om val, brukar denna rätt med sans och måtta samt, genom att talrikt infinna sig vid kommunala sammanträden, visar ett ökad intresse för allmänna angelägenheter, så kan man *sedan* och då på grund af vunnen erfarenhet vara betänkt på att gå vidare i den riktning jag antydt.

I beskattningsfrågor åter anser jag nu gällande grundsats, röstberäkning efter fyrktalet, ännu böra orubbad upprätthållas och äfven härvid lag har jag måst skilja mig från Utskottet, som, öfvergifvande grundsatsen, stödt sig enligt min tanke på endast en probabilitets beräkning. Det ligger emedlertid i sakens natur att, då man första gången sitter i Lag-Utskottet, man i mer än ett fall icke vågar tro på eget omdöme, utan söker efter att kunna stödja sig på auktoritet. Jag har ockå icke obetingadt vågat tro på riktigheten af min åsigt, att Utskottet frångått sjelfva grundsatsen, utan åberopar till stöd därför ett ytande af en talare från Upsala, hvars anförande i denna fråga Kammaren, i dag såsom alltid, följt med spänd uppmärksamhet och hvilket yttrande återfinnes i hans förliden riksdag afgifna reservatiou till Lag-Utskottets betänkande uti just förevarande fråga, hvarom dåvarande Lag-Utskott hyste samma åsigt, som i nu föreliggande betänkande uttalas. Reservanten säger så väl om Utskottets förslag som om afgifna motioner, att de "icke hvila på *någon* princip, utan endast på ur de närvarande förhållandena gjorda probabilitetsberäkningar angående verkningarne." Med denna auktoritet till stöd för mitt omdöme, och då jag förmenar att lagstiftaren bör följa grundsatser och ingalunda blotta sannolikhetsberäkningar, ser jag icke någon annan utväg för frågans nöjaktiga lösning, än att den ena grundsatsen, den af lika rösträtt, följes i fråga om val, och den andra, den af rösträtt efter fyrktalet, bibehålles i alla beskattningsfrågor. Man får nemligen icke förgäta, och häruti är det jag skiljer mig från Ola Jönssons motivering, att förmögenheten icke, på sätt han syntes mig anförä, endast medför rättigheter utan all förskyllan eller värdighet, utan äfven den ofta ganska betungande skyldigheten att i proportion till egendom bidraga till det gemensamma bästa. Det synes därför icke obilligt att en medlem af en kommun får i ekonomiska och finansiela frågor utöfva rösträtt i direkt förhållande till de bidrag han lemnar till kommunens utgifter.

Om man således *nu* antog lika rösträtt vid val inom kommunen men lade fyrktalet såsom grund för rösträtten i beskattningsfrågor, så skulle man enligt min tanke på denna väg småningom, men säkrast och bäst, kunna komma till en allmän och lika rösträtt; dervid förändringen framskrede, icke stödjande sig på osäkra probabilitetskalkyler, utan på den fasta grunden af vunnit erfarenhet.

Af hvad jag nu sagt torde framgå, att jag i nu föredragna punkt och i syfte att vinna stöd åt mina nu och i min reservation uttalade åsikter, förenar mig med Herr Ola Jönsson i yrkande om återremiss, och när det kommer till den andra och tredje punkten, hoppas jag på ett lika beslut.

Herr Gumælius: Jag har begärt ordet, för att först få göra en fråga. Man har här hört talare yttra sig i ett sammanhang om de tre första punkterna i betänkandet, en talare har nyss uppehållit sig nästan uteslutande vid den tredje punkten. Jag skulle önska att få yttra mig uteslutande om den andra punkten. Jag anhåller att af Herr vice talmannen få veta, om detta nu bör ske, eller om jag bör afvakta föredragningen af denna punkt.

Sedan, i anledning af Herr Gumælii yttrande, Herr vice talmannen erinrat, att endast första punkten i Utlåtandet nu utgjorde föremål för öfverläggning, lemnades ordet ånyo åt

Herr Gumælius: I diskussionen om första punkten, som nu synes mig vara genomdebatterad, vill jag ej deltaga, utan ber då att få yttra mig, när den andra punkten blifvit föredragen.

Herr Jöns Pehrsson: Jag för min del anser lika rösträtt böra ega rum vid alla kommunala val och förenar mig dertill med hvad Herr Friherre Akerhjelm i sin reservation yttrat. Hvad som föranledt mig att begära ordet, var ett yttrande af den äraade ordföranden i Lag-Utskottet. Han åberopade nemligen Frankrikes exempel, såsom skäl hvarföre vi borde bibehålla den graderade röstberäkningen. Jag tror att vi endast böra se på förhållandena inom vårt eget land. Tror man då icke, att, om folket får tillfälle att yttra sig och deltaga i kommunala angelägenheter det skall sträfva till det nyttiga och rätta. Man har i tredje punkten föreslagit att på landet liksom i städerna införa ett röstmaximum, men just i städerna klagas öfver, att de som väljas till stadsfullmäktige allt för tungt beskatta kommunens medlemmar. Man ser sålunda huru den förändring, som gjordes i Stockholm i denna riktning, likväl ingenting verkat. Jag skulle helst vilja yrka på bifall till Friherre Akerhjelm's reservation, men då han sjelf vill hafva denna punkt återremitterad, så gör jag intet yrkande, utan vill blott uttala den förhoppningen, att man måtte komma att göra afseende på den billiga önskan, som i nämnda reservation är uttryckt.

Efter slutad öfverläggning framställdes proposition på dels bifall till Utskottets förslag och dels förslaget återförvisande till Utskottet; och

förklarade Herr Vice Talmannen sig anse propositionen på bifall till Utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad. Då emellertid votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs följande proposition:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i första punkten af dess Utlåtande N:o 21,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat att till Utskottet återförvisa ifrågavarande punkt.

Omröstningen utföll med 65 ja mot 59 nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

Punkten 2.

Härvid yttrade:

Herr Gumælius: Illa skulle jag motsvara mina valmäns förväntningar, om jag läte Utskottets afstyrkande Utlåtande i denna punkt passera utan protest. Jag vill yttra mig med särskild hänsyn till stadsfullmäktigval, såsom de viktigaste af de här ifrågavarande, då kommunalfullmäktigval, som kunde vara lika viktiga, i sjelfva verket visat sig icke förekomma. Landtkommuner, som hafva valet fritt mellan att sjelfve handlägga sina angelägenheter, eller lemna sin beslutanderätt åt fullmäktige, välja miusann icke det sednare alternativet.

Jag finner att två motionärer och en reservant yrkat lika rösträtt vid val till kommunalbefattningar, hvaremot man dels under den diskussion, som här nu egt rum, dels mången gång tillförene i tal, skrift och tryck anført, att ett sådant medgifvande vore *orätt, vådligt* och *opolitiskt*; men jag tillåter mig bestrida detta påstående. Jo, säger man, det är orätt, emedan det strider mot grundsatsen om "rättigheter och skyldigheter", mot den satsen, att man bör rösta efter som man mer eller mindre skattar. Måne dock ej, såsom redan föregående talare anmärkt, de mindre bemedlade samhällsklasserna skatta enligt andra artikeln förhållandevis lika med de bättre lottade, ja på visst sätt till och med mera, enär bevillningen drabbar alla lika, men personliga afgifter samt tullpålagor, bränvinsskatt o. s. v. tynga mera på den fattigare befolkningen? Må det tillåtas mig att hemta en bild från teatern — jag lofvar, för att icke såra svaga nerver, dervid välja den Kungliga teatern, dröjande i salongen utan att inlåta mig på några kulissförhållanden. De, som erna besöka teatern, pläga rådfråga sin kassa, huru stor bevillning hon lämpligen må vidkännas vid val af plats, vare sig på amfiteatern, på parketten, eller uppåt raderna. Från alla dessa platser kunna de mer eller mindre väl höra och se och det är dem obetaget, på femte raden lika väl som

på parketten, att applådera eller gifva sitt ogillande tillkänna. De hafva således lika rösträtt vid olika beskattning. Fordom fanns dessutom — jag vet ej, huru förhållandet nu är — tillgång till en del billiga platser på teatervinden, hvarifrån man visserligen kunde se, stundom alltför fullständigt, det, som försiggick på tiljan; men åskådarna på vinden måste afhålla sig från att visa sitt gillande eller ogillande: de hade ingen rösträtt? Jag anser denna bild vara i viss mån tillämplig å förevarande fråga.

Man vill göra troligt, att det vore vådligt medgifva en lika eller åtminstone något utvidgad rösträtt, enär sådant skulle medföra fara att icke kommunens bästa krafter blefve använda; men från båda sidorna har i detta fall anförts, att nog ungefär desamme skulle bli valde, men med den skilnad, att de, kallade genom lika rösträtt, verkligen vore samhällets förtroendemän, hvilket jag mot Utskottet vågar påstå, att de nu ej äro, icke känna sig vara, då de representera penningeväldet, som är förhatligt för mängden af kommunens medlemmar. Men — säga somlige — det kunde hända att stadsfullmäktige då komma att till hertalet bestå af sådane mindre bemedlade personer, hvilka skulle votera höga skatter, som de bättre lottade finge hårdt vidkännas. Ett sådant uttågande strider mot den dagliga erfarenheten. Det är nemligen just de mindre förmögna, som äro återhållande, då det är fråga om utgifter; för dem går det an att säga nej, der de högre uppsatte anser sig ej kunna undgå att säga ja. Denna Kammare skulle möjligen kunna åberopas såsom ett exempel i detta fall. Andre åter säga, att, om ett större antal af de mindre bemedlade blifva stadsfullmäktige, skola de ordna det alltför njuggt och futtigt inom kommunen. Icke heller denna farhåga afskräcker mig, öfvertygad som jag är, att inom kommunen alltid finnas stormän och så kallade intelligenta krafter, hvilka i naturligt förbund nog skola se till, och genomdrifva, att sparsamheten ej sträckes för vida; och skulle än ett eller annat anslag tills vidare få anstå med den påföljd, att kommunerna icke framgent skuldsättas i samma förfärande grad, som hittills just efter det kommunalförfattningarne blefvo gällande, så kan jag deruti icke finna annat än en fördel. Minst kan en Örebrobo se någon våda uti att medgifva en utsträckt valrätt, då i hans hembygd den lika rösträtten af ålder blifvit med fördel tillämpad på den allmänna rådstufvan, och detta vid alla ärendens behandling, således äfven i frågor om anslag.

Man påstår slutligen, att det vore opolitiskt att utvidga rösträtten, emedan det skulle rubba den grundval, hvarå Första Kammaren är byggd. Men då val af Första Kammarens ledamöter sker på ett dubbelt medelbart sätt, då valbarheten är begränsad af 80,000-riksdalersstrecket, och då dessa ledamöter icke åtnjuta något riksdagsmannas arfvode, så är den Kammarens grundval derigenom så fast kringgårdad, att man i detta förslag icke rimligtvis kan se någon våda för rubbning af densamma.

Nu tror jag mig hafva i någon mån ådagalagt haltlösheten af påståendet, att det vore orätt, vådligt och opolitiskt, att medgifva en rösträttsreform i frisinnaad riktning.

Deremot vill jag å min sida påstå, att ett afslag å en billig förändring i detta hänseende vore någonting orätt, vådligt och opolitisk.

Det vore orätt af det skäl, jag nyss antyde, nemligen att de mindre bemedlade verkligen, i jämförelse med de bättre lottade, erlægga lika stora, om ej större skatter. Det vore vådligt därför, att det missnöje, som redan ger sig till känna i orterna, växer i omfång och djup. Detta missnöje har gifvit sig luft på folkmöten, och det kan äfven skönjas i emigrantvärfvares förespeglingar. Jag såg nyss några bland Kammarens ledamöter le åt detta skäl, då det af en annan talare framställdes; men det är minsann intet löjeväckande häruti, och det är visst, att, om ej lockbetet befunnits gagneligt för emigrantvärfvarnes syften, skulle de ej förnöta sin tid med att tala om politisk och borgerlig frihet i Amerika. Det vore vådligt att afslå en ändring äfven därför, att allt intresse för kommunala angelägenheter synes vara nära att alldeles förqväfas hos de lägre klasserna. Man ser redan huru få bland de mindre bemedlade deltaga uti t. ex. ett stadsfullmäktigval, men deremot huru jämförelsevis talrikt de komma tillstädes, då det röstas efter hufvud, såsom vid riksdagsmannaval, och likväl synes det egna intresset snarare böra mana valmannen, att ej mera försumma stadsfullmäktig- än riksdagsmannavalet. Äfven vore ett afslag vådligt därför, att det med nuvarande förhatliga röstsätt efterhand måste blifva olidligt, att vara stads- eller kommunalfullmäktig. Af de mindre, nästan röstberöfvade valmännen ses fullmäktige ofta med misstro, deras afsigter misskännas, de måste inse, att de icke äro samhällets, utan fåtalets, kanske ett kotteris förtroendemän, de måste känna svagheten i sin ställning och obehaget af att under sådana förhållanden utöfva makt, och därför är det ej ovanligt, att framstående ledamöter af fullmäktige snart draga sig tillbaka, vägrande att mottaga återval. I min ort hafva exempelvis flera af de bästa förmågorna inom samhället upphört att egna sina krafter åt dessa befattningar, och jag vet, att det flerstädes förhåller sig på samma sätt.

Ett afslag skulle ock vara opolitiskt, enär man nästa gång kunde framkomma med ännu större anspråk och möjligen fordra lika rösträtt äfven uti ekonomifrågor. Opolitiskt vore det också af det skäl, att det växande missnöjet sannolikt skall vända sig emot och i grunden angripa kommunalförfattningarne, ja, möjligen icke ens vilja skona den reformfiendliga Första Kammaren.

Jag skulle önska framgång åt det förslag, som Herr Åkerhjelm i sin reservation framställt, eller kanske heldre åt det beslut, som minoriteten inom denna Kammare vid förra riksdagen fattade uti enahanda fråga, och hvilket beslut var af denna lydelse: "alla enligt gällande kommunalförfattningar inom en kommun röstberättigade medlemmar skola, då fråga är om val till kommunala befattningar, erhålla lika rösträtt." Nämnnda minoritet var 66 röster stark, och pluraliteten, som då icke ville medgifva någon ändring, räknade 85 röster; men, då numera så många ledamöter inom Kammaren äro nyvalde och icke kunna sakna kännedom om, huru ifrigt man i orterna önskar en förändring i frisinnad riktning, är det anledning att hoppas det den mening, som vid förra riksdagen hylldes af minoriteten, skall vid denna riksdag blifva majoritetens. Och sedan vi en gång hunnit derhän, tviflar jag ej, att majoriteten skall växa.

Nu torde vi få återvända till teatersalongen, der jag tillåter mig vördsamt antaga, att Första Kammaren har sin plats på amfiteatern, och denna Kammare på parkett; der ha vi äfven folket, valmännen på raderna och sakna ej heller den Kongl. logen. Om nu parketten i samklang med folket på raderna högre och högre uttalar sig för en ändring, så torde detta ej blifva alldeles utan inflytande på den Kongl. logen, och jag hoppas, att amfiteatern, tillbakadragen i det längsta, dock efterhand skall gifva med sig, under den lätta tryckningen från ömse sidor.

Med afseende å det beslut, som Första Kammaren redan fattat i förevarande fråga, och då sympatier för denna punkts återremitterande uttalats under den föregående punktens behandling, vill jag, för att undvika splittring af rösterna inom denna Kammare, icke påyrka bifall till ett beslut. lika med det, som minoriteten inom Andra Kammaren vid förra riksdagen fattade, utan yrkar, att denna punkt af betänkandet måtte i nämnda syfte återremitteras.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner afgåfvos så väl på bifall till Utskottets förslag, som på dess återförvisning till Utskottet. Då dessa propositioner besvarades med blandade ja och nej samt votering begärdes uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i andra punkten af dess Utlåtande N:o 21,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat att till Utskottet återförvisa ifrågavarande punkt.

Omröstningen utföll med 55 ja mot 55 nej, i följd hvaraf den förseglade sedeln öppnades och då denna befanns innehålla *nej*, hade alltså Kammaren fattat beslut i enlighet med nejpropositionen.

punkten 3.

Herr Jöns Rundbäck: Det måtte väl vara ostridigt, att meningen med kommunallagarnes stiftande var den, att kommunerna skulle i handhafvandet af sina egna angelägenheter erhålla större sjelfbestämmerätt än förut; men erfarenheten har dock gifvit vid handen, att den sålunda gifna meningen icke blifvit uppfylld, och de förändringar deri, som redan blifvit vidtagna, likaväl som de hvilka ytterligare erfordras, bära vittne derom att belåtenheten med dessa lagar icke är allmän. Man trodde att genom införande och antagande af dessa lagar man skulle slå in på en mera liberal bana än förut, men så är icke förhållandet. Man bör erinra sig att, innan dessa lagar infördes, man för ett mantal uppskattades till omkring 60 R:dr, men att enligt 1865 års uppskattning medeltaxeringsvärdet å ett mantal uppgår till 27,000 R:dr, således rösta nu 60 bevillingstaxerade lika med innehafvaren af omkring två tredjedels man-

tal. En betydlig omkastning i rösträttens begränsning har härigenom inträdt, och man har här äfven sökt förminska större jordegares alltför öfvervägande röstöfvervigt derigenom att dessa icke ega rösträtt för utarrenderad jord, utan att denna rätt tillkom arrendatorerne, men man har återigen utsträckt rösträtten till bolag, och derigenom har händt att dylika bolag kunna rösta omkull alla andra röstberättigade, och jag känner speciellt från min ort exempel derpå att församlingar genom detta stadgande totalt förlorat all bestämmanderätt i sina egna angelägenheter.

Dessa olägenheter hafva framkallat flera förslag till deras afhjelpande och äfven jag har framställt ett sådant. Lag-Utskottet har äfven i någon mån gått dessa förslag till mötes, men endast så att säga, till hälften, då Utskottet väl velat medgifva införandet af ett relativt röstmaximum, men deremot helt och hållet förkastat införandet af ett absolut maximum, och vid sådant förhållande måste jag fortfarande yrka att förra Riksdagens förslag angående absolut röstmaximum i städerna äfven måtte utsträckas till landsbygden. Anledningen hvarför Utskottet nu ej kunnat gå in härpå förklarar Utskottet vara, att, om ett relativt maximum framdeles skulle visa sig otillfredsställande till sina verkningar, tiden då först torde vara inne att med erfarenheten till ledning uppställa jemväl ett absolut maximum. Härigenom skulle ock lagstiftningen för landtkommunerna komma att utveckla sig i den ordning, som blifvit följd i afseende på städerna, der rösträtten till en början var begränsad endast genom ett relativt maximum. För min del kan jag icke anse ett dylikt skäl tillräckligt talande, utan jag anser bättre att samma system gäller för både stad och land, och då jag äfven föreslagit en något förändrad skala, tror jag att äfven denna gerna kunnat antagas.

I mindre kommuner skulle denna kunna verka något, men icke så mycket i större. I en kommun der t. ex. finnas 60,000 röstberättigade fyrkar, skulle en person nu kunna hafva rösträttighet för 6,000 fyrk. och för att rå på denna skulle erfordras ej mindre än 120 personer med hvardera 50 röster, eller lika mycket som erfordras för valbarhet till riksdagsman, men säkert är att det stora antalet inom kommunen ej besitter en dylik rösträtt. Antager man deremot mitt förslag, som går derpå ut att ingen må utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar emot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden, eller i något fall för mera än 880 röster, och således föreskrifver ett både relativt och absolut maximum, så skulle, i en kommun med ett röstvärde af 60,000 fyrk, en person ej erhålla mer än $\frac{1}{67}$:del af det hela. Enligt Utskottets förslag skulle, i en kommun med 10,000 röster, en person kunna beräkna sig till godo 1,000 röster och i en kommun med 20,000 röster, 2,000 dylika o. s. v., och det är en gifven sak, att, ju större kommunen är, desto mäktigare blir den som innehar högsta röstantalet, men så går det ej enligt mitt förslag.

Jag har genom detta förslag sökt att ställa kommunallagen i sammanhang med grundlagen, då jag ansett att rösträtt efter 4,000 R:dr inkomst eller 80,000 R:dr fastighetsvärde borde vara den högsta, som af någon borde få utöfvas. Härigenom skulle äfven således dessa båda slag af lagar komma i harmoni med hvarandra, äfvensom stadens och landets

röstskala sluta sig bättre tillsamman, än enligt nu rådande förhållanden är möjligt.

Jag vill nu icke längre uppehålla Kammaren efter det sorgliga budskap, som ingått derom att Första Kammaren redan afslagit den lilla förändring till det bättre Lag-Utskottet ansett sig kunna tillstyrka; och jag undrar sannerligen icke på om stämningen inom denna Kammare derigenom blifvit ej så litet fördystrad. Då frågan förevar om judarnes emancipation i afseende på religionsfriheten, sade man att Första Kammaren ställt sig i främsta ledet af samhällsförbättrarne, men det är nu ganska bittert att finna, det denna Första Kammarens ställning icke var så synnerligen hållfast, och att ett förslag, fattadt på så goda grunder som Lag-Utskottets, och hvarigenom icke någons rätt kunde på minsta sätt blifva förnärmat, skall genom Första Kammarens afslag stranda. Enligt min öfvertygelse skola pretentionerna för hvarje riksdag ökas, och om de berättigade fordringarne nu godkändes, så skulle frågan icke så snart återkomma, som nu med all säkerhet blifver fallet. Jag klandrar den nu gällande röstskalan, ej så mycket derföre att en hel kommun kan öfverröstas af en enda person, såsom jag af egen erfarenhet känner att det går till på ett och annat håll, utan fastmera derföre att den motarbetar uppkomsten af en god, allmän anda, och ehuru jag dermed icke vill hafva sagt, att vi blott ega dåliga eller mindre utmärkta kommunalmän, så tror jag dock, att intresset för de kommunala angelägenheterna skulle i högst betydlig mån stiga i fall röstskalan förändrades, och vill man att kommunallagarne skola verka allt det goda de kunna och böra göra, så bör man härför använda alla goda krafter.

Jag yrkar alltså att denna Kammare måtte med afslag å Utskottets hemställan bifalla min motion, och detta så mycket heldre som Andra Kam-maren bör visa sig fullt sjelfständig gent emot den Första Kammaren, som redan afslagit framställningen af Utskottet, och jag dessutom är af den öfvertygelsen att Andra Kammaren bör med all kraft visa och ådagalägga, att något bör göras för att stilla det i landet rådande missnöjet med det nuvarande oefterrättilighetstillståndet. — Mitt förslag lyder sålunda: "Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal. Dock må ej någon utöfva rösträtt för större antal röster än som svarar emot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden, eller i något fall för mera än 800 röster". Denna sista bestämmelse om 880 rösters maximum har jag utsatt derför att någon gräns behöfves, och denna gräns redan är af lagen godkänd, och då den dessutom är fullt ut lika lämplig som hvarje annan, man vill föreslå.

Herr Ehrenborg: Då jag förut yrkat, att ett relativt röstmaximum borde i afseende å ekonomiska frågor bestämmas till en tiondedel af kommunens hela röstetal, och då, efter Kammarens afslag på mitt förslag om kommunalärendenas delning, alla ärenden skola fortfarande hänföras till kategorien af ekonomiska, så är jag naturligtvis nöjd med det relativa af en tiondedel för alla kommunalärenden. Men i likhet med hvad en talare förut yttrat, anser jag det vara behöfligt att uppställa så väl ett absolut som ett relativt röstmaximum, och jag kan icke instämma uti Utskottets resonnement på 11:te sidan af betänkandet, der det talas om att en tids

mellanskof mellan införandet af det relativa och det absoluta borde egarum för landet, likasom det skett för städerna. Om såväl det ena som andra erkännes hafva skäl för sig, så är väl icke rätt uppskjuta det ena endast derföre, att man i afseende på städerna icke finge båda på en gång bestämda. Det är visadt att en kommun med afseende på ekonomiska ärenden liknar ett bolag, och hos sådana t. ex. hypoteksföreningar och brandstodsbolag, är vanligen ett absolut maximum i deras reglementen bestämdt. I den kommun jag tillhör skulle ensamt ett relativt röstmaximum af en tiondedel utaf kommunens hela röstetal icke inverka det ringaste. För någon tid sedan hölls der en stämma, då omkring 30 personer afgåfvos öfver 9,000 röster emot något öfver 8,000, som afgåfvos af 240 personer. Hade der det relativa maximum varit gällande, så skulle resultatet likväl blifvit detsamma emedan fyrktalet uppgår till 33,000 och ingen har 3,300 fyrkar. Men om ett absolut maximum på 1,000 röster hade funnits, s^a skulle utgången blifvit en annan; och detta hade också varit billigt.

I afseende å beloppet af det absoluta maximum, så borde detsamma sättas så, att det sammanföle med det relativa maximum i de kommuner, hvilkas fyrktal motsvarar medeltalet af samtliga landtkommunernas fyrktal. År 1868 utgjorde bevilningen för jordbruksfastighet 498,628 R:dr samt för annan fastighet och för inkomst af kapital och arbete tillhoppa 451,454 R:dr. Fyrktalet å förnämnda siffra uppgick till 9,972,573 och å den sednare till 4,514,541, eller tillsammans 14,487,114 fyrkar. Om detta tal divideras med antalet landskommuner, som enligt Westerlings matrikel uppgår till 2,326, så erhåller man en qvot af 6,228, som alltså är medeltalet af fyrktal för hvarje landtkommun.

Om vi hade ett absolut maximum, som vore ungefär tiondedelen af denna sista siffra, så vore detta det billigaste; d. v. s. i jemnt tal 600 fyrkar. Med afseende dock å hvad som är antaget för städerna, så är jag nöjd med detta, eller 1,000 fyrkar, hvilket belopp också är mera jemnt än de af den föregående talaren föreslagna 880. Som bevilningen emellertid kan förändras, så bör i författningen maximum icke uttryckas i fyrkar utan i det röstetal som motsvarar viss bevilning, d. v. s. här för 10,000 R:drs inkomst af kapital och arbete.

Att, såsom här blifvit yrkadt, återremittera denna punkt, anser jag ändamålslös, då Första Kammaren redan afslagit densamma. Lämpligast synes mig att Kammaren bifaller Utskottets förslag med tillägg af orden: "och i intet fall för högre röstetal än det som motsvarar bevilningen för 10,000 R:drs inkomst af kapital och arbete."

Herr Medin: Då det är känt att Första Kammaren redan afgjort denna fråga genom att förkasta Utskottets ifrågavarande hemställan, så torde det ej vara värdt att vidare spilla ord härpå, men det torde ändå tillåtas mig att i största korthet redogöra för min åsigt härutinnan. Lag-Utskottet har visserligen gjort ganska litet af hvad som i motionerna fordrades, men det har handlat efter råd och lägenhet, då mer sannolikt icke stod att erhålla, och vi måste nu låta oss nöja med att afvakta bättre tider vid en kommande riksdag. När vi nu emellertid erhållit något, så är det skäl att vara nöjd dermed, och derför är det bättre att

godkänna Utskottets hemställan än att återremittera densamma, hvarigenom man kan vara säker på att man vinner alldeles ingenting. Redan vid 1862—1863 årens riksdag, då jag såsom ledamot i Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet deltog i den diskussion, som inom detta Utskott fördes vid handläggningen af ifrågavarande ärende, stadnade Utskottet vid samma beslut, som nu blifvit af Lag-Utskottet framställt men äfven då strandade förslaget, derigenom att det icke blef af alla Stånden godkänt.

Jag vill nu blott säga det jag anser klokast vara att bifalla Utskottets hemställan, ehuru jag icke har något emot att godkänna något annat förslag, som kan befinnas vara bättre och mer motsvarande den allmänna meningen i landet.

Herr Ola Jönsson: Det är visst sannt, att en återremiss numera icke tjenar till något, då Första Kammaren redan afslagit Utskottets hemställan, men, då denna Kammare nyss beslutat återremittera andra punkten, anser jag, att Kammaren icke kan, i öppen strid med detta sitt föregående beslut, bifalla hvarken Utskottets, eller Herr Ehrenborgs, eller Herr Rundbäcks, eller hvilket annat förslag som helst, i hvilket icke uttryckes den i andra punkten uttalade åsigt, utan Kammaren bör, enligt min åsigt, handla konsekvent och återremittera äfven denna punkt, hvarför jag för min del yrkar återremiss.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och derunder gjorda yrkanden nu upptagits, anförde

Herr Jöns Rundbäck: Jag anhåller att få återtaga mitt förslag, då det ligger helt nära det af Herr Ehrenborg framställda; och då dessutom här gjorts yrkande om återremiss så instämmer jag i detta yrkande.

De återstående yrkandena vore dels bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick, dels bifall dertill med den förändring Herr Ehrenborg föreslagit, dels ock förslagens återförvisning till Utskottet. Herr Vice Talmannen framställde propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarade sig anse, propositionen på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick, vara med öfvervägande ja besvarad.

Då emellertid votering begärdes, blef, efter fattadt beslut att förslagens återförvisande till Utskottet, skulle uppställas såsom kontraproposition, nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i tredje punkten af dess Utlåtande N:o 21,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat att till Utskottet återförvisa ifrågavarande punkt.

Omröstningen visade 59 ja mot 63 nej; i följd hvaraf Kammaren till Utskottet återförvisat denna punkt.

punkten 4.

Blef, i sammanhang med hvad nyss beslutats vid tredje punkten, till Utskottet återförvisad.

§ 9.

Följande ledamöter erhöilo ledighet från riksdagsgöromålen:
 Herr *Palander* från den 4 April under 6 dagar,
 „ *Hedengren* „ „ 7 „ „ 14 „ och
 „ *Jöns Pehrsson* „ „ 7 „ „ 14 „ hvarjemte
 Herr *Ekenstam*, på grund af inlemnadt och nu uppläst sjukdoms-
 betyg, erhöil ledighet tills vidare.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 10.

Fortsattes behandlingen af Lag-Utskottets Utlåtanden N:o 21, i anledning af väckta motioner åsyftande förändringar i gällande författningar om kommunalstyrelse, och föredrogs nu i ordningen

5:e punkten,

hvilken bifölls; hvarefter *6:te till och med 8:de punkterna* hvar efter annan föredrogs och biföllos.

Rörande 9:de punkten anförde

Herr Kolmodin: Med afseende på denna punkt af föreliggande betänkande har jag i Lag-Utskottet afgifvit en reservation. Densamma stödjer sig egentligen och allra först på principiela skäl. Jag anser det nemligen icke lämpligt, att onödigtvis förrycka en kommunal institution från dess egentliga ståndpunkt, och jag kan icke för mig dölja, att sådant i icke oväsentlig mån sker, och måste ske, derigenom att en annan myndighet, än institutionen sjelf, utnämner dess ordförande — en ordförande, som eger leda öfverläggningarne och deltaga i desamma, om också icke i besluten, och således måste på utgången af förekommande ärenden komma att utöfva ett ganska betydligt inflytande. Jag vill icke fästa mig vid det förhållande, som här vid föregående tillfällen varit andraget angående ordförandens rätt att vägra proposition, men, detta oafsedt, är det infly-

tande, som af honom kan utöfvas, dock ganska påtagligt. Man har i betänkandet på sidan 18 förklarad, att syftemålet med ordförandens utnämning af regeringen skulle vara upprätthållandet af den nära förbindelse, som måste förefinnas emellan statsförvaltningens och landstingets åtgärder och beslut. Mig åter synes det, som om de beröringspunkter, hvilka för detta ändamål äro nödvändiga, redan vore för handen uti den omständigheten, att Kongl. Maj:t och Konungens befallningshafvande hafva sig förbehållen rätt, att för landstinget framlägga nya förslag och framställningar, samt att de flesta af landstingets beslut, för att vinna gällande kraft, måste underställas endera af dessa höga myndigheters pröfning. Detta är, enligt min åsigt, det rätta sambandet emellan den kommunala myndigheten och statsförvaltningen. Dessutom har Lag-Utskottet sjelft, då under sistlidne riksdag fråga förevar om öfverståthållarens sjelfskrifvenhet såsom ordförande i Stockholms stadsfullmäktige, uttalat den åsigt, som för mig synes ganska riktig och giltig, att det är mot andan i våra lagar stridande, att en och samma myndighet på ett eller annat sätt i tvenne instanser har att handlägga samma mål; och jag frågar, hvad annat inträffar, när en landshöfding först sitter såsom ordförande i landstinget och der deltagar i öfverläggningen om ett ärende och sedan, såsom Konungens befallningshafvande, har att pröfva landstingets derom fattade beslut. En ärad ledamot af Lag-Utskottet yttrade förledet är under debatten just om den fråga, som nu åter är under pröfning, att, enär detta nyss antydda förhållande vore ett fel i lagtillämpningen, men icke i lagstiftningen, kunde hela saken undvikas utan någon lagförändring; men jag kan verkligen icke fatta, hvarföre man skulle skygga tillbaka för en sådan lagförändring om den icke medför någon verklig våda och dock för all framtid förhindrar och afböjer alla dylika oegentligheter.

Lag-Utskottet har till sist såsom skäl för sitt afstyrkande anført, att, så vidt Utskottet har sig bekant, hvarken från allmänhetens eller landstingens sida någon klagan försports i afseende på lämpligheten af de personer, hvilka hittills blifvit beklädda med ordförandeskap i landstingen. Jag har redan i min reservation påpekat halten af ett sådant skäl som detta och möjligheten af att på detta område kunna åvägabringa motbevisning. Jag kan det icke, men vore det mig möjligt, skulle jag ause mig fullkomligt oförhindrad att göra det, och jag vågar tro, att användandet af ett dylikt skäl från Utskottets sida häntyder på stor brist å verkligt goda och giltiga skäl.

För öfrigt synes striden mellan mig såsom reservant och Lag-Utskottets majoritet helt enkelt röra sig kring en tidsfråga. Lag-Utskottet, som till tre fjerdedelar består af samma ledamöter i år som sistlidet år, yttrade i det betänkande, som då afgafs, rörande en motion af alldeles enahanda syftning: "Landstingsinstitutionen är ännu temligen ny; men sedan den hunnit att mera utvecklas och folket uppnått en större mognad för den sjelfstyrelse, som med denna institution åsyftas, då torde en förändring i den af motionären föreslagna syftning finnas lämplig." Vid sådant förhållande synes det blott vara fråga om, huruvida landstingsinstitutionen numera verkligen är så mogen, att denna förändring kan företagas. För min del är jag förvissad, att erfarenheten under de förflutna åren visat, att landstingen varit så sammansatta, att de på egen hand kunnat fullgöra de

funktioner, som efter lag dem ålegat, och derföre anser jag verkligen tiden nu vara inne till en förändring i detta afseende. Jag kan icke se något skäl att hålla kvar ett stadgande, som icke medför något sannt och verkligt gagn, men deremot gifver anledning till missnöje; och förordar dess borttagande utan farhåga, att några öfvergrepp från landstingens sida derigenom skola framkallas, eller att dessa institutioner genom förändringen skola känna sig försatta i ringaste förlägenhet.

Jag får således yrka afslag å Lag-Utskottets förevarande hemställan och bifall till det i min reservation framställda förslag.

Herr Engman: Då jag är motionär i ämnet och dessutom sökt i Lag-Utskottet arbeta för mitt förslag, så godt jag kunnat, så är det klart, att jag icke kan vara belåten med det slut, hvartill Utskottet kommit. Förliden riksdag förekom i denna Kammarer en temligen skarp diskussion om denna samma punkt, som nu föreligger och det förslag jag nu framlagt antogs då af Kammaren med 115 ja mot 26 nej. Detta förhållande gaf mig anledning att äfven i år framställa samma förslag, som då med så stor majoritet blef af Andra Kammaren godkändt; men såsom så väl jag som andra med mig liktänkande kamrater i Utskottet hafva varit i tillfälle erfarra, mötte förslaget ett skarpt motstånd från Utskottets majoritet, och följden häraf blef det afstyrkande utlåtande, som nu föreligger.

Utskottet säger. att "det låter tänka sig, ehuru det hittills ej torde hafva inträffat, att ett landsting kunde blifva så sammansatt, att inom detsamma ej vore att tillgå någon lämplig ordförande. Erfarenheten hade åtminstone ådagalagt, att vid landstingsmannaval den mera framstående förmågan och den större medborgerliga förtjensten mången gång fått vika för medelmåttan." Det synes derföre ganska väl betänkt att åt Kongl. Maj:t öfverlemnats att inom eller utom landstinget utse ordförande för tinget. Nu hade jag i min motion föreslagit, att det skulle stå landstinget fritt att välja sin ordförande inom eller utom tinget, på det att, ifall detsamma mot förmodan någon gång skulle blifva så sammansatt, att ingen af dess medlemmar befunnes lämplig för ordförandeskapet, landstinget skulle ega rätt att utom sig utse sin ordförande.

För öfrigt och på de skäl Herr Kolmodin i sin reservation och sitt nyss afgifna yttrande anført, yrkar jag afslag på Utskottets betänkande och bifall till hans reservation, enär denna blott i obetydlig mån skiljer sig från min i ämnet väckta motion.

Herr Ribbing: Jag börjar med den uttryckliga förklaring, att jag anser den fråga, som nu är å bane, vara af betydligt ringare vikt, än de frågor som i de föregående punkterna af detta betänkande varit föremål för Lag-Utskottets Utlåtande och Kammarens beslut, och att jag för min del har biträdt Utskottsmajoritetens afstyrkande mening, hufvudsakligast derföre att jag anser det icke vara skäl företaga en lagförändring, förr än bestämda orsaker kunna angifvas för den gällande lagens skadlighet. Enligt min åsigt, är det nemligen icke, för företaget af en lagförändring eller tillstyrkandet af en sådan, nog att man kan säga, att det ju kunde vara rätt bra och åtminstone icke medföra någon skada att förändra, hvad man nu har, utan jag önskar och fordrar skäl, som visa, att

det är bestämt skadligt att vidblifva det bestående. Men några sådana skäl har jag ännu icke funnit anförda. Det är alldeles onekligt, att den värde representanten från Gotland, som här nyss hade ordet, blott fullständigare, än hvad motionären, vare sig i sin motion eller sitt anförande, här kunnat göra, framställt de skäl, som förut blifvit andragna till förman för den ifrågasatta förändringen; men för min del finner jag dem icke afgörande. Han har sagt, att landstingets ordförande kan inverka på tinget, derigenom att han har rätt deltaga i dess öfverläggningar, om också icke i besluten, och att till följd deraf hans utseende af regeringen skulle strida emot denna kommunala institutions natur och beskaffenhet. Det är likväl här af högsta vigt att observera, i hvad mån dock denna ordförandens inverkan inskränkes derutaf, att han icke har rätt deltaga i besluten. Och jag frågar: bör och kan verkligen hans blotta deltagande i diskussionen lända till skada, eller bör och kan det icke snarare lända till gagn. Han kan allt för ofta hafva upplysningar att meddela, nya synpunkter att framställa o. s. v., och i fall dessa framställningar ega något värde, böra de ju kunna lända landstinget till gagn, ty, huru förträffligt tinget än i och för sig sjelft är, kan det ju alltid härvidlag, när det blifvit förstärkt med två ögon till, se bättre än förut. Vid föregående tillfällen har, såsom motionären i sin motion påpekat, ofta händt, att landshöfdingen i länet blifvit utsedd till landstingets ordförande, och mig synes denna anordning hafva stora skäl för sig. Landshöfdingen är genom sin embetsmannaställning bättre än andra i tillfälle att lära känna länets behof och förhållanden, och att nu få detta meddeladt åt landstinget tyckes mig icke vara skadligt, utan tvärtom gagneligt. Skulle hans upplysningar och åsigter åter möjligen vara utan värde, så torde man få antaga, att landstinget består utaf tillräckligt sjelfständiga och upplysta män, för att icke, utaf blott och bart respekt för landshöfdingen, och utan rim och reson, låta leda sig.

Den värde talaren har anmärkt, att det vore irrationelt att landstinget ej utsåge sin ordförande och att, då Lag-Utskottet vid förlidne riksdag ansåg det oegentligt, att icke Stockholms stadsfullmäktige sjelfve egde rätt att utse sin ordförande, så borde Utskottet nu i konsekvens dermed tillerkänna landstingen rätt att sjelfva välja sig ordförande. Detta medgifver jag fullkomligt, men jag ber att nu få dervid tillägga, hvad jag då angående öfverståthållarens sjelfskrifvenhet såsom ordförande anförde, att några klagomål icke i någotdera hänseendet förports. Hvad derjemte beträffar öfverståthållarens sjelfskrifvenhet såsom ordförande för Stockholms stadsfullmäktige, så veta vi ju, att, när frågan om en förändring i detta hänseende hos stadsfullmäktige sjelfve förekom, densamma af dem afstyrktes. Vidkommande åter det skäl Utskottet nu anført för sitt afstyrkande af den förevarande motionen, nemligen att hvarken från allmänhetens eller landstingens sida någon klagan förports i afseende på lämpligheten af de personer, hvilka hittills blifvit beklädda med ordförandeskap i landstingen, så har visserligen den ärade talaren sagt, att hvarje motbevisning i detta fall vore från grannlagenhetens och grundlagens synpunkt förbjuden. Jag vågar bestrida detta, ty vi ega ju tryckfrihet här i landet, och således är det ju ingenting från grundlagens sida, som hindrar framställandet af en dylik klagan, så vidt det för öfrigt sker

på ett höfviskt sätt. Hvad åter grannlagenheten beträffar, så respekterar jag den mycket, men jag måste tillika erkänna, att vår tid icke synes mig lida af något öfverflöd i den vägen, synnerligen då fråga är om att undersöka embetsmäns och andra offentliga mäns åtgärder och egenskaper, och jag förmodar derföre, att icke heller i förevarande fall grannlagenheten skulle varit något så mäktigt hinder för framställande af de klagomål, om sådana funnits befogade.

Men, såsom hufvudsak, återkommer jag till det förut yttrade, att ehurväl, såsom jag redan sagt, det synes mig mindre viktigt, om denna sak ordnas på det ena eller andra sättet, jag dock i det befintliga stadgandet ser en fördel deruti, att en erfaren ordförande alltid finnes för landstinget att tillgå, hvilken kan genom upplysningar och underrättelser och nya synpunkters angifvande bereda en allsidigare belysning af förekommande ärenden; och får jag derföre yrka bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr Ola Jönsson: Jag har icke varit närvarande vid den föreående diskussionen, så att jag fått höra de talare, som förut i denna fråga uppträdt, men man har sagt mig, att här blifvit yrkadt bifall till Herr Kolmodins reservation.

Den siste talaren ansåg denna fråga vara af ringare vikt än de frågor i afseende å kommunalväsendet vi förut i dag behandlat och jag är benägen att häruti gifva honom rätt, på samma gång jag dock får förklara, att äfven denna fråga i och för sig själf är af ganska stor betydelse. Han har vidare anført, att några skäl icke blifvit andragna för nödvändigheten af den förändring, som är ifrågasatt, och fordrat framläggande af fakta, som visa att skada skett derigenom, att Kongl. Maj:t haft rättighet utnämna ordförande för landstingen. Det är tydligt, att det icke lär vara lätt att uppvisa, det någon direkt skada i detta fall uppstått, och jag har mig icke bekant något sådant förhållande; men deremot torde det icke vara svårt att ådagalägga, att skada härutaf kan inträffa. Vi få nemligen icke förglömma, att landstingsförfattningen lägger en temligen obegränsad makt i ordförandens hand och lemnuar honom i vissa afsenden ganska vidsträckta rättigheter. Ty, som vi veta, är det ju ännu ganska otydligt och omtvistadt, hvilka ärenden, som få af landstinget afgöras, och skulle en ordförande vägra proposition på ett ärende, kan landstinget i saken ingenting åtgöra. Det är icke samma förhållande der som här vid riksdagen, hvarest, i fall tvist mellan talman och Kammarer uppstår, man har ett Konstitutions-Utskott att vädja till; ty vid landstinget finnes icke något sådant Utskott, utan tinget får vara så beskedligt nöja sig med ordförandens beslut, i fall det behagar honom att vägra proposition. Detta är för mig ett ganska viktigt skäl att antaga den föreslagna förändringen.

Dessutom vill det synas mig, som det icke skulle medföra den ringaste våda att öfverlemna åt landstinget rättigheten att sjelft utse sin ordförande. Tvärtom skulle det, enligt min uppfattning, vara en fördel för landstinget, liksom det ock vore en fördel för Kongl. Maj:t att slippa ifrån besväret att nämna ordförande vid hvarje landsting, helst, som bekant, Kongl. Maj:ts dyrbara tid kan behöfva upptagas af helt andra och betydligt viktigare angelägenheter än denna.

Lag-Utskottet

Lag-Utskottet erkänner visserligen, att det hittills skulle gått an att öfverlemnna en sådan rättighet åt landstinget; "men", tillägger Utskottet, "det låter tänka sig, att ett landsting kunde blifva så sammansatt, att inom detsamma ej vore att tillgå någon lämplig ordförande. Erfarenheten hade åtminstone ådagalagt, att vid landstingsmannaval den mera framstående förmågan och den större medborgerliga förtjensten mången gång fått vika för medelmåttan. Det kan väl icke vara på fullt allvar Lag-Utskottet vill säga, att landstingen kunde blifva så sammansatt, att inom detsamma ej funnes att tillgå någon person, som vore lämplig till ordförande, då man ju vet, att i landstinget sitta representanter lika väl från städerna som från landsbygden, och det står väl, Gud ske lof, icke så illa till, att icke bland alla dessa skulle finnas en enda, som vore nog skicklig att kunna åtaga sig ordförandeskapet. Derjente tyckes det mig verkligen något långt gånget af Utskottet, då det så der på fri hand framkastar ett förment faktum, att vid landstingsmannavalen den större medborgerliga förtjensten mången gång fått vika för medelmåttan, ty det tillkommer väl valmännen sjelfva att afgöra, hos hvilka personer de tro sig finna den största medborgerliga förtjensten; och det går väl icke an att så der utan vidare utslunga en liten förnärmelse mot dessa valmän i allmänhet. Jag förenar mig i de yrkanden som blifvit framställda om bifall till Herr Kolmodins reservation.

Herr Hedengren: De förslag som blifvit väckta om ändringar i våra kommunalförfattningar hafva visserligen i allmänhet icke rönt stor framgång inom Riksdagen, men hvad angår den motion, som uti denna punkt blifvit behandlad, synes det verkligen vara billigt att bifalla densamma. Jag kan nemligen icke finna, att något billigare yrkande kan göras än det att landstingen skola ega rätt att sjelfva utse sina ordförande. Vill man verkligen lemna rätt åt landstingen att *afgöra* sådana frågor, som äro underkastade deras behandling, så synes det äfven vara med full rättvisa förenligt, att man gifver dem rätt att sjelfva utse den som skall leda deras förhandlingar. Då landstingen icke tillkommit genom direkta, utan genom indirekta val af folket, och då de valmän som utsett tingens ledamöter äro valde efter skattegrund, synes det verkligen icke vara vågadt att medgifva dem denna rättighet. Man säger att det möjligtvis skulle blifva svårt att inom landsingen finna personer med den erfarenhet och de gåfvor, som erfordras för att vara skicklige till ordförandeskapet. Mig förefaller det dock som, då de personer, hvilka väljas till ledamöter af landstingen, äro de hvilka ega det största förtroendet inom länet, inom detta stora antal väl bör kunna utletas en person med de egenskaper som erfordras för att bekläda ordförandeplatsen. Då landstingen fått det stora och viktiga uppdraget att utse ledamöter i Första Kammaren, böra de väl anses ega förmåga att utse ordförande åt sig sjelfva. I förnekandet af denna rättighet ligger ovilkorligen ett misstroende mot denna institution och dess medlemmar. Utskottet säger i sina motiver för afslag till motionen, att meningen med ordförandenas tillsättande af Kongl. Maj:t icke är, att de skola utöfva någon kontroll öfver landstingets åtgärder och beslut, men det ser verkligen ut, som om detta

vore *hufvudmotivet* för denna bestämmelse, eftersom man håller så fast vid detta Kongl. Maj:ts prerogativ.

Det nuvarande stadgandet sätter äfven landshöfdingen själf i en ganska skef ställning i förhållande till det landsting, hvars ordförande han är. Det kan t. ex. hända, att han yttrat sig mot ett förslag som bringas å bane i landstinget. Då det af landstinget bifallna förslaget sedermera kommer till Konungens Befallningshafvande, kunna sådana skäl der förebringas för detsamma, att landshöfdingen icke kunnat undgå att stadfästa landstingets beslut, om han ej förut såsom landstingets ordförande sökt förhindra detsamma och derföre nu, för att vara konsekvent, anser sig böra vidhålla sin mening. Om landstingen endast vore rådgifvande församlingar, så kunde det vara skäl att bibehålla ett sådant stadgande som det nuvarande, men meningen är ju att de verkligen skola fatta beslut, ej endast rådpläga, och hafva de beslutanderätt, så synes det mig vara ganska olämpligt att fråntaga dem rättigheten att välja ordförande. Saken är för mig så tydlig, att jag icke kan fatta det stora motstånd som uppställes mot förslaget. Man säger att det är nödvändigt för sambandets skull emellan "statsförvaltningen och landstingets åtgärder och beslut", att länets styresman skall presidera vid landstingets förhandlingar, men detta samband förefinnes ju i alla fall, då landstingets beslut, för att vara gällande och kunna befordras till verkställighet, skola underkastas antingen Kongl. Maj:ts eller Konungens Befallningshafvandes pröfning. Jag kan icke finna annat, än att det nuvarande stadgandet står i strid med och utgör en verklig inskränkning uti folkets rätt till själfstyrelse, och det sätt, hvarpå landstingen hittills gått till väga vid utseendet af representanter i första Kammaren måtte väl innebära ett bestämdt bevis på att de icke utgöra någon så revolutionär korporation, att man icke skulle kunna våga lemna dem denna rättighet. Första Kammarens sammansättning bevisar ju, att landstingen icke hafva några revolutionära eller omstörtande tendenser; ty i sådant fall skulle väl sådana grundsatser hafva utpreglat sig hos den af dem utsedde Kammarens ledanöter.

Jag finner således för min del icke någon anledning att neka ett så billigt yrkande som detta och anhåller derföre att Kammaren ville omfatta den reservation, som utaf en ledamot i Utskottet, Herr Kolmodin, blifvit framställt. Jag får tillägga, att det kunde inträffa, att en af Kongl. Maj:t tillsatt landstingsordförande kunde frestas att genom skickligt manieement af ärendena eller sin imponerande hållning söka motverka fattandet af *misshagliga* beslut och i stället framkalla sådana, hvilka uttrycka åsigt, som icke delas i verkligheten af landstingets pluralitet, och detta vore ju någonting högst olämpligt och vilseledande.

Herr Hörnfeldt: Herr Talman! Det vill nästan förefalla mig temligen klart, att så länge man motsätter sig en förändring utaf 25 § landstingsförordningen med afseende på utnämmandet af ordförande i landstinget, så gifver man en temligen tydlig fingervisning derom, att så länge denna paragraf qvarstår, man anser landstingen icke ega tillräcklig urskilnings- eller omdömesförmåga att själfva utse sina ordförande. Jag kan icke dela en sådan farhåga, ty jag är förvissad, att landstingen ingalunda äro så sammansatta, att vi icke kunna anse oss fullt betryggade att

inom dem finna för ordförandeplatsen fullt kompetenta personer. Då dessutom enligt motionärens förslag ordföranden äfven skulle kunna utses utom landstinget, så har man utaf den af honom föreslagna förändringen enligt min tanke ingenting att befara. Ej heller kan jag finna att landstingen derigenom skulle komma att sakna den upplysning och den erfarenhet de utaf sina ordförande hafva rätt att fordra; tvärtom tror jag att dessa fördelar, om landstingen sjelfva finge utse ordförande, mycket lättare skulle stå att vinna. De skulle ju då naturligtvis söka att få till ordförande personer, som i så hög grad som möjligt besutte just dessa egenskaper.

Som motionären emellertid återtagit sitt förslag och förenat sig om den af Herr Kolmodin afgifna reservationen, hvilken i sjelfva verket ej mycket afviker från motionärens eget yrkande, så vill jag instämma med honom och yrkar således, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets hemställan, bifalla nämnda reservation.

Med Herr Hörnfeldt förenade sig Herrar *Tjernlund* och *Brolin*.

Grefve Sparre: Man befinner sig i en kinkig ställning, då man, såsom jag, blifvit hedrad med det nådiga uppdraget att vara ordförande i ett landsting, och här anser sig böra uppträda mot en opinion, som — jag kan icke dölja det för mig — efter den erfarenhet jag har från föregående riksdagar, icke är gynnsamt stämd mot det nuvarande stadgandet att Kongl. Maj:t skall utnämna landstingens ordförande. Jag inser, att den mening, som vid de tvenne sednaste riksdagarna gjort sig gällande uti denna Kammare, utan tvifvel kommer att göra sig gällande äfven nu i afton, men det är icke min vana att icke uttala hvad jag tänker, och inga omständigheter, inga konsiderationer skola återhålla mig derifrån. Hedern att vara ordförande i ett landsting har så många gånger kommit mig till del, att om jag också någon gång skulle komma att sakna den, detta icke skulle särdeles gå mig till sinnes. Det är utan afseende härpå som jag delar den åsigt, hvartill Utskottets majoritet kommit, och jag ber att få anföra några skäl därför.

Jag har hört sägas, att icke något enda skäl skulle kunna anföras för att Kongl. Maj:t skulle förordna ordförande i landstingen, och till och med att, om tjugufemte paragrafen landstingsförordningen finge stå kvar, skulle detta vara ett tydligt bevis på att landstingen saknade den viktiga förmågan, vilkoret för deras existens, att sjelfva kunna utse sina ordförande. Men, mine Herrar! huru är förhållandet med oss här i Kamrarne. Om Kongl. Maj:t har rätt att utse ordförande i Riksdagens Kamrar, bevisar väl detta ovedersägligen att Kamrarne sakna förmåga att sjelfva utse dem, eller är det manne icke en princip som ligger uttryckt i detta Kongl. Maj:ts prerogativ, likasom i fråga om landstingen? Ett folk, der friheten är så urgammal som i Sverige, så rotfästad i folkets begrepp, att man till och med inser, att makten mot detta rotfästade frihetsbegrepp icke skulle kunna, äfven om den ville, göra något försök till öfvergrepp, ett sådant folk bryr sig icke om att genom en småaktig äflan uti det yttre visa sina fri- och rättigheter, det är fullkomligt nöjdt med hvad det har utan en dylik äflan. Nu är det verkligen förhållandet, såsom man också

ser i andra länder, att valet af ordförande i representativa församlingar ofta blifver föremål för äflan emellan partierna, och det är ofta fara värdt att, om valet utfaller efter majoritetens önskan, denna majoritet inverkar på minoritetens rätt, eller gör menliga ingrepp i densamma. Efter min öfvertygelse ligger i detta regenternas prerogativ en stor och vigtig tanke uttryckt. Vi se i andra länder, t. ex. i de Franska Kamrarnes, förskräckliga strider om presidentvalen, och majoriteten anser sig alltid hafva vunnit en stor seger, när den fått sätta till presidenten, den anser sig derigenom hafva vunnit en stor och afgörande öfvervigt. Efter min öfvertygelse är det just detta skäl, som orsakat att i vårt nya statsskick bibehållits det stadgande, som fanns i det gamla, att Konungen skall utnämna Kamrarnes talmän. Med ett sådant prejudikat för ögonen, om Kamrarne kunna finna sig uti att af Konungen mottaga sina ordförande, och om erfarenheten visat att det hittills varit fullt skäl för Kamrarne att vara nöjda med dem, så kan jag icke inse, hvarföre landstingen skulle i någon mån finna sig förnärmade eller sitt anseende säradt utaf att vara underkastade samma lag som landets representation. Frågan är en principfråga. Den tanke som ligger till grund för Kongl. Maj:ts rätt i detta fall är densamma som den, hvilken ligger till grund för hans rätt att utse ordförande i Riksdagens Kamrar, och min öfvertygelse är att det är bättre, att en såhunda af Konungen nämnd ordförande finnes inom alla representativa församlingar i Sverige än att öfverlemnva valet af ordförande åt en majoritet, som derigenom sättes i tillfälle att i detta afseende utöfva ett obehörigt tryck på minoriteten.

Jag tror att det äfven finnes ett annat skäl, som talar för bibehållandet af ifrågavarande rätt åt Kongl. Maj:t. I de allra flesta fall — hittills åtminstone har så skett i mera än två tredjedelar utaf länen — nämnas till ordförande i landstinget landshöfdingen i länet. Jag anser att emellan landshöfdingen och landstinget bör vara detta innerliga, nära och förtroliga samband, som uppkommer just genom den nära beröringen mellan ordföranden och representanterna. Jag befarar att, om landshöfdingen aflägsnades från ordförandeskapet, så skulle — jag resonerar nu efter min egen makliga natur, och det finnes kanhända äfven en eller annan landshöfding lika maklig som jag — detta föranleda dertill, att han icke alltid bevistade landstingets sammankomster, och detta vore, efter min öfvertygelse, en stor och för länet väsendtlig skada. Landshöfdingen bör från det första ögonblicket till det sista deltaga i landstingets öfverläggningar och inhemta allt hvad som der förekommer, alla meningar som der yttras, emedan han derigenom bör kunna få en ytterligare insigt om länets behof och önskingar. Om det nu skulle hända — och jag bör tillägga att det har händt — att i de län, der landshöfdingen icke är ordförande för landstinget, han uteblifver från dess sammanträden, så tror jag att derigenom en ganska väsendtlig skada skulle inträffa, och att således glädjen öfver att få välja ordförande motväges utaf den skada som hans frånvaro vid dessa tillfällen otvifvelaktigt skulle medföra genom den minskade kunskap han derigenom erhöle om förhandlingarne.

Det har blifvit sagdt att landshöfdingen, derigenom att han vore ordförande i landstinget, skulle komma i en skef ställning till detta, då han sedermera såsom länets styresman skulle pröfva landstingets beslut.

Jag tror för min del, att förhållandet är alldeles motsatt. Jag tror att landshöfdingen, genom den uppfattning han får utaf en fråga under diskussionen af densamma i landstinget, förvärfvar sig den säkraste ledningen för densammans bedömande, och jag kan icke finna att hans uppfattning såsom ordförande i någon mån inverkar på det beslut han sedermera såsom Konungens befallningshafvande skall fatta. Vi veta för öfrigt, att ordförandens myndighet vid landstinget är temligen inskränkt, att den endast består uti att uppfatta propositioner och tillse att lagen iakttages.

Man har sagt, att landshöfdingen, såsom ordförande i landstinget, skulle vara berättigad att deltaga i diskussionen. Landshöfdingen, såsom sådan, är uti landstingsförordningen medgifven rättighet att deltaga i öfverläggningarne, icke i besluten; men denna rättighet har han, ehvad han är ordförande eller ej.

Man har påstått, att landstingsinstitutionen skulle blifva förryckt, derigenom att Konungen utnämner landstingens ordförande. Jag må säga att detta är någonting för mig alldeles lika främmande, som att Kamrarne skulle blifva förryckta derföre att Kongl. Maj:t nämner ordförande för dem. Jag har icke sett något spår till en sådan förryckthet hvarken i denna Kammare eller i den Första, och jag tror ej heller att under den tid af mera än femtio år som förflutit, sedan vårt nya statskick infördes, någon kan påstå, att de utaf Kongl. Maj:t nämnde ordförande ästadkommit någon förryckthet i sina respektive stånd.

Hvad slutligen angår fördelen för Kongl. Maj:t att kunna undgå besväret att nämna ordförande i landstingen, så tillstår jag att, om det blifver fråga om: att bespara Kongl. Maj:t ett besvär, kunna vi visserligen göra det; men om andra och giltiga skäl förefinnas för att bibehålla denna som jag vill kalla det — skyldighet för Kongl. Maj:t, om denna skyldighet för honom är förenlig med institutionens och landets nytta, så tvekar jag icke att fortfarande ålägga Kongl. Maj:t denna börda.

Jag tillägger — och detta har redan utaf en annan ledamot af Utskottet blifvit vidrördt, att då det just här i Stockholm väcktes fråga om att öfverståthållaren icke skulle fortfarande vara ordförande för Stockholms stadsfullmäktige, det icke fanns en enda ledamot i fullmäktiges beredningsutskott eller ibland stadsfullmäktige sjelfva, då frågan der afgjordes, som icke delade den meningen, att öfverståthållarens skiljande från ordförandeskapet skulle så till vida menligt inverka, att han icke skulle, såsom han borde, deltaga uti öfverläggningen om de frågor och de ärenden som af stadsfullmäktige behandlades. Det synes mig likväl att detta exempel från en korporation, hvilken sannolikt är lika rädd om sitt anseende som någon annan, är af någon betydelse.

Jag tillägger, att jag icke finner saken i och för sig sjelf af någon synnerlig vikt. Såsom jag redan haft äran erinra har jag försvarat den hufvudsakligen ur principiell synpunkt, derför att jag anser den rätt Kongl. Maj:t nu i detta afseende eger principiellt riktig och just egnad att förekomma det majoritetsförtryck, för hvilket minoriteten i annat fall skulle blifva utsatt.

Jag slutar med att säga, hvilket jag redan i början af mitt anförande gjorde, att jag fullkomligt underkastar mig Kammarens beslut. Jag

företser hurudant det skall blifva, jag känner det nästan på förhand, men jag vill hoppas, att Kammaren åtminstone skall erkänna, att det kan finnas skäl äfven för den åsigt jag hyser, och att de talare, som påstått att detta icke vore förläandlet, till äfventyrs gått allt för långt.

Herr Jöns Pehrsson: Det är på visst sätt verkligen beklagligt, att man så till sägandes rent af tvingas upp att försvara den enklaste rättvisa. Den aktade ordföranden i Lag-Utskottet tyckes hafva velat jemföra landstingen med Riksdagens Kamrar, men jag kan icke finna att denna jemförelse här eger sin tillämpning. De stora förmågor, som för närvarande föra talmansklubborna inom Riksdagen, stå kanske icke alltid till buds, och den tid torde komma, då man äfven inom Riksdagen anser för bäst att sjelf få välja ordförande. Men en annan sak är, att då till talmansplatserna inom Riksdagen endast fordras två personer, så erfordras till fyllande af ordförandeplatserna vid landstingen tjugufem, och då man alltid och kanske med skäl klagat öfver, att Regeringen har för mycket att göra, så tror jag den simplaste rättvisa kräfva, att man besparar Regeringen dess besvär med skrivelser, postporto och dylikt, som förorsakas af skyldigheten att tillsätta ordförande vid landstingen. Man måste väl äfven medgifva, det erfarenheten på mer än ett ställe visar, att de personer, som af Regeringen blifvit utsedde till ordförande vid landstingen, icke varit de mest lämplige till denna befattning, utan att ett bättre val ofta kunnat ske. En sådan erfarenhet tror jag litet hvar af oss fått göra. Men det är ett tidens tecken, att den aktade ordföranden i Lag-Utskottet, hvilken tillika är ordförande vid ett landsting, så envist vidhänger en åsigt, som redan är utdömd af folkets rättsmedvetande, samt icke vill medgifva det riktiga och sanna i den föreslagna förändringen.

För min del tror jag alla skäl tala för motionärens förslag, hvarföre jag obetingadt yrkar bifall till detsamma, nemligen med det af Herr Kolmodin i reservationen gjorda tillägget.

Herr Bovin: Då jag låtit anteckna mig såsom reservant mot Utskottets Utlåtande, har jag dermed förnämligast afsett den punkt, som nu är föremål för öfverläggning. Ty ehuru jag anser, att man icke haft skäl ogilla de val Kongl. Maj:t gjort vid tillsättandet af ordförande för landstingen, med hvilka man tvärtom kunnat vara fullkomligt nöjd, och ehuru jag icke heller tror man kan säga, att de ordförande landstingen hittills haft ingripit i landstingens verksamhet på något sätt som hindrat dem från att fritt få utveckla sig, måste jag dock anse det icke vara förenligt med det begrepp af sjelfstyrelse, som ligger till grund för denna institution, att landstingen icke sjelfva få tillsätta sine ordförande. Man har anfört såsom en möjlighet, att, ifall landshöfdingen icke vore ordförande vid landstinget inom sitt län, derigenom skulle hos honom kunna alstras likgiltighet för de ärenden, som inom landstinget athandlades. För min del kan jag icke tro detta, så mycket mindre som landshöfdingen såsom sådan eger deltaga i diskussionen inom landstingen, om också icke i besluten, hvadan jag är öfvertygad att han icke skall underlåta att deltaga i landstingets förhandlingar och gifva de upplysningar, som kunna

vara af nöden, enär jag icke kan annat än antaga, att alla våra landshöfdingar hysa nit och intresse för sina läns bästa.

Den strid som nu är å bane tror jag emellertid har sin egentliga grund i motsidans benägenhet att försvara den redan bestående ordningen. Jag är nemligen fullkomligt öfvertygad, att om det nu vore fråga om att för första gången bestämma normen för landstingsinstitutionen, man icke i Kamrarne skulle fatta ett beslut, hvarigenom Kongl. Maj:t skulle ega att utse ordförande för landstingen. Det har såsom skäl för den nuvarande bestämmelsens bibehållande åberopats, att, i fråga om Öfverståthållarens sjelfskrifvenhet såsom ordförande för Stockholms stadsfullmäktige, ingen enda röst inom nämnda församling höjts deremot. Detta må vara sant, men jag vill äfven här omkasta frågan och undra, huru det skulle hafva varit, om denna institution icke förut funnits och de nu för första gången haft att önska sig ordförande?

Då jag för min del icke kan finna något skadligt i förändringen, men tvärtom anser den nyttigt och innebärande en principenlig utveckling af landstingsinstitutionen, så vågar jag instämma i och yrka bifall till Herr Kolmodins reservation.

Herr Leijer: En talare har för en stund sedan såsom ett principiellt skäl att afslå motionärens och reservanternes begäran om att landstingen sjelfva skulle få välja sina ordförande framhållit, att när Kamrarne kunna finna sig i att Konungen utser deras talmän, så böra äfven landstingen kunna finna sig i att af Konungen erhålla sina ordförande. Vill man fullfölja denna princip, så skall man äfven kunna säga, att likasom landstingen kunna finna sig i detta, så borde äfven kommunalstämmorna kunna finna sig i en dylik anordning. Men för min del finner jag icke denna princip riktig, och tror icke att tillämpningen deraf skulle vara ett fortgående på den bana, som angifves af den decentralisationsidé, på hvilken våra kommunallager äro baserade, utan tvärtom ett tillbakagående. Då nu kommunalstämman fått rätt att sjelf välja sin ordförande, så synes närmaste steget på samma bana vara, att äfven landstingen erhålla samma rätt, hvilket jag icke kan finna annat än riktigt, hvarföre jag ock yrkar bifall till Herr Kolmodins reservation.

Friherre Åkerhjelm: Då jag inom Utskottet instämt i Herr Kolmodins reservation, anhåller jag nu om tillåtelse att med några ord bemöta föregående anförande af Lag-Utskottets ordförande, deri han bland annat jemför våra svenska, såsom jag tror, ganska fromma och beskedliga landsting med de franska kamrarne, hvilken liknelse synes vara nog mycket haltande. De franska kamrarne torde från och med de liffiga föredragen och de täta, fast qvicka afbrotten till och med presidentens pinglande klocka hafva föga likhet med denna församling, än mindre med våra landsting, och jag tror icke, om man låte dessa sednare välja sina ordförande, man behöfde frukta för att några farliga påtryckningar derigenom skulle kunna göra sig gällande såsom i en eller annan Kammare i utlandet. Men på samma gång ber jag äfven få erinra Herr ordföranden i Lag-Utskottet, som sjelf har mycken kännedom om utlandet, att till och med i det royalistiska och, om jag så må säga, skugggrädda Preussen har man

tillåtit kammaren att sjelf välja sin president. Således, — och då här icke är fråga om en grundlagsförändring, enär det icke gäller Kamrarnes utan landstingens rätt att välja ordförande — tror jag att man allt för väl kan lemna landstingen denna rätt. Man har väl sagt, att det i sådant fall skulle kunna hända, att majoriteten förtryckte minoriteten, men det skulle ju nu, när Regeringen tillsätter ordförande, kunna hända att valet fölle på en minoritetens man, och då skulle man med samma skäl kunna säga, att minoriteten förtrycker majoriteten.

Då landstingsinstitutionen bör få utveckla sig och blifva hvad den egentligen är afsedd att vara, torde det derföre icke vara olämpligt att bifalla det af förutnämnde reservant, Herr Kolmodin, gjorda förslag, hvarå jag anhåller om proposition.

Herr Granlund: Våra kommunalförfattningar emottogos i allmänhet med belåtenhet inom landet. Kommunerna erhöilo derigenom en behöflig rättighet att genom egen sjelfstyrelse ordna sina kommunalangelägenheter oberoende såsom förr, särdeles i städerna, af myndigheternas inblandning. Detta framkallade ett större intresse för allmänna frågor, som allt mer utbildat sig.

Men allt från början af landstingsförordningens tillämpning var man missnöjd med bestämmelsen, att landstingen icke lemnades rättighet att välja sina ordförande. Man ansåg denna föreskrift för den större kommunala eller länsrepresentation vara obehörig, detta missnöje qvarstår ännu efter landstingens sjuåriga tillvaro, icke derföre, att man haft orsak att vara missnöjd med det sätt, hvarpå de af Konungen utnämnde ordföranderne fullgjort sitt kall. Jag har från landstingens början tillhört det samma inom vår ort, der vår ordförande till allmän belåtenhet på ett utmärkt sätt uppfyllt sin plats.

Men man anser dock med rätta, att uti denna bestämmelse ligger liksom en sorts förmynderskap från den högsta myndigheten, som icke erfordras.

Utskottet har sagt, att erfarenheten ofta visat, att vid val till landstingsman den större förmågan fått vika för den mindre. Ja, det kommer an på huru man ser den saken — finnas inom kommunen särdeles intelligenta förmågor, och dessa förmågor tillvunnit sig de väljandes förtroende i allmänna värf — så blifva de nog valde, men det är icke alltid sagdt, att den mer intelligente mannens åsigt i allmänna frågor äro sådana, att de tillvinna sig folkets förtroende i detta hänseende.

Men derför behöfver man icke genom undantagsförhållanden betvifla, att icke landstingen skulle blifva så sammansatta, att värdiga och skickliga ordförande bland dess egna ledamöter skulle kunna erhållas likasom hitintills vice ordföranden samt ordföranden i de inom landstingen tillsatta Utskott.

Man har icke velat taga minsta steg till nedsättande af den kommunala rösträttigheten på landet, oaktadt städernas högsta rösträtt blifvit nedsatt till en femtiondedel — man vill ej heller medgifva länsrepresentationen eller länskommunalstyrelsen den nu omtvistade rättighet att välja sina ordförande, oaktadt städernas fullmäktige åtnjuta denna rätt, och en del af dessa, t. ex. Göteborg, hafva rättighet att, likasom landstingen,

välja ledamöter i Riksdagens Första Kammare. Af dessa och flera här uttalade skäl yrkar jag bifall till Herr Kolmodins reservation.

Herr Asker: Det är icke för att yttra mig i sjelfva hufvudfrågan, som jag tillåtit mig begära ordet, utan med anledning af hvad en ärad talare under diskussionen anförde, hurusom han hört sägas, att en och annan landshöfding, som icke varit förordnad till ordförande för landstinget, skulle af sådan anledning hafva afhållit sig ifrån att deltaga i dess förhandlingar. Detta är visserligen möjligt, fastän jag icke har mig något i detta hänseende bekant, men då jag är en af de landshöfdingar, som, med undantag af det första landstinget som hölls inom länet, sedermera icke haft förordnande att leda landstingets öfverläggningar, så anser jag mig böra till Kammarens protokoll förklara, att jag varit personligen tillstädes vid alla inom länet hållna landsting, derstädes deltagit i diskussionerna från första dagen till den sista, och att jag icke haft att beklaga mig öfver saknadtt inflytande på besluten.

Herr Sjöberg: Det är naturligtvis af föga intresse att yttra sig i en fråga, som för det närvarande kan sägas vara död, då, såsom vi känna, Första Kammaran redan har godkänt Lag-Utskottets afstyrkande af bifall till motionen. Här har emellertid under diskussionen yttrats ett och annat, som föranleder mig att äfven uttala en åsigt i ämnet, särdeles med afseende derå att tvänne talare anmärkt, att Stockholms stadsfullmäktige skulle hafva visat synnerlig likgiltighet i fråga om föreslagen ändring af stadgandet angående öfverståthållarens sjelfskrifvenhet såsom bemålde fullmäktiges ordförande.

Hvad först beträffar den nu förevarande frågan, sedd ur allmän synpunkt, tyckas alla skäl tala för den åsigten, att Regeringen icke vidare bör behålla en rättighet, som, efter mitt förmenande, måste vara för Kongl. Maj:ts mången gång ganska obehaglig. Skall jag vidare sluta af det sätt, hvarpå denna rättighet i ett eller annat fall blifvit utöfvad, så, och med all aktning för de personer som erhållit förordnande att vara landstingsordförande, men med någon kännedom om en eller annan af dem enskildt, må det tillåtas mig att antaga, det de egenskaper, de under utöfningen af denna befattning ådagalagt, ingalunda varit så öfverglänsande, att det icke skulle hafva kunnat lyckas landstingen sjelfva att med sitt val träffa lika lämpliga subjekter.

Principielt måste det alltid vara oriktigt, att Regeringen i ganska stor utsträckning lemnat detta uppdrag åt landshöfdingarne, emedan just deras ställning till landstingen måste göra dem, så att säga, olämpliga för ett sådant uppdrag. Jag skall i detta hänseende kunna anföra åtminstone ett exempel, som torde vara temligen belysande. Det kan hos landstinget förekomma frågor, som icke tillhöra dess befogenhet att afgöra, och å hvilka ordföranden således bör vägra proposition. Nu kan det dock hända, att ordföranden icke för tillfället så fattar en dylik fråga, vare sig att hans uppmärksamhet icke fästes derpå eller ock af någon annan orsak, och då försättes han, efter att hafva fått tillfälle att närmare öfverväga saken, i den obehagliga ställning att såsom landshöfding nödgas

underkänna landstingets framställning i en fråga, som han såsom ordförande låtit utan anmärkning behandlas.

Dessutom finnes det äfven utur andra synpunkter vissa omständigheter, som, efter min uppfattning, böra afhålla landshöfdingarne från detta ordförandeskap, och illa vore det, om — såsom nyss antydde af en ledamot af Kammaren, sjelf landshöfding — det finge antagas, att saknaden af detta uppdrag skulle i någon mån förminska deras intresse för de ärenden, som å landstinget förekomma, ty man torde vara berättigad att antaga, att den, som blifvit beklädd med ett så viktigt embete, eger så stort deltagande för frågorna å landstinget, att han egnar dem sin uppmärksamhet, äfven om han icke måste såsom ordförande bevista tingets förhandlingar.

Samme talare har velat jemföra landstingen med Kamrarne och visa, att, när de sednare icke hafva sig förunnad rättigheten att sjelfve utse sina talmän, så borde äfven landstingen kunna nöja sig med att undvara rättigheten att välja sina ordförande. Jag vågar dock antaga såsom alldeles gifvet, att det icke var dens mening, hvilken föreslog Riksdagsordningen i sin nuvarande form, att Kamrarne icke kunde eller borde sjelfva få välja talmän, utan man ville, som väl allmänt torde vara känt, undvika att beröra alla sådana frågor, som icke stodo i oskiljaktig förening med sjelfva representationsförändringen, och mindre lämpligt skulle det väl hafva varit att i sammanhang med denna stora reform framställa förslag att förminska det kungliga prerogativet genom att införa en ny bestämning för talmännens tillsättande. Derföre torde dock icke den tid vara långt aflägsen, då samma rätt beviljas våra Kamrar, hvilken redan eges af andra konstitutionela länders riksförsamlingar knappt utan undantag, ty såsom sådant kan icke anses, att i Engelska öfverhuset lordkanslern är ordförande, enär han i sin egenskap af medlem af ministären kan sägas utöfva detta ordförandeskap äfven på grund af parlamentets förtroende.

Hvad särskildt ordförandebefattningen hos Stockholms stadsfullmäktige beträffar, ber jag få erinra, att det hos dem aldrig varit fråga om öfverståhållarens sjelfskrifvenhet till denna befattning, ty stadgandet derom, som förekommer uti den för Stockholm gällande kommunallagen, kan ju endast af lagstiftande makten eller Konung och Riksdag ändras. Hvad som deremot kunde blifva och öfverallt utgjort föremål för behandling inom stadsfullmäktige, var öfverståhållarens sjelfskrifna ordförandeskap i de af fullmäktige utsedda nämnder och Utskott, och det var väl detta, som nu under öfverläggningen åsyftats; men härvid kan erinras, att det är en väsentlig skilnad mellan stadsfullmäktige och deras delegationer. Hvad ordförandeskapet hos de sednare särskildt angår, nekar jag icke, ehuru jag icke kan erkänna det såsom principiellt riktigt, att för detsamma blifvit anförda temligen goda skäl, och att det kan vara af vigt i en så invecklad förvaltning som Stockholms, att stadens högste styresman såsom ordförande i nämnderna sätter sig in i förhållanden, som eljest måhända skulle blifva honom främmande, och man har särskildt till försvar för detta sjelfskrifna ordförandeskap framhållit, bland annat, att derigenom beredes större enhet och skyndsambhet i ärendenas behandling så väl i allmänhet som särdeles vid de tillfällen, då omstän-

digheterna fordra samtidig öfverläggning af särskilda nämnder eller afdelningar.

Den nu under öfverläggning varande frågan är, som sagdt, redan fallen, och jag skall derföre icke längre upptaga Kammarens tid med något yttrande i densamma. Min mening har jag uttalat, och förenar jag mig med dem, som yrka bifall till Herr Kolmodins reservation.

Herr Hierta: Instämmande i den siste talarens yttrande anhåller jag äfven få fästa uppmärksamheten derå, att ett af de argument, på grund af hvilka Utskottet försvarat det närvarande förhållandet att Kongl. Maj:t utser ordförande för landstingen, synes vara något långväga sökt, när det nemligen heter: "Det låter således tänka sig, ehuru det hittills ej torde hafva inträffat, att ett landsting kunde blifva så sanmansatt, att inom detsamma ej vore att tillgå någon lämplig ordförande." Ja, hvad är det väl, som icke möjligen kan *låta tänka sig*? Men man måste väl i allmänhet kunna förutsätta, att inom en hel provins skall bland de förmögaste, som hafva fått bästa uppfostran eller genom sin rikedom kunnat röra sig inom den större affärsvärlden, finnas någon som har förmåga att föra ordet. Man vet, att hushållningssällskapen icke hafva lidit brist på sådana förmågor, och då inser jag icke hvarför ett motsatt förhållande skulle behöfva ega rum inom landstingen.

Jag vill icke yttra mig mera för att ej vara vidlyftig, men tror mig med den anförda strofen ur Betänkandet hafva visat, hur Utskottet fått leta nog mycket efter skäl för att komma till sin slutsats.

Herr Törnfeldt: Kongl. Maj:ts val af ordförande för landstinget i det län jag tillhör måste erkännas hafva utfallit på bästa sätt, så att något lämpligare efter min öfvertygelse icke kunnat finnas. Men för att landstingsinstitutionen skall kunna fortgå i den riktning af sjelfstyrelse, som från början varit med densamma afsedd, böra landstingen sjelfva få välja sina ordförande, på hvilkas egenskaper första paragrafen i landstingsförordningen lägger en så ofantlig vikt, och icke i detta hänseende stå under förmynderskap, ty sjelfstyrelse och förmynderskap svära emot hvarandra. Utskottet säger visserligen, det egenskapen att kunna på ett tillfredsställande sätt leda förhandlingar, sådana som landstingets, förutsätter en icke ringa erfarenhet och vana vid offentliga förhandlingar, men jag frågar: är det icke bättre att personer få såsom ordförande i landstingen vänja sig vid ledningen af offentliga förhandlingar och deruti förvärfva erfarenhet, innan de komma upp hit till Riksdagen för att blifva ordförande i Kamrarne och Utskotten? Jag åtminstone uppfattar både landstings- och kommunal-inrättningarna såsom politiska uppfostringsanstalter, ty jag minnes ganska väl att, när de infördes, motivet var att allmogen skulle få vänja sig vid politiska förhandlingar. Hvarföre togs spiran från Juda och öfverlemnades åt valde lekmän att leka ordförande i kommunalstämmor? Jo, det var för att åt folkets män bereda tillfälle till öfning i ledandet af offentliga förhandlingar. Samma skäl bör äfven gälla för att åt landstingen öfverlemna samma rätt, och om de då också icke skulle få så durchdrifna och rutinerade män till ordförande som när dessa utses af Kongl. Maj:t, så tror jag dock att de åtminstone skulle

få hjälpliga ordförande, hvilka under tiden kunde inhemta så stor erfarenhet och vana, att de sedan kunde blifva lämplige till ordförande här vid Riksdagen, hvarföre jag till alla delar instämmer i Herr Kolmodins reservation.

Öfverläggningen var slutad. Proposition framställdes först på bifall till Utskottets hemställan, och då denna proposition besvarades med öfvervägande nej, afgafs proposition på afslag å nämnda hemställan och antagande af det förslag Herr Kolmodin framställt i sin vid Utlåtandet fogade reservation. Kammaren biföll denna seduare framställning; och hade Kammaren alltså, med afslag å Utskottets hemställan, för sin del, beslutit, att 25 och 27 §§ i Kongl. Förordningen om landsting skola erhålla följande förändrade lydelse, nemligen:

§ 25.

“Landstinget utser inom sig för hvarje lagtima landsting å första sammanträdet ordförande och vice ordförande, hvilkas befattningar skola fortfa ra intill nästa lagtima sammankomst.”

§ 27.

“Den landstingsman, som har de flesta lefnadsåren, för ordet vid hvarje lagtima landstings första sammanträde, till dess ordförande blifvit vald.”

Punkten 10.

Bifölls.

§ 11.

Föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande N:o 22, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. Förordningen angående grunderna och vilkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864.

Härunder yttrade

Grefve Sparre: Jag har i en Utlåtandet vidfogad reservation tillkännagifvit min uppfattning, att det förslag, som här blifvit framställt, icke, om det antoges, skulle leda till lägenhetsinnehafvarnes nytta. Det är vid förvärfvandet af den afsöndrade lägenheten för närvarande stadgadt, att förvärfvaren skall till Konungens befallningshafvande inlemna afhandlingen för att få räntan bestämd och afsöndringen fastställd, och denna åtgärd anser jag vara, ur lägenhetsinnehafvarens synpunkt sedd, nyttig. Om afsöndringen deremot icke blir fastställd, är den under framtiden underkastad pröfning och förändring, så att om man kommer till förvärfvaren och säger: “denna afsöndring var olaglig, ty det var *redan* förut afsöndradt mer än en tiondedel af hemmanet”, han då är tvungen

att afstå den. Det finnes för den fattige ingenting så svårt som att drifvas från hus och hem, och den ersättning han får är i allmänhet så liten, att den icke motsvarar förlusten, ty lösesumman blir till följd af husets dåliga skick otillräcklig att skaffa honom en ny torfva att bygga och bo på. Det är dessutom uppenbart, att om den afgäld han skall erlägga bestämmes först sedan han uppbrukat jorden och satt den i godt skick, så blir den större än om den hade bestämts vid den tid då han förvärfvade lägenheten och innan denna ännu var uppodlad. Jag har både såsom domare och sedermera såsom landshöfding sett alltför många exempel på olyckan för egare af afsöndrade lägenheter att hafva blifvit af ett eller annat skäl skilda från dem, för att icke önska göra allt till bibehållande af det närvarande stadgandet, som tryggar dem i deras besittning.

En annan reservant Herr Faxe i Första Kammaren har i sin reservation sett saken jemväl ur en annan synpunkt, nemligen att svårigheten, om icke omöjligheten för den, som sedermera förvärfvar vare sig hemmanet eller inteckning deri, att få kännedom om de förut gjorda afsöndringarne, ifall icke det stadgas att anteckning derom skall göras i jordeboken.

Jag tror således, att ur alla dessa skäl Lag-Utskottets välment aätgärd, som utan tvivel afser att bereda en förmån för lägenhetsinnehafvarne, långt ifrån att så göra kan för dem blifva högst olycksbringande, och jag har derföre, samt då den enda orsaken till den af Utskottet föreslagna ätgärden synes vara att lägenhetsinnehafvarne icke skola onödigtvis vidkännas kostnader, velat tillkännagifva denna min åsigt, till den kraft och verkan den förmår, i öfverensstämmelse hvarmed jag äfven, med afslag å Utskottets tillstyrkan, yrkar bifall till min reservation.

Herr Staaff: Då det är jag som väckt den motion, som ligger till grund för Lag-Utskottets förevarande Utlåtande, ber jag i några korta ordalag få besvara de invändningar emot detsamma, hvilka den siste ärade talaren nyss framställt, dervid erkännande den moderation, hvarmed han gått till väga och som jag skall söka efter bästa förmåga motsvara. Han har utgått helt och hållet från den synpunkten, att det nuvarande lagbudet skulle leda till kontrahenternas ömsesidiga fördel. Jag vill icke bestrida, att det kunde vara fördelaktigt, om dessa tvistigheter, som kunna i en framtid uppkomma, vore på förhand undanröjda. Men nu är det icke fråga ora detta utan om den rätt med hvilken Staten lagstiftar och upphäfver sig till förmyndare för myndige medborgare, och om detta stadgande än vore aldrig så nyttigt i praktiskt hänseende, så kan det dock i rättsligt hänseende aldrig försvaras, ty det måste väl vara erkänt, att hvar och en som har en lägenhet, skall ega rätt att sjelf se sig före, om och på hvad vilkor han vill afhända sig någon del deraf. Om jag till min granne säljer en viss jordrymd, och vi båda äro nöjda med handeln, skall då Staten hafva rätt att mellankomma och säga: vi godkänna den icke, ty den öfverensstämmer icke med formerna, utan så och så mycket skall du få sälja och så och så mycket skall du få hafva kvar. Du får icke vara nöjd med den afgäld, du med hänsigt till vilkoren i öfrigt anser

billigt, utan du måste taga 10 gånger mera. Är det nu rimligt att uppställa sådana former för dessa fattige, som vilja få sig en egen torfva för att å den af ris och rot uppodla ett nem för sig och sin familj. Jag har papper på att köpeskillingen för ett sådant köp icke uppgått till mer än 50 R:dr, men pröfningen i och för afgäldens bestämmande har kostat 190 R:dr R:mt. I det fall jag afsåg befanns dessutom afsöndringen laglig och afgälden, sådan den var aftalad, skälig. Således voro 190 R:dr bortkastade för intet. Är det billigt att den fattige, blott för att vederbörande skola hafva nöjet att pröfva saken, åläggas en jemförelsevis så dryg utgift? Följden af ett sådant stadgande har ock visat sig vara, att den kolonisation, på hvilken Norrlands framtid likväl beror, genom det ifrågakvarande stadgandets inverkan i allra högsta måtto försvåras.

Samma stadgande säger, att om afsöndringen är för stor, så skall en del mot skälig ersättning återlemnas. Tillämpa vi nu detta på det fall som sista talaren framställde, att någon i framtiden kommer och säger att innehafvaren af den afsöndrade lägenheten skall afstå t. ex. två tunnland, så blir denna förlust, som man nu uppskattar så stor, i sjelfva verket ingen eller åtminstone högst ringa, ty innehafvaren afstår icke ett enda tunnland förr än han för detsamma fått skäligt skadestånd. Sammalunda om afgälden skulle befinnas för låg och böra höjas. Då måste skadestånd — d. v. s. ett kapital motsvarigt det belopp, hvarned, i strid mot upplåtelsehandlingen, myndigheterna höjt afgälden, af hemmansegaren utgifvas. Detta gör att hvarje jordegare noga betänker sig innan han söker få en sådan ändring. För öfrigt då vi nu nalkas en tid när jordskatterna aflösas eller försvinna, så förlorar detta stadgande äfven derigenom allt sitt värde. ty då kan det ej vidare inverka skadligt för Staten, om en jordegare af sin väl förvärfvade egendom upplåter större eller mindre del åt en annan, men denne sednare kan deremot på uppodlingen af den förvärfvade torfvan stödja ett ganska båtande och välsignelserikt sjelfbestånd.

Jag ber Herrarne derföre taga noga i öfvervägande, att på de orter, jag tillhör, och måhända äfven på andra, kolonisationens framtid beror på att icke lägga försvärande vilkor i vägen för dem som vilja skaffa sig en egen liten jordlägenhet. Visserligen är frågan fallen i Första Kammaren, men den skall dock ständigt återkomma och förr eller sednare vinna bifall, derom är jag fullkomligt öfvertygad. Redan vid förra riksdagen gick min motion, som dock icke var till formen så väl affattad som Lag-Utskottets närvarande Utlåtande, igenom i denna Kammare, hvilket visar att Kammaren då fann skäl att borttaga ett stadgande som endast leder till onödiga utgifter för dem som söka att bereda sin framtid. Om det ock, hvad jag betviflar vara sannt, såsom den siste talaren i sin reservation antagit, att kronobetjeningen kan åläggas att för intet lemna sitt biträde i och för pröfningen, så aldrig någonsin kan man dock ålägga landtmätarne att uppmäta jordrymden för intet — och jag vill påpeka att inom den ort, der jag är domare, uppgår antalet af afsöndringar till omkring 220 per år. Det står fast att stadgandet förutom kostnaderna äfven medför andra olägenheter, som förlamande inverka på lusten och hägen att förvärfva framtida bestånd för en sjelf och ens familj.

På dessa skäl yrkar jag vördsamt bifall till Lag-Utskottets föreliggande Utlåtande.

Herr Almquist: Lag-Utskottet har i det förslag det afgifvit gått vida längre än motionären sjelf önskat, ty då han föreslagit att andra och tredje mom. af 9 § i Kongl. Maj:ts förnyade förordning angående grunderna för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 måtte ändras derhän, att pröfning angående jordafsöndring icke måtte ega rum annat än i fall af tvist, då Konungens befallningshafvande hade att bestämma afgäldens belopp, så har Lag-Utekottet hemställt: "att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville meddela den ändring af Kongl. förordningen den 6 Augusti 1864, att Konungens befallningshafvandes pröfning af jordafsöndrings lagenlighet och af överenskomna afgäldens tillräcklighet icke må anses erforderlig förr, än sådan pröfning af vederbörande påkallas, samt förklara dylik pröfning icke utgöra vilkor för lägenhetsinnehafvarens rätt att erhålla den i 17 § af samma Kongl. förordning föreskrifna lagfart eller inteckning." Lag-Utskottet har således icke endast föreslagit den ändring motionären önskat, utan derjemte äfven den, att lagfart eller inteckning må oberoende af Konungens befallningshafvandes pröfning kunna meddelas. Hade Utskottet endast gått så långt som motionären, skulle jag möjligen kunnat understödja förslaget, men nu är det mig icke möjligt, så gerna jag än till befämjande af förminskade kostnader för de mindre bemedlade, som önska förvärfva sig en torfva att bygga på, skulle hafva önskat en förändring det i syfte motionären afser. I 7 § 2 mom. stadgas:

"Från jord af säteri-, rå och rörs-, samt insockne frälse-natur må till och med en femtedel, och från jord af annan natur till och med en tiondedel af egoviddn upplåtas; dock att från afsöndrad lägenhet upplåtelse af jord utan inskränkning till viss egovidd må vara tillåten."

Och hade Utskottet stadnat dervid skulle jag hafva understött förslaget; men i 8 § heter det vidare -- och jag ber få fästa Herrarnes uppmärksamhet å den förändring som gjordes den 8 September 1868, när en mellanmening borttogs, hvilken ganska väsendtligt förändrade denna paragraf --, i 8 §, säger jag, heter det, att:

"Åstundar innehafvare af hemman, att större afsöndring än en tiondedel eller, då frågan rör säteri-, rå och rörs- samt insockne frälsehemman, en femtedel deraf verkställa, må han sådant anmäla hos Vår befallningshafvande, som har att beträffande så väl tillstånd dertill, som bestämmande af gäld å jorden, meddela utslag och dervid så förordna, att å ena sidan säkerheten för hemmansrättans och öfriga skyldigheters framtida utgörande förvaras och, å den andra, jordens odling eller ändamålsenlig skogshushållning, när sådan genom skogsmarks upplåtande under full eganderätt afses, varder befordrad."

Paragrafen hade förut följande lydelse:

"Åstundar innehafvare af hemman, *hvertill mera än vanlig egovidd hörer*, att större afsöndring än en tiondedel* etc. (såsom förut).

Jag kan icke se annat, än att enligt denna paragraf en hemmansägare har rättighet att afsöndra så stor del af sitt hemman han behagar, och dertill ligger det en så ytterligt stor vikt på att Konungens Befallningshafvande vid sådana afsöndringar må vara i tillfälle att pröfva vidden, omfånget och afgälden i förhållande till återstående delen af hemmanet. Ty, mine Herrar, det är ju tänkbart, att, när en hemmansägare

kan afsöndra hura stor del som helst af sitt hemman, han kan afyttra t. ex. nio tiondedelar och behålla blott den öfriga tiondedelen, men att skatt ligger ändock fortfarande kvar på den behållna tiondedelen; och just derföre har man stadgat, att å den afsöndrade delen skall läggas en årlig afgäld motsvarande hvad i förhållande till hela hemmanets eller lägenhetens räntor och öfriga utskylder, vid jämförelse af egornas storlek och beskaffenhet, å den afsöndrade jorden belöper. Det är således från Statens synpunkt som jag anser det vara alldeles nödvändigt, att en sådan pröfning och bestämmande af åtgärd må ega rum, på det att, om efter verkställd afsöndring så ringa del af hemmanet återstår och detsamma icke kan bära hemmanets alla onera och utskylder, säkerhet för desammas framtida utgående må vara att påräkna i den afgäld som på afsöndringen blifvit bestämd.

Jag ber särskildt få påpeka, att den förändring i 8 §, som jag åsyftar, härleder sig från en vid 1868 års riksdag i Första Kammaren väckt motion, i hvilken motionären ansåg nödigt borttaga det nu utslutna stadgandet, på det att i skogstrakter huru stora afsöndringar som helst måtte kunna ske. Det är också derföre som jag anser det ligga så stor vikt vid att afgälden på förhand eller, rättare, genast vid afsöndringstillfället bestämmes. I våra nordligare län kan nemligen ett hemman afsöndra skogen och behålla endast den uppodlade ängs- eller åkermarken, möjligen med förbehåll af en liten skogsbit för nödig vedbrand; men jordbruket är der mycket sviksamt och beroende af väderleksförhållanden, hvidan det kan vara mycket tvifvelaktigt, om den återstående hemmansdelen kan fortfarande bära räntor och öfriga utskylder. Under tiden kan den, som köpt skogen, ganska hastigt afverka denna, och sedan har den sköftrade marken intet värde. Då finnes icke vidare i den afsöndrade delen någon trygghet för afgäldens utbetalande, såvida icke förbindelsen att ansvara för densamma vore bunden vid köparen.

Vidare tror jag det vara alldeles nödvändigt, att afsöndringen kommer att i jordeboken införas, så att man må veta hvad till hemmanet hör, och hvad som från detsamma är afskildt, äfvensom att afsöndringen, såsom i 9 § stadgas, lagföres, ty i annat fall blir endast uti ett in-teckningsprotokoll intaget, att öfverlåtelse af någon del af hemmanet egt rum, utan att deri angifves till *huru stor del* och mot *huru stor afgäld* detta skett, hvarigenom åter personer, som hafva rätt att söka in-teckning i hemmanet, kunna tro sig hafva fullgod säkerhet att vänta, fastän en större del möjligen blifvit afsöndrad, utan att detta är officiellt känt åt minstone icke hvad omfånget beträffar.

Således är jag af den åsigten, att det nuvarande stadgandet måtte kvarstå, ehuru jag i likhet med motionären och Lag-Utskottets ordförande önskar, att de kostnader, som med den deri föreskrifna pröfningen äro förenade, måtte nedsättas till möjligast lägsta belopp. Detta sednare är dock af underordnad vikt i jämförelse med Statens fördel, och kan jag derföre icke annat än yrka afslag å Utskottets tillstyrkande och anhålla att få instämma i Herr Faxes reservation.

Herr

Herr Östman: Då Herr Staaff så utförligt och värtaligt yttrat sig öfver alla de skäl, som tala för billigheten af den föreslagna förändringen, kan jag inskränka mig till att med honom instämma och förorda bifall till Utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Föreskriften att Konungens befallningshafvande skall pröfva det bestämda afsöndringsbeloppet och se till, huruvida detsamma i vederbörlig proportion motsvarar hela hemmanets afgäld, lär icke hafva tillkommit af någon annan anledning än den, att Kongl. Maj:t skulle få ut sin rätt af den afsöndrade delen. Jag tror således vi här hafva att betrakta egaren till hemmanet och innehafvaren utaf den afsöndrade lägenheten å ena sidan och Kongl. Maj:t och Kronan å den andra, men icke de förre enskilda personernas förhållande till hvarandra, och under sådana omständigheter är det helt naturligt, att, då Kongl. Maj:t och Kronan har för de utskylder jorden kan draga, säkerhet i densamma. förevarande stadgande derom, att afsöndringsbeloppet genast skall undergå länsmyndighetens pröfning, är alldeles öfverflödigt. Ty skulle också ett sådant förhållande, som en talare nyss anförde, komma att egrum, nemligen att en större del skogsmark afsöndras från ett hemman och skogen hugges bort, så torde väl icke Kronan vara mera försäkrad om sin rätt, i fall den der öfverenskommelsen mellan stamhemmanets egare och afsöndringens innehafvare i afseende å afgäldens belopp blifvit fastställd af Konungens befallningshafvande. Är skogen borta, har Kronan icke något gagn af den personliga förbindelsen. För min del anser jag också, att så länge Kongl. Maj:t och Kronan erhåller sina bestämda utskylder af sjelfva stamhemmanet, hvarje lagstadgande är öfverflödigt och onyttigt, som afser att i förväg blanda Kongl. Maj:t och Kronan in uti de omförmälda båda enskilda personernas kontrakt med hvarandra. Ty hvad de i afseende å den afsöndrade lägenhetens och afgäldens storlek m. m. sins emellan slutat, är helt och hållet deras enskilda affär, på samma sätt som vid köpeafhandling emellan tvänne personer det är en enskild affär, som icke angår Kronan, om den öfverenskomna köpeskillingen är för hög eller för låg o. s. v. Den ene eller andre af dem kan blifva lidande, men det är hans sak. Och när någon af de båda kontrahenterna icke finner sig nöjd med deras ömsesidiga förbindelse, då först må lagskippingen träda emellan och reglera ifrågavarande förhållande, men ända till dess tror jag det är alldeles öfverflödigt att besvära allmänheten med dessa stora kostnader, som den nu i förevarande fall får vidkännas för tillkallande af landtmätare, lösen af handlingar m. m. I den trakt, hvarifrån jag är, går det i detta fall icke så till, att landtmätare tillkallas, utan man reser till honom, och han vet rätt litet, hvad som kan utgöra ett riktigt afsöndringsbelopp, men på grund af hans efter landtmäterihandlingar lemnade uppgift fastställes afsöndringen utaf Konungens befallningshafvande; och jag vågar tro, att äfven Konungens befallningshafvande i de Norrländska länen icke just är i stånd att kontrollera huruvida afgäldens belopp blir det mest passande.

Jag yttrade, att det ifrågavarande stadgandet påtvingade den enskilde stora onödiga kostnader, och detta är verkligen sannt. Om jag t. ex. vill

hafva ett skäppland jord afsöndradt, så skall jag först inkomma med ansöknung till Konungens befallningshafvande och så bestrida utgifterna för landtmätarens, kronofogdens och härads-skrifvarens afgifna yttrande i ämnet samt lösa Konungens befallningshafvandes resolutioner och utslag, hvartill ofta kommer särskildt kommissionsarfvode m. m., hvilket alltsammans, uppgående till ett icke obetydligt belopp, måhända mer än värdet af den lilla jordlapp som erfordrats för att skaffa tak öfver hufvud. Jag anser således ett dylikt stadgande icke egnadt att kvarstå i lagen, liksom ock att det ingalunda är den mindre bemedlade till någon fördel, utan att han tvärtom, till följd af de onödiga kostnaderna, kan komma att sakna hus och hem; och får jag därför yrka bifall till Lag-Utskottets föreliggande Utlåtande.

Herr Staaff: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att, då fråga först förekom derom att hemman skulle få klyfvas, denna fråga rönte ett mycket missgynnsamt emottagande. Man sökte på allt sätt förhindra hvarje den minsta jordstyckning, och det erfordrades ganska heta och svåra strider och många snillrika mäns öfvertygande kraft, för att genomdrifva en rubbning i den gamla lagstiftningen och beträda en ny, något friare väg. Men den nya lagstiftningen kunde icke genast blifva fullständig, sådan den borde vara, utan erhöll en viss smak af tidens riktning, och därför inträffade också, att i de författningar, i hvilka första afsteget gjordes ifrån den gamla principen, att ingen jord skulle få från ett hemman afsöndras, uppställdes sådana stadganden, som skulle i möjligaste mån försvåra den nu tillåtna hemmansklyfningen. Dessa stadganden utgöra ett arf från äldre tider, som ännu kvarstår i lagstiftningen, men som icke kan försvaras.

I strid mot en talare här bakom mig vågar jag också påstå, att, om också dessa stadganden tillkommit af rent kamerala grunder, de dock icke kunna åberopas såsom hafvande till sin bestämelse, att de enskilde derigenom skulle bättre vara tryggade i sina rättsanspråk på hvarandra; ty de enskilde besluta sjelfva, de äro sina egna herrar, och Staten får icke uppträda såsom deras förmyndare och reglera deras affärsförbindelser. Icke heller äro dessa stadganden afsedda att på något sätt suppleras det begrepp man fäster vid gravationsbeviset, så att de som vilja utlåna penningar skulle kunna öfvertyga sig om, huru stor del af stamhemmanet blifvit afsöndrad, ty jag är säker om, att ingen person, som lånat ut penningar till en hemmansegare, har förskaffat sig Konungens befallningshafvandes utslag på den ingifna ansöknungen om afsöndring, för att få se hvilka torplägenheter som kunna vara från hemmanet afsöndrade. Dessa affärer äro nemligen sådana, som hufvudsakligast slutas emellan grannar, hvilka hafva reda på hvarandras förhållanden, och under de tretio år jag har varit i tillfälle följa med denna sak, har jag icke hört omtalas ett enda fall, der förlust för långifvaren i in-tecknad egendom uppstått, till följd deraf att förut från egendomen gjorda afsöndringar varit honom obekanta.

Hvad den andre talarens yttrande beträffar kan jag icke fullt fatta detsamma. Han tycktes nemligen vilja påstå, att detta stadgande skulle innebära en så särdeles stor trygghet för Kronans rätt, men jag ber ho-

nom uppgifva ett enda tillfälle, då Kronans rätt i detta hänseende gått förlorad, derigenom att afgälden icke varit på förhand af Konungens Befallningshafvande fastställd, eller att den varit för liten.

Jag tillägger, att, om också icke den emellan stamhemmanets egare och innehafvaren af den afsöndrade lägenheten gjorda öfverenskommelse om afsöndring varit underställd och pröfvad af Konungens befallningshafvande, så är ingen fara för Kongl. Maj:t och Kronan att erhålla sin rätt, så länge i Jordabalken det stadgande kvarstår, att Kronan har förmånsrätt i hela hemmanet för dess utskylder. Jag anser således de stadganden, hvilkas upphäfvande jag föreslagit, vara på allt sätt och ur allas uppunkter öfverflödiga och onödiga, och, fastän frågan nu fallit för denna riksdag genom Medkammarens beslut, skall den dock — jag är säker derpå — ständigt återkomma, till dess den fått en tillfredsställande lösning. Hvad mig åtminstone beträffar, kan jag försäkra, att Herrarne hafva att vänta sig att, så länge jag har plats inom Representationen, jag är efter år skall framlägga detta förslag.

Jag vågar därför änyo anhålla, att Herrarne ville behjerta angelägenheten utaf det förslag, som föreligger, och icke genom allt för mycket afseende å gamla döda former döda individens håg och lust att skaffa sig en själfständig bergning.

Herr Hansson: Jag vill egentligen fästa mig vid de afsöndringar från hemman eller lägenheter, som skola gälla för viss tid, emedan det är dylika, som kunna medföra de relativt största kostnaderna. I allmänhet går dervid likväl så till, att för afsöndringen antingen ingen afgäld bestämmes, eller ock att densamma icke underställes Konungens befallningshafvandes ompröfning. Man inlemnar till domstolen en handling om den skedda afsöndringen, låter intaga den i in-teckningsprotokollet och dermed anses det vara godt och väl. Men nu finnes en och annan, som vill följa stadgandet i 9 § af 1864 års författning, och detta är förenadt med mycket besvär och stora utgifter. Först skall i afsöndringskontraktet bestämmas den afgäld, hvarom kontrahenterne kommit öfverens; sedan inlemnas detta kontrakt till Konungens Befallningshafvande; men för att Konungens Befallningshafvande skall kunna pröfva frågan om afgälden, erfordras bevis från landtmätare om huru stort areal- och uppskattningsinnehållet är såväl å sjelfva stamhemmanet, som å den del, hvilken skall afsöndras, äfvensom intyg från kronofogden och härads-skrifvaren i orten, hvarpå Konungens befallningshafvande äntligen meddelar utslag. Men det är dock icke sagt, att saken alltid är lika lätt expedierad. Jag har mig t. ex. bekant ett fall, då, sedan handlingarne med uppgift om den öfverenskomna afgälden jemte embetsbevis af landtmätare inkommit till Konungens befallningshafvande, en längre procedyr uppstod. Handlingarne remitterades nemligen tillbaka till afsöndringsgifvaren för inhemtande af hans yttrande. Denne förklarade sig emellertid belåten med hvad som var stipuleradt. Härtill hade åtgått ett halft år. Derpå skickades handlingarne till upp-bördsförvaltningen i orten, hvilken afgaf ett vidlyftigt, på flera ark gående Utlåtande, och slutligen efter nära ett år, då målet kommit tillbaka till Konungens befallningshafvande, fastställdes hvad som emellan hemmansegaren och lägenhetsinnehafvaren förut var öfverenskom-

met. I förbigående vill jag anmärka, att här var frågan om en ganska stor obetydlighet, ty den afgäld, som efter femton frihetsår skulle utgå, uppgick icke till mera än en half kubikfot spannmål. Emellertid måste de båda kontrahenterna lösa hvar sitt exemplar af länsmyndighetens utslag äfvensom i öfrigt vidkännas rätt mycket besvär och kostnader, något som de dock hade kunnat undvika genom att helt simpelt låta bli att anlita Konungens befallningshafvande.

Detta om jordafsöndringar på viss tid. Hvad åter beträffar dem, som ske för everldeliga tider, torde förhållandet med dem vara något olika och lagstiftningen derefter lämpas.

Jag anser, att hela jordafsöndringsförfattningen tarfvar omarbetning, men vill icke nu derom framställa något yrkande.

Herr Almquist: Det var endast för att bemöta några af de anmärkningar, som den ärade talaren från Hudiksvall mot mitt yttrande framställt, som jag begärde ordet.

Han uppgaf, att jag yttrat, det de svårigheter, jag ansåg möta mot Lag-Utskottets förslag, härledde sig derifrån, att jag ville i närvarande stadganden se de enskildes rätt bättre betryggad. Deruti har den värde talaren till en del rätt, men jag ber att få erinra, att det var hufvudsakligast, för att det allmänna, Kronan, skulle vara försäkrad om sin rätt, som jag ansåg nödigt, att Konungens befallningshafvande pröfvade så väl den ifrågasatta afsöndringens storlek som afgäldens belopp.

Han yttrade deremot, att icke erfarenheten hittills bevisat, att förlust för Staten uppstått eller svårighet mött för uppbörden af Kronans inkomster å de ställen, der afsöndringar skett. Detta har dock sitt helt naturliga skäl. Afsöndringsförfattningen har nemligen endast tillämpats sedan 1864, och särskildt har förändring deraf tillkommit genom Kongl. Förordningen den 18 September 1868, hvadan dessa författningar ännu icke hunnit att utöfva något större eller märkbarare inflytande. Få emellertid dessa stadganden kvarstå och tillämpas i hela det omfång, hvartill de erbjuda tillfälle, så att t. ex. största delen af ett hemman från detsamma afsöndras, kan det inträffa, att hemmanet icke är i stånd att bära den skatt, som hvilar å detsamma.

Den ärade talaren yttrade, att ifrågavarande stadganden vore en öfverflödig omgång, emedan man icke afsett att i jordeboken införa sådana öfverenskommelser som dessa. Vore detta meningen, så skulle äfven 17 § af vår nu gällande afsöndringsförfattning ändras, men derom är icke här fråga. Denna § säger nemligen: "Enär på sätt särskildt finnes föreskrifvet för alltid afsöndrad jord eller lägenhet skall i Kronans jordebok antecknas, åligger det Konungens Befallningshafvande icke allenast att om verkställighet häraf uti de å lands- och häradsskrifvarekontoren förvarade exemplar af jordeboken föranstalta, utar ock att till Kammarkollegium förhållandet inberätta." Således finnes redan nu bestämdt, att afsöndringen skall i jordeboken införas, och jag anser denna bestämmelse vida nödvändigare nu än förut, sedan genom 1868 års författning en betydlig utsträckning i afsöndringsrätten tillkommit.

Derjemte är af en talare framkastadt, att litet vore genom detta stadgande vunnet, om det förhållande inträffade, att en stor del skogs-

mark blifvit från ett hemman afsöndradt, men skogen derå nedhuggen, så att hvad som återstod af den afsöndrade lägenheten egde ett högst ringa värde. Jag yttrade också, att jag ansåg säkerheten bero på den person, som iklädt sig förbindelsen; men jag erkänner, att afgälden icke är personlig, utan hvilar å jorden. Hvad jag emellertid åsyftar är, att Kronan skall ega säkerhet i såväl den afsöndrade lägenheten som sjelfva stamhemmanet, och det är således hufvudsakligast för bevarande af Kronans rätt, och på det att hon må bekomma de till henne utgående utskylder, som jag önskar, att afsöndringen skall pröfvas och afgälden bestämmas af Konungens Befallningshafvande.

Grefve Sparre: Då det är upplyst, att denna fråga redan fallit för denna riksdag genom Första Kammarens beslut, så kan det vara onödigt att vidare yttra sig i saken, och jag skall icke blifva mångordig.

I anledning af Herr Hanssons yttrande rörande afsöndringen på viss tid vill äfven jag bestyrka, att vanligen så tillgår, som han uppgifvit, nemligen att afhandlingen om sådana afsöndringar icke inlemnas till Konungens Befallningshafvande, utan blott intagas i Rättens in-teckningsprotokoll. Om således fråga hade varit om en lagförklaring i detta afseende, skulle jag icke dertill vägrat mitt bifall. Jag vill nemligen göra allt hvad jag kan, för att underlätta förvärfvandet af egendom, helst då det gäller den mindre bemedlade, och jag önskar för sådant ändamål borttaga alla kostnader, som derfor kunna drabba honom utöfver hvad som är oundgängligen nödvändigt. Men hvad jag dock framför allt annat afser är, att hvar och en skall vara fullt tryggad i besittningen af sin egendom. Jag vill, att en person, som har förvärfvat en liten jordlapp, hvilken han sedan i sitt anletes svett uppodlat och bebyggt, skall kunna vara försäkrad om att i lugn och ro få besitta densamma; ty jag tror, att de åtgärder, som af en missförstådd filantropi företagas för att underlätta för den fattige tillfället att förskaffa sig en jordtorfva, utan att dermed följer en fullt säker besittning, icke är honom till någon tjänst, men väl till stor otjänst. Det kan nemligen nästan icke drabba den fattige en större olycka än den att utan hans förvällande blifva drifven från sin lilla torfva.

Här är sagdt, att nu gällande stadganden skulle innebära ett förmynderskap från statens sida öfver den enskilde, men jag frågar: hvad betyder då lagfart? Är icke den också ett förmynderskap, hvarigenom lagen anvisar den enskilde medel att erhålla en fast besittning, en tryggad egendomsrätt, och har den icke tillkommit, för att den enskilde icke skall utan sitt förvällande blifva lidande.

Vidare säger man, att detta stadgande härrör från förflutna tider, då den allmänna meningen var emot all jordafsöndring och sökte lägga hinder i vägen för densamma. Jag är icke emot jordafsöndringar, jag vill gerna understödja dem, men jag vågar påstå, att, om ett fel i lagstiftningen är begånget, så skall man afhjelpa hvad som egentligen är felaktigt, men i främsta rummet akta sig för att taga bort hvad som tryggar den enskilde i hans eganderätt, ty på denna rätts trygghet hvilat dock till sist hela samhällets välstånd och framåtskridande.

Slutligen vill jag tillägga några ord med anledning af Herr Hanssons yttrande. Han omtalade ett fall, der parterna hade fått vidkännas mycket besvär och kostnader, oaktadt afgälden uppgick till ett så obetydligt belopp som $\frac{1}{2}$ kubikfot spannmål. Sannolikt var denna afgäld så obetydlig, derföre att den afsöndrade lägenheten vid upplåtelsen icke var odlad. Men antag att innehafvaren sitter kvar på densamma, tills tre eller fyra tunnland blifvit uppodlade. Då kommer jordegaren en vacker dag och säger: "nu är tiden inne, låt oss bestämma afgälden!" Och då torde denna icke stadna vid en half kubikfot, utan uppgå till en hel tunna. Det är just för att förekomma sådant, som jag anser det vigtigt, att afgälden bestämmes redan i början af upplåtelsen och icke uppskjutes till framtiden, så att det sedermera blir beroende af rofgrigheten hos hemmansegaren att, när lägenheten väl blifvit uppodlad, få afgäldens belopp bestämdt.

Jag medgifver att förhållandena i Norrland i detta fall äro olika mot annorstädes, men i de orter, om hvilka jag har kännedom, nemligen de södra delarne af Sverige, har jag icke förnummit någon annan olägenhet af den nu i detta hänseende gällande lagstiftningen än den, att afsöndringens innehafvare drabbats af allt för höga kostnader, och det är för att förekomma detta, som jag i min reservation framlagt ett särskildt förslag om bifall, hvartill jag yrkar.

Herr Axel Bergström: De stadganden, om hvilkas upphäfvande här är fråga, äro otvifvelaktigt af kameralistiskt ursprung och hafva ett kameralistiskt syfte. De talare, hvilka förordat bibehållande af samma stadganden, hafva också framhållit deras egenskap att bevara och främja Kongl. Maj:ts och Kronans fiskaliska intresse. Om förhållandet nu vore sådant, om ifrågavarande stadganden ur kameralistisk synpunkt vore förtjenta att bibehållas; så synes mig lagstiftaren hafva bort sörja derför, att i den författning, hvori stadgandena fått plats, jemväl inrymts erforderliga garantier för deras efterlefnad. Sådana garantier finnas emellertid icke stadgade och efterlefnad af lagbuden eger derföre i allmänhet icke rum samt kan jemväl, enligt min uppfattning, utan äfventyr så väl för den enskilde som för Kronan åsidosättas. En landshöfding, hvilken, tillhörande Första Kammaren, afgifvit reservation emot Utskottets hemställan, har i samma reservation upplyst, hvad en annan landshöfding, hvilken här emot Utskottet uppträdt, jemväl medgifvit, att nemligen afhandlingar rörande jordafsöndring på viss tid endast undantagsvis pläga till Kongl. Maj:ts befallningshafvande ingifvas för laglikmätig behandling; och dock bjuder lagen, att alla afhandlingar af ifrågavarande beskaffenhet, således äfven de, hvarigenom jordlägenheter blifvit för viss tid afsöndrade, böra till nyssnämnda myndighet inlemnas. Utan tvifvel blifva äfven många afhandlingar rörande jordafsöndring för alltid undanhållna Kongl. Maj:ts befallningshafvandes pröfning; och jag vågar påstå, att den i lag föreskrifna anmälan af dylika afhandlingar utan äfventyr kan underlåtas. Visserligen kan det inträffa, att, om den afgäld, som från den afsöndrade lägenheten bör till stamhemmanets egare utgå, icke blifvit af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i behörig ordning fastställd, samme eller en följande egare en vacker dag kan komma och säga, att den öfverenskomna

afgälden är för låg och bör höjas till belopp, som motsvarar hvad af hela hemmanets räntor och öfriga allmänna utskylder, vid jembförelse af egornas storlek och beskaffenhet, å den afsöndrade jorden belöper; samt att vid den pröfning af afgälden, som i sådan händelse eger rum, densamma kommer att fastställas till högre belopp, än som skulle blifvit fallet, om pröfningen egt rum omedelbart efter det afsöndringen skett och innan den afsöndrade lägenheten genom derå nedlagdt arbete och verkställda odlingar blifvit förbättrad och såmedelst erhållit högre värde. Men om den afsöndrade lägenhetens innehafvare vill utsätta sig för detta äfventyr heldre än att vidkännas de dryga kostnader, hvilka med en anmälan hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande af den skeddä afsöndringen, enligt hvad motionären upplyst, ofta äro förenade; så må det väl få stå honom fritt. Utvägar saknas icke heller för en innehafvare utaf afsöndrad lägenhet att i viss mån skydda sig för omförmälda äfventyr. Han kan t. ex. vid lägenhetens tillträdande låta ojäfvige män derå verkställa besigtning och å instrumentet deröfver taga godkännande af stamhemmanets egare. Vidare lemna befintliga skifteskartor med tillhörande egobeskrifningar och häfdeförteckningar god ledning för bedömande af en afsöndrad jordlägenhets beskaffenhet.

Hvad angår Kongl. Maj:ts befallningshafvandes åliggande att tillse, huruvida ingifven afhandling rörande jordafsöndring är i afseende å afsöndringens storlek med lag öfverensstämmande, så torde en sådan tillsyn i många fall vara svår, ja omöjlig att utöfva. I fråga om hvarje särskildt afsöndrad lägenhet är det lätt nog att utreda, huru stor del af stamhemmanets egovidd den utgör; men då Konungens befallningshafvande icke kan hafva reda på, huru mycket af stamhemmanets jord tillförene blifvit afsöndrad, kan det inträffa, att maximum för afsöndring redan förut öfverskridits eller ock blifver öfverskridet i och med den afhandling, som till Konungens befallningshafvandes pröfning anmäles. I hvad fall som helst uppstår för innehafvare af afsöndrad lägenhet, hvars egovidd öfverstiger det lagliga måttet, intet annat äfventyr, än att han får underkasta sig rättning och jemkning af egovidden mot skäligt skadestånd, förutsatt nemligen att han i laglig ordning tryggat sin egande- eller besittningsrätt genom lagfart eller inteckning.

Man må icke föreställa sig, att de uti ifrågavarande förordning intagna processuella bestämmelser att med jord eller annan lägenhet som till full ego upplåtes, skall lagfaras såsom om jordafång finnes föreskrifvet, och att, der upplåtelse skett på viss tid eller listid, afhandlingen derom skall intecknas, kunna tjena till kontroll derå, att föreskriften, det afhandling om jordafsöndring bör till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ingifvas, varder efterlefd och iakttagen. Dessa bestämmelser äro endast till för att skydda afsöndrad lägenhets innehafvare mot återvinningsanspråk af andra än den, hvilken lägenheten upplåtit eller lika med honom förbunden är. Genom stadgandet i Kongl. Förordningen den 13 Juli 1853, att lagfart eller inteckning icke finge beviljas, med mindre pröfning rörande afsöndringens storlek och afgäldens belopp i föreskrifven ordning föregått, åsyftade man visserligen att åstadkomma en garanti därför, att afhandling rörande jordafsöndring blefve för nämnda ändamål till Kongl. Maj:ts be-

fallningshafvande ingifven; men aumärkta stadgande åstadkom så många och betydande rättsliga förvecklingar, att det inom kort tid derefter eller redan år 1858 måste upphävas; och dermed bortföll också hvarje verksam kontroll å efterlefnad af ifrågavarande kameralistiska föreskrift.

Af hvad jag nu haft äran anføra følger, att jag egentligen icke har, något att invända mot Utskottets förslag. Emellertid, då jag låtit anteckna mig såsom reservant, åligger det mig att förklara anledningen dertill. Först och främst får jag upplysa, att Utskottets beslut, sådant det framgick ur voteringen, i åtskilliga afseenden, hvilka jag icke anser nödigt att här närmare vidröra, skiljde sig från hvad jag under öfverläggningen inom Utskottet sökt göra gällande, men att samma beslut sedermera blifvit icke oväsentligen modifieradt. Vidare höll jag före, att bestämmelsen i 9 §:s 1 mom., att årliga afgälden å jord, som från hemman eller lägenhet afsöndras, skall bestämmas i spanmål eller annan lämplig räntepersedel, nu mera, sedan grundskatterna blifvit förvandlade i penningar, icke vidare vore lämplig, utan borde upphävas. Då nemligen penningarnes värde har en afgjord benägenhet att sjunka i förhållande till andra varuvärden; så skall i en framtid, om ifrågavarande bestämmelse får kvarstå, en afsöndrad lägenhets innehafvare, hvilken alltjemt måste in natura utgöra den spanmål eller räntepersedel, hvartil afgälden blifvit satt, otvifvelaktigt komma att vidkännas en större andel af stamhemmanets utskylder än vederbör. Den skattelindring, som i tidernas längd för stamhemmanets egare uppstår genom grundskatternas konvertering i penningar, kommer således icke en afsöndrad lägenhets innehafvare till del. Vid sådant förhållande och då behofvet af den utaf motionären föreslagna lagförändring icke syntes mig så trängande, att ju icke dermed kunde anstå till dess i sammanhang dermed jemväl väcktes fråga om upphäfvande af aumärkta bestämmelse om afgäldens sättande i spanmål eller annan räntepersedel — till hvilken frågas upptagande motionen icke gaf anledning — var jag icke synnerligen böjd för att under nuvarande förhållanden förorda bifall till motionen.

De hvilka talat för afslag å Utskottets förslag, hafva emellertid enligt min uppfattning icke anført sådana skäl, att desamma synas böra afhålla Kammaren från att bifalla Betänkandet.

Efter denna öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 23, i anledning af väckt motion om upphäfvande af stadgandet i 24 Kap. 10 § kyrkolagen.

§ 13.

Föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande N:o 24, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden angående prestval samt tillsättande af klockare och folkskolelärare.

Herr Hedengren: Om man kunde hafva skäl till den anmärknin- gen mot Lag-Utskottet, att det för svärdet med väldig hand och dödar motioner, som komma inför dess ögon, så får man säga, att här har Ut- skottet öfverträffat sig sjelf, i det att det sammanslagit en mängd motio- ner i en knippa och dödat dem allesammans med ett enda hugg. Det synes också icke vara stort skäl vädja till Kammaren i detta fall, då Lag- Utskottet så ledigt affärdat motionerna, hvilka alla äro särdeles viktiga, och af hvilka särskildt den af mig väckta förut blifvit af denna Kam- mare vid tvänne föregående, nemligen 1867 och 1868 ärens riksdagar bi- fallen.

Hvad Lag-Utskottet till försvar för sitt afstyrkande Utlåtande anfört, nemligen att frågan om den presterliga befordringsrätten är under bear- betning af en komité, och att det derföre nu vore mindre lämpligt att fatta något beslut i ämnet, kan visserligen hafva något skäl för sig, men å andra sidan tror jag för min del, att oberoende af nyssnämnda komités arbete, det fordras många och långa öfverläggningar och åtgärder, innan denna fråga lyckas vinna en god och fullt tillfredsställande lösning. Jag tror likaledes att, då, såsom jag redan nämnt, Andra Kammaren förut — fastän bestående till stor del af andra medlemmar än nu — nästan en- hålligt yttrat sig för min motion, det också vore lämpligt, att Kammaren, *sådan den nu är*, uttalade ett sådant gillande af motionens hufvudgrun- der, emedan man derigenom egde säkrare förhoppning, att, när frågan ändtligen kommer under Regeringens behandling, ett sådant förslag vore från Regeringens sida att förvänta, som skulle vinna Kammarens bifall. Jag vet visserligen, att frågan inom Första Kammaren har att vänta ett betänkligt motstånd, men hoppas dock, att, om Andra Kammaren konse- qvent vidhåller sin åsigt, denna till slut skall vinna seger.

Det torde väl icke kunna förnekas, att nu gällande grunder för presterlig befordring icke äro tidsenliga, då ju valet af själasörjare i en kommun är beroende af deras åsigt och personliga tycke, som eger det största hemmantalet eller de flesta stångjernshammarna eller de flesta glas- pottorna och dylikt — alltsammans rena förmögenhetsvilkor. Ty, mine Herrar, om också detta kan vara rätt i afseende å den kommunala röst- rätten, så måste det dock i en fråga som denna af rent andlig natur icke vara på sin plats; och vi skola komma ihåg, att här tillämpas en grade- rad röstskala ända in i de minsta bråkdelar, hvilken icke har någon be- gränsning uppåt, men väl nedåt. Jag vågar också tro, att den lilla ut- sträckning jag gjort, att alla, som ega rösträtt på kyrkostämma, också skulle hafva rösträtt vid prestval, icke kan anses oföfogad.

Det är väl derjemte billigt, att, der alla äro *lika* intresserade af valets utgång — att få en allvarlig, redlig och begåfvad lärare — äfven alla, rika som fattiga, ega en *lika* valrätt. Vi känna väl, huru ofta nog nu tillgår vid prestval, att genom intriger och hotelser af inflytelserika personer inom församlingen som ock af andra utom densamma, hvilka der ega ströhemman, till församlingens lärare utses en man, som just icke besitter de verkligt presterliga egenskaperna, utan fastmer sådana, att han kan vara dessa personer en behaglig granne och glad umgängesbroder. Det synes verkligen vara skäl att snart erhålla en förändring i detta så allmänt öfverklagade förhållande, helst vigten af förevarande val är så

stor, enär deraf beror ej blott den närvarande, utan äfven kommande generationers väl.

Härtill kommer ännu en olägenhet af det närvarande tillståndet, nemligen den öppna voteringen, hvilken i hög grad möjliggör och befordrar de intriger, som förekomma vid prestval, och har jag därför föreslagit antagande af den slutna voteringen.

Slutligen anser jag det orätt, att församlingarne, som sjelfva måste bekosta sitt presterskaps underhåll — hvilket ofta nog utgör deras drygaste onus, helst sedan det numera icke utgår in natura utan i penningar — icke skola ega rätt att till sin själasörjare välja den de hafva förtroende till, utan vara inskränkta i sitt val till dem, som af en helt och hållet främmande myndighet blifvit uppsatta på förslag, och hvilken myndighet sålunda öfver församlingarne utöfvar ett slags förmynderskap. Man framställer väl icke heller något oberättigadt anspråk, då man endast begär, att församlingen skall få rätt att till prest välja hvilken person som helst, *som dertill enligt gällande lag är kvalificerad*. Vi veta väl, att hvad som hittills utgjort grunden för domkapitlets förslag till prestsysslor, varit dels så kallade lärda meriter och dels det antal tjänstår den sökande egt; och om äfven på sednaste tiden någon förbättring i detta hänseende inträdt, derigenom att, enligt Kongl. cirkuläret den 31 Maj 1867, åtminstone en af de sökande måste uppsättas på förslaget till följd af verklig presterlig förtjenst och icke blott tjänstår, så har man ofta nog svårighet att bland alla de tre, som äro på förslaget uppförda, få någon som man önskar till själasörjare. Understundom har det händt, att den sökande hållit en vacker profpredikan, hvilken dock kunnat vara skrifen af en annan, och så har man valt honom, men när man väl fått honom in i församlingen, har han befunnits vara en supare, svärjare och i annat gifva dåliga föredömen. För en förändring till ett bättre i detta hänseende har jag därför föreslagit, att församlingen vid val till prestsysslor skulle ega rätt att begära fjerde profpredikant.

Det synes till följd af allt detta på tiden, att en annan lagstiftning i detta fall kommer till stånd, och då jag, som sagdt, anser lämpligt, att vid detta tillfälle Andra Kammaren uttalar sig i samma syfte som den gjort tvänne föregående riksdagar, ehuru frågan för denna riksdag genom Medkammarens redan fattade beslut fallit, så tager jag mig friheten föreslå bifall till min motion, hvilken, såsom äfven synes af Betänkandet, afser, att Riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i Kongl. Förordningen om prestval den 1 April 1843, att densamma för framtiden måtte komma att innehålla följande bestämmelser:

- a) att samtliga medlemmar i konsistorielt och regalt pastorat, hvilka ega rösträtt å kyrkostämman, må deltaga i prestval;
- b) att vid sådant val allenast *en* röst bör tillkomma hvarje röstegande;
- c) att alla val till prestsysslor böra med slutna sedlar förrättas; samt
- d) att församlingen vid val till prestsysslor må ega att begära fjerde profpredikant.

Och anhåller jag, att Herr Talmannen härå behagade framställa proposition.

Herr O. B. Olsson: Utskottet har afslagit min motion på den grund, att en komité är nedsatt att utreda denna fråga. Det är obestriddt, att så är förhållandet, men icke dess mindre tror jag, i likhet med den föregående talaren, att det icke vore ur vägen, om Andra Kammaren vid denna riksdag, liksom vid ett par föregående, uttalade sin opinion i ämnet. Vi veta alla, huru det är beskaffadt med dessa komitéer, som arbeta i sådana saker, nemligen att de nästan aldrig få sitt arbete fullbordadt och sina utlåtanden färdiga. Redan 1866 anhöllo Rikstens Ständer, att en förändrad lag i afseende å presterliga befordringar skulle utarbetas, men trenne år förflöto, innan en komité för ändamålet tillsattes, och säkert är, att det kommer att dröja temligen länge, innan densamma hinner framlägga något förslag i denna väg. Likväl är det sannt, att nuvarande stadganden i detta hänseende äro ganska olämpliga, och att det icke länge kan fortsättas med det förfarande, som nu vid presterliga befordringar eger rum.

Den siste talaren har i en väsendtlig mån redan påpekat de olägenheter, som medfölja nu gällande prestvalsförordningen af 1843, och jag skulle visserligen kunna uppgifva ännu mycket mera i den vägen, om jag icke visste, att sådant vore öfverflödigt här, enär de flesta af Kammarens ledamöter hafva väl reda på dessa förhållanden förut. Jag vill derföre endast gifva till känna, att jag afstår från det yrkande jag i min motion framställt och förenar mig i det förslag Herr Hedengren i sin motion framlagt, emedan jag tror, att detta har mera utsigt till framgång, dels derföre att mitt förslag är något mera radikalt, och dels derföre att Herr Hedengrens redan tvänne gånger förut vunnit Kammarens bifall, den ena gången med den betydliga majoriteten af 103 röster mot 11, alltså ett nära enhälligt bifall. Jag skulle också önska, att Kammaren äfven nu ville fatta ett lika enhälligt beslut i samma riktning, emedan jag är öfvertygad, att frågan derigenom blefve i väsendtlig mån påskyndad, liksom ock att den komité, som har i uppdrag att utarbeta den nya författningen, icke kunde underlåta att vid ett sådant beslut fästa tillbörligt afseende.

Herr Ribbing: Den förste talaren har i sanning framställt en lång litania öfver de svårigheter och bedröfligheter, som skulle åtfölja nu gällande prestvalsförordning och grunderna för presterlig befordran, och jag tror visserligen icke det vore omöjligt att ändå öka på dessa till dubbelt så många. Men jag får fästa uppmärksamheten derpå, att det är icke dessa bedröfligheter och svårigheter som Utskottet bestridt, utan Utskottet har blott anfört, att nästlidna år, på Riksdagens egen begäran, utaf Kongl. Maj:t en komité nedsattes, hvilken skulle i första hand taga under öfvervägande dessa ärenden. Vid sådant förhållande vill jag verkligen till de värde talare, som här uppträdt emot Utskottets förslag, framställa den frågan: hvad anse de egentligen Riksdagens mening vara, då den hos Kongl. Maj:t anhåller, att en komité för en viss frågas utredning skall nedsättas? Om vi nu skulle bifalla deras förslag, d. v. s. om vi nu, sedan vi af Kongl. Maj:t begärt en komiténs nedsättande för denna frågas utredning — och det är notoriskt att denna komité har arbetat

mycket och länge tillsammans — icke desto mindre fattade ett beslut i ämnet, så skulle vi, enligt mitt sätt att se saken, handla som så: vi hafva begärt en komité, den arbetar redan, men har icke ännu inkommit med något utlåtande; nu åter vilja vi *icke* längre hafva en komité, vi besluta sjelfva i saken? Detta är en kastning i uttalanden från Riksdagens sida, som jag icke kan tro skall öka anseendet och betydelsen utaf Riksdagens beslut och hemställanden. Ty när Riksdagen en gång har fattat ett beslut och gått in till Kongl. Maj:t med begäran om en utredning, så, ehuru väl Kongl. Maj:t ställt sig till efterrättelse hvad Riksdagen yrkat, fattar Riksdagen ett nytt beslut, som upphäfver det förra, och gör derigenom andra undersökningar och utredningar än sina egna alldeles öfverflödiga. Hafva vi anhållit om en komités tillsättande, och vi veta att denna är i verksamhet, så skola vi väl först se till hvad den kommer att göra och icke på något sätt gå dess arbete i förväg; ty jag fruktar att, om Riksdagen så der beständigt kastar om åsikter, så skall den vigt, man annars bör tillerkänna dess uttalanden, komma att i betydlig mån minskas.

För öfrigt vågar jag — med afseende på den yttrade önskan att genom ett beslut å Riksdagens sida liksom gifva komitéen en fingervisning eller påtryckning — föreställa mig, att antingen Andra Kammaren beslutar bifall till Herr Hedengrens motion eller icke, så skall nog komitéen taga kännedom såväl om denna som åtskilliga andra i samma syfte väckta motioner, bland hvilka äfven Herr O. B. Olssons, som jag för min del långt heldre vill bifalla, emedan jag anser den mycket bättre än Herr Hedengrens, ehuru den är mera radikal. Men jag vill icke, att vi nu skola företaga något, hvarigenom vi förklara, att våra föregående uttalanden äro utan betydelse, och derföre anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan — således af rent formela skäl och icke af den orsak att jag anser nuvarande stadganden i detta hänseende vara lämpliga.

Grefve Sparre: Då den siste ärade talaren redan här uppträdt för den åsigt Utskottet i detta Betänkande uttalat, har jag egentligen ingenting att dervid tillägga. Anledningen hvarföre jag begärt ordet, är också endast den, att jag velat erinra derom, att, hvad beträffar motionärens nu gjorda yrkande, det icke går an i formelt afseende att bifalla det af honom framställda förslag. Riksdagen måste nemligen i förevarande fall välja ettdera af de två: att antingen gå in till Kongl. Maj:t med en underdånig skrifvelse och anhålla om en lag, utarbetad efter vissa af Riksdagen angifna grunder, eller också framlägga inför Kongl. Maj:t ett ordentligt redigeradt och formuleradt förslag till lag i ämnet. Ty omöjligen kan Riksdagen, såsom motionären yrkat, "för sin del besluta följande ändringar i Kongl. förordningen om prestval den 1 April 1843, att densamma för framtiden måtte komma att innehålla följande bestämmelser: a) att samtliga medlemmar i konsistorielt eller regalt pastorat" etc. etc.

Jag åberopar för öfrigt, hvad den siste värde talaren redan sagt derom att, då saken nu på Representationens egen begäran är under behandling utaf en af Kongl. Maj:t tillsatt komité, Riksdagen icke bör komma Kongl. Maj:t i förväg med något särskildt beslut, och yrkar således bifall till Lag-Utskottets Utlåtande i denna punkt.

Herr Norrby: Då jag är motionär i detta ämne, är det helt naturligt, att jag skulle önskat framgång åt min motion, och att Utskottet kunnat åstadkomma något i den riktning jag föreslagit; men då jag nu ser, att Kongl. Maj:t nedsatt en komité för behandling af alla hithörande frågor, finner jag, att Utskottet icke kunnat komma till annat resultat, än det gjort, och har derföre intet särskildt yrkande att framställa, i den förhoppning att icke desto mindre frågan snart nog skall få en tillfredsställande lösning.

Herr Carl Isak Bengtsson: Att missnöje med den nuvarande prestvalsförfattningen är i landet rådande, torde icke någon kunna bestrida, liksom det ock vore önskligt, om förändrade lagbestämmelser i detta hänseende snart nog kunde åvägabringas. Emellertid och då, som bekant, redan en komité af sakkunniga personer är för detta ändamål af Kongl. Maj:t nedsatt, torde det vara bäst att afvakta denna komités förslag, innan Riksdagen fattar något vidare beslut i ämnet, och har jag således intet ifrån Utskottets hemställan afvikande yrkande att framställa.

Herr Medin: Litet hvar har sig bekant, att vid denna liksom föregående riksdagar flera motioner i detta ämne blifvit väckta, äfvensom att det missnöje med den nuvarande prestvalsförordningen, hvilket de föregående talarne påpekat, verkligen förefinnes öfverallt i landet, men jag vill fråga, om Lag-Utskottet gjorde rätt uti att tillstyrka alla dylika motioner under de förhållanden som nu äro för handen. När man nu vet, att Kongl. Maj:t har nedsatt en komité i samma syfte som motionärernas förslag gå, tror jag vi icke hafva annat att göra än att bifalla hvad Lag-Utskottet i sitt förevarande Betänkande hemställt.

Öfverläggningen var slutad och Kammarern biföll Utskottets förslag.

§ 14.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 25, i anledning af väckt motion om upphäfvande af det stadgande i presterskapets privilegier af den 16 Oktober 1723, enligt hvilket presternas gårdar i städerna förklaras fria från borgerligt besvär och tunga.

§ 15.

Till afgörande föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion om tillerkännande af presterlig tjänsteårsberäkning åt lärare vid högre folkskolor.

Herr Ribbing: Jag skall bedja att få börja med att anmärka ett förvillande tryckfel i min reservation. Der står nemligen "förslag till sacellanier, eller etc." Detta måste ändras så, att efter sacellanier sättes punkt och derefter läses: "Men att föreslå eller besluta en ännu vidare tillämpning och utsträckning än för det närvarande af en olämplig befordringsgrund, på en tid då komiterade äro sysselsatte med revision af hela

det presterliga befordringsväsendet, och man ej vet *om* och *i hvilken omfattning* tjensteår såsom merit kommer att bibehållas, eller inöjligen afskaffas: detta synes mig ej välbetänkt."

Med dessa ord har jag ock uttryckt min åsigt om saken. Det synes mig verkligen, att dessa tjensteår, som rent af adderas i hop, äro bland de olämpligaste befordringsgrunder, man kan tänka sig, och när nu en komité är nedsatt, som arbetar på en ny lag rörande hela det presterliga befordringsväsendet, så synes det mig alldeles icke lämpligt, om Riksdagen nu skulle i en skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om ett stadgande, som skulle utsträcka tillämpningen af denna grundsats af tjensteårsmeriter ännu längre och derigenom å sin sida synas uttala ett omdöme till förmån för samma grundsats, dessa tjensteårsmeriter, detta rent mekaniska hopsummerande af tjensteår, som åtminstone jag för min del önskade, måtte såsom befordringsgrund alldeles försvinna. För öfrigt får man icke förblanda dessa s. k. *tjensteår* med *tjenstetid*, som är något helt annat. Jag yrkar afslag på Utskottets Betänkande.

Herr Hedin: Herr Talman! I likhet med den ärade talare, som reserverat sig mot Utskottets förslag, yrkar jag afslag å detsamma. För egen del anser jag visserligen de af honom anförda, formela skäl fullt tillräckliga, de kunna i korthet resumeras så, att Riksdagen ej bör genom en enstaka detaljtåtgärd ingripa i en fråga, som för närvarande till hela sin vidd och omfattning är föremål för utredning genom en komité, hvaraf möjligen resultatet kan blifva, att inom kort tid hela den befordringsgrund afskaffas, som enligt Utskottets föreliggande förslag nu skulle ytterligare utsträckas. Då jag emellertid funnit, att detta, i min tanke, afgörande skäl på åtskilliga håll ej erkännes såsom giltigt, ber jag att få nämna, hvarför jag, äfven om det af den nämnde talaren och reservanten åberopade förhållandet icke vore för handen, likväl på det bestämdaste skulle afstyrka förslag om presterlig tjensteårsberäkning tillerkännande åt lärare vid högre folkskolor. Jag gör det just i den saks välförstådda intresse, som förslaget afser att befordra. Motionären och Lag-Utskottet hafva åsyftat att främja den högre folkskolans bästa genom beviljande af en förmån åt lärare vid högre folkskolor. Till en början kan härvid erinras, att Utskottet, genom den formulering det gifvit åt motionärens förslag, i sjelfva verket uppställt nya och ökade kompetensfordringar för anställning såsom lärare vid högre folkskola. Kungörelsen af den 23 April 1858 kräfver blott, att läraren skall vara "för studier, idkade vid universitet, väl vitsordad." Utskottet fordrar deremot, som vilkor för den ifrågasatta förmånen af presterlig tjensteårsberäkning, af den, som ej är prest, att han aflagt godkänt prof för adjunkts- eller kollegabefattning vid elementarläroverken, hvilket åter ytterligare — enligt elementarläroverksstadgans § 60 — i regeln förutsätter filosofie-kandidat-examen. Således medgifves förmånen blott mot sådana vilkor, att Utskottet kan sägas gifva med ena och taga tillbaka med andra handen. Detta är dock mindre viktigt; men mera betydande är den beräkneliga följden, att härigenom lärarebefattningarne vid högre folkskolor blefve liksom enkom anordnade till expektansplatser för personer, som alls icke känna sig kallade eller hafva för afsigt att fästa sin framtida verksamhet i folkskolans och folk-

bildningens tjänst, utan eftersträfvade befattningar inom kyrkans eller elementarläroverkens område, men intilldess de kunna vinna sådana befattningar, som konvenera dem, gunstbenäget nöja sig med anställning såsom lärare vid högre folkskola. De af folkskoleinspektörerne redan nu, såsom menliga för undervisningen och allmänhetens förtroende till skolan, öfverklagade täta ombyten och vikariater skola då blifva ännu vanligare, och de antydda skadliga följderna häraf än starkare framträda. Dertill kan ytterligare läggas att, i den mån det blir regel — såsom jag tror följden skulle vara af det föreslagna lagstadgandet — att aspiranter till lärarebefattningar vid elementarläroverken auställas såsom lärare vid högre folkskolor, i samma mån torde sannolikt dessa skolor yttermera, än dessvärre redan skett, föras in på orätt väg, ledande till ett helt annat mål, än det i kungörelsen af 23 April 1858 och Rikets Ständers förutgående skrivelse afsedda. Detta mål var att meddela ett högre mått af allmän bildning, än den vanliga folkskolan kan erbjuda, utan att därför draga lärjungarne från jordbruk och yrken eller locka dem in på den till trängsel fyllda embetsmannavägen. Emellertid hafva redan flera högre folkskolor, såsom man af de sista inspektionsberättelserna kan inhämta, kommit rätt grundligt på sned: der läses franska, engelska, tyska, latin, och de begagnas af föräldrar, som ämna sända sina barn till elementarskolan, såsom en bekväm utväg att låta dem i hemmet undångöra de studier, som tillhöra ett par klasser af elementarläroverket. Är det ej fara värdt, att denna missriktning skall ytterligare befordras af personer, som särskildt utbildad sig icke för folkskolans utan för elementarläroverkets tjänst, hvilkas hela uppfattningssätt därför lätteligen föranleder dem att identifiera skolbildning och elementarskolebildning och att förbise det skilda syfte som tillkommer, och de deraf beroende olika medel som egna sig för en högre folkskola? Då jag således af den föreslagna åtgärden ej kan förutse något gagn, men väl skada för den högre folkskolan, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Sparre. Emot Utskottets förevarande förslag hafva åtskilliga invändningar blifvit gjorda. Den förste talaren har förklaradt, att det vore olämpligt. Han har dervid isynnerhet fäst sig vid ordet: "tjänsteårsberäkning" och sagt, att hela institutionen med tjänsteårsberäkning ingalunda blifvit upphäfd eller väsendtligen förändrad genom Kongl. Maj:ts cirkulärskrifvelse till consistoria ecclesiastica af den 31 Maj 1867 och således antagligen komme att fortfarande tillämpas på samma felaktiga sätt som före denna tid. Jag föreställer mig likväl, att genom nämnda cirkulär skall saken åter föras in i det rätta hjulspåret, så att vid befordringar inom kyrkan tjänsteåren icke tillräknas större vikt och inflytande, än de förtjena, eller ungefärligen enahanda som inom hvarje annan karriär anses tillkomma så kallade meriter. Jag tror således, att ordet: "tjänsteårsberäkning" icke betyder eller skall komma att betyda annat, än att tjänstgöringen vid högre folkskolor *kan* räknas personer, som vid dem äro fästade såsom lärare, till merit på samma sätt, som tjänstgöringen vid hvarje annat läroverk; — och detta synes mig vara så solklart riktigt, att jag icke kan begripa, huru någon människa kan hafva något att invända deremot. Om läraren i ett elementarläroverk förklarats berät-

tigad att tillgodoräkna sin tienstgöring, hvarföre vägra denna förmån åt läraren vid en högre folkskola. Om jag vill belöna den redlige arbetaren i elementarläroverkets tienst och anser mig böra göra det på det sättet, att, då han vid mognare år tröttnat vid lärarekallet, han skall ega att beräkna den tienstetid han dervid tillbragt för att vinna inträde på den presterliga banan, hvarföre förneka läraren vid en högre folkskola, som arbetat lika träget och troget i sitt värf, samma rättighet och belöning. Jag tycker, att ett sådant förfarande endast är en handling af simpel rättvisa, och jag tillägger samt ber att särskildt få betona att den jemväl vore i skolans intresse, då derigenom endast friska krafter kunde antagas komma att verka i dess tienst. Jag öfvergår nu till den andra talarens argumentation, hvilken — jag bekänner det helt öppet — har förefallit mig väl sökt. Han talade om, att lärarne skulle dragas från sin bestämmelse; han fruktade, att de skulle begagna dessa tienstern såsom trappsteg till något annat och söka befordran från den högre folkskolan till något annat läroverk. Men jag ber att få göra den värde talaren en fråga: hvad är det egentligen, som är farligt för ett läroverk? Det är ju, att läraren tröttnar. Jag fruktar för min del mindre af ett vikariat, ty den unge pedagogen utvecklar vanligen större nit och verksamhet, men jag fruktar allt af den förslappning, som vållas af en mångårig verksamhet och af tvånget att bibehålla en person vid sin befattning, äfven sedan hans krafter mattats. För ungdomens och skolans bästa är det således af vigt att förhjelpa en sådan lärare dertill, att, då han till följd af lärarekallets tränga mödor tröttnar vid detsamma och önskar en annan verksamhet, han icke må för sin utkomst ovilkorligen bindas vid ett kall, som förefaller honom tungt. Det må för öfrigt ursäktas mig, att jag icke förmår att vidare följa den värde talaren i hans tankegång. Jag fruktar, att han väsendtligen misstagit sig om skolans väl, för hvilket han sade sig vara så varmt intresserad. Herrarne hafva ock hört min röst så många gånger i dag, att jag icke vill utbreda mig mera om ämnet, huru mycket det äfven är mig kärt. Och just derföre, att jag med kärlekens hela värme omfattar folkbildningens vigtiga angelägenhet, just derföre vill jag inbjuda goda krafter att verka för dess väl genom att erbjuda dem samma förmån af presterlig tienstearsberäkning, som redan tillkommer lärare vid andra läroverk, och just derföre anser jag äfven, att Kammarern bör godkänna Utskottets förslag, hvarom jag anhåller.

Herr Engman: Jag trodde verkligen icke att denna min motion skulle möta så mycket motstånd inom Kammarern, minst från en talare på Stockholmsbänken, som vill gälla för nyliberal. Jag begriper icke hvarföre man skulle neka lärarne vid de högre folkskolorna en så billig uppmuntran som den af mig föreslagna. Detta synes mig vittna om föga intresse för vårt folkskoleväsende. Hvad den komité beträffar, som Professor Ribbing omtalat, så kommer mycket i dess Betänkande att röra de presterliga privilegierna, hvartill måhända äfven detta hör, och kommer således att äfven underkastas kyrkomötet, som sammanträder först 1872. Det torde således komma att dröja nog länge, innan något resultat kan följa af denna komités arbete.

Jag

Jag yrkar bifall till min motion och Utskottets förslag, och tror ej, att Andra Kammaren kan vägra en så billig begäran till förmån för de högre folkskolelärarne i Riket.

Herr Hedin: Jag har intet annat att yttra, än att, om den siste talaren icke begripit mig, så är det icke på mig som det berott.

Herr Ola Jönsson: Jag bifaller Utskottets förslag, men vill endast protestera mot ett yttrande af motionären, då han inblandar något som till saken icke hörer. Man kan vara nyliberal och likväl lifvad af lika stor fosterlandskärlek, samt i besittning af lika godt omdöme, som de, hvilka icke tillhöra detta parti.

Under öfverläggningen hade yrkats dels bifall till och dels afslag å Utskottets hemställan. I enlighet med dessa yrkanden framställdes propositioner och då Herr vice Talmannen förklarade sig anse den förra af dessa propositioner vara med öfvervägande ja besvarad, begärdes votering; hvarefter uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess Utlåtande N:o 26,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är ifrågavarande hemställan af Kammaren afslagen.

Voteringen utföll med 60 ja mot 39 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

§ 16.

De under § 4 här ofvan upptagna Kongl. Propositioner och Skrivelser bordlades, så väl som följande nu anmälda ärenden:

Konstitutions-Utskottets Utlåtanden:

N:o 5, i anledning af väckt motion om ändringar i 16 § 3 mom., 18 § 3 mom. och 20 § 1 mom. Riksdags-ordningen;

N:o 6, i anledning af väckt motion om ändring af 18 § 2 mom. Riksdags-ordningen; och

N:o 7, i anledning af väckt förslag om tillägg till Riksdags-ordningens 18 §;

Banko-Utskottets Memorial:

N:o 6, angående afskrifning ur Diskont-kontorets räkenskaper af åtskilliga lån och öfverräntor; och

N:o 7, i fråga om afskrifning af åtskilliga vid Lånekontoret i Göteborg balanserade öfverräntor å derstädes upptagna diskontlån; samt

Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 27, i anledning af väckt motion om afskaffande af jus patronatus; och

N:o 28, i anledning af väckt förslag om ändring i Kongl. Förordningen angående ändring eller utrifning af vattenverk den 20 Januari 1824.

På Herr vice Talmannens förslag beslöts att dessa nu bordlagda ärenden skulle sättas främst till föredragning i nästa sammanträde.

§ 17.

Protokollsutdrag rörande Kammarens i dag fattade beslut upplästes och godkändes.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

In fidem
Carl Kullberg.